

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

სამშენებლო ენციკლოპედიური ლექსიკონი

ტომი I

ა - გ

პროფესორ დავით გურგენიძისა და პროფესორ თამაზ ხმელიძის
საერთო რედაქციით

დამტკიცებულია საქართველოს
ტექნიკური უნივერსიტეტის
სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭოს
მიერ. 05.07.2019, ოქმი №2

თბილისი

2019

უკ 030.8:624

სამშენებლო ენციკლოპედიურ ლექსიკონში თავმოყრილი და გადამუშავებულია 16018 ტერმინი, რომლებიც ეხება სამშენებლო საქმესა და მასთან მონათესავე მიმართულებებს, როგორებიცაა: არქიტექტურა, ხუროთმოძღვრება, საკულტო და საერო ნაგებობები, წყლის ინჟინერია, მენეჯმენტი, ეკონომიკა, უსაფრთხოება, სეისმომდეგობა, მექანიკა, საგანგებო სიტუაციები, გეოინჟინერია, მეტალურგია, ბიზნესი, კომპიუტერული მეცნიერება და სხვ. ტერმინების დიდ ნაწილს თან ახლავს ეტიმოლოგიური კვლევები, რომელთა ბაზისად აღებულია ოქსფორდის უნივერსიტეტის მასალები. ტერმინის განმარტების სრულყოფილად აღქმისათვის ლექსიკონში ჩართულია ფერადი სურათები და ნახაზები, რომელთა რაოდენობა შეადგენს 4770 ერთეულს. ლექსიკონის მოცულობაა 5 ტომი.

ნაშრომი მომზადებულია საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სამშენებლო ფაკულტეტზე. ძირითადი ავტორების გარდა მასში მონაწილეობდა ფაკულტეტის 43 პროფესორი და სტუდენტი, აგრეთვე სხვა ორგანიზაციების 6 წარმომადგენელი.

ნაშრომის მიზანია ქართველ მშენებლებს მიაწოდოს მშენებლობასთან დაკავშირებული ტერმინების თანამედროვე განმარტებები, ხოლო პროფესიონალ მკვლევრებს, გამომცემლებს და, ზოგადად, ლექსიკოგრაფიითა და ლექსიკოლოგიით დაინტერესებულ პირებს მისცეს ქართველ მშენებლებთან უშუალო დიალოგის შესაძლებლობა.

ლექსიკონი განკუთვნილია მშენებელი ინჟინრების, სტუდენტების, არქიტექტორების, სამუშაოთა მწარმოებლების, ექსპერტების, ბიზნესმენების, საჯარო რეესტრის, სანოტარო ბიუროების, ადვოკატების, სასამართლოების, სამინისტროების, ქალაქებისა და მუნიციპალური სამსახურების, ჟურნალისტების, მშენებელი მუშებისა და ყველა დაინტერესებული პირისათვის.

სარედაქციო კოლეგია:

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტიდან: გურამ აბაშიძე – პროფესორი; თამაზ ბაციკაძე – პროფესორი; ზურაბ გასიაშვილი – პროფესორი; **ზურაბ გედენიძე** – პროფესორი; გინა გურემიძე – პროფესორი, ალექსანდრე გრიგოლიშვილი – ინჟინერ-ენერგეტიკოსი; დავით გურგენიძე – პროფესორი (თავმჯდომარის მოადგილე); როინ იმედაძე – პროფესორი; ლევან კლიმაშვილი – პროფესორი (თავმჯდომარე); რევაზ მახვილაძე – პროფესორი; ელგუჯა მეძმარიაშვილი – აკადემიკოსი; ქეთევან ქორქია – ასოცირებული პროფესორი; მალხაზ წიქარიშვილი – პროფესორი; თამაზ ხმელიძე – პროფესორი (თავმჯდომარის მოადგილე).

ბელოსტოკის ტექნიკური უნივერსიტეტიდან (პოლონეთის რესპუბლიკა): ლებ დზიენისი – პროფესორი, ბელოსტოკის ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტორი; ანატოლი გურინოვიჩი – პროფესორი.

მეცნიერ-კონსულტანტები:

არჩილ ფრანგიშვილი – აკადემიკოსი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტორი; **ნანა მაჭავარიანი** – პროფესორი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის დირექტორი; **ბაკურ გულუა** – ინჟინერ-მშენებელი, საქართველოს საპატრიარქოს განვითარების ცენტრის ხელმძღვანელი; **ავთანდილ სილაგაძე**, აკადემიკოსი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ეკონომიკისა და ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის კათედრის ხელმძღვანელი.

რეცენზენტები: საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სამშენებლო ფაკულტეტის პროფესორი **არჩილ მოწონელიძე**, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საინჟინრო ეკონომიკის, მედიატექნოლოგიებისა და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პროფესორი **ვაჟა პაპასვირი**

© საგამომცემლო სახლი `ტექნიკური უნივერსიტეტი`, 2019

ISBN 978-9941-28-496-0 (ყველა ტომი)

ISBN 978-9941-28-497-7 (პირველი ტომი)

ჰტტპ://წწწ.გტუ.გე

ყველა უფლება დაცულია. ამ წიგნის არც ერთი ნაწილის (იქნება ეს ტექსტი, ფოტო, ილუსტრაცია თუ სხვა) გამოყენება არანაირი ფორმით და საშუალებით (იქნება ეს ელექტრონული თუ მექანიკური) არ შეიძლება გამომცემლის წერილობითი ნებართვის გარეშე.

საავტორო უფლებების დარღვევა ისჯება კანონით.

წიგნში მოყვანილი ფაქტების სიზუსტეზე პასუხისმგებელია ავტორი/ავტორები.

ავტორის/ავტორთა პოზიციას შეიძლება არ ემთხვეოდეს საგამომცემლო სახლის პოზიციას.

ავტორები და შემდგენლები:

თამაზ ხმელიძე – პროფესორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

დავით გურგენიძე – პროფესორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ლევან კლიმიაშვილი – პროფესორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

კახაბერ ხმელიძე – დამოუკიდებელი მკვლევარ-დიზაინერი

Georgian Technical University

Building Encyclopedic Dictionary

Volume I
A – G

Under the general editorship of
Professor David Gurgенidze and Professor Tamaz Khmelidze

Approved by Editorial-
Publishing Council of
Georgian Technical University
05.07.2019, №2

Tbilisi

2019

UDC 030.8:624

The Building Encyclopedic Dictionary features and processes 16018 terms related to civil engineering and close fields such as: architecture, religious and civil buildings, water engineering, management, economics, security, seismicity mechanics, emergency situation, geo-engineering, metallurgy, business, computer science and others. The majority of terms have undergone etymological researches based on Oxford University material. In order to perfectly perceive the term, the dictionary is provided with 4770 colored photos and drafts. The number of volumes of the dictionary is 5.

The Encyclopedic Dictionary is made ready at the faculty of Civil Engineering. Besides the chief authors, 43 professors and students of the faculty participated in the work, as well as 6 representatives of different institutions.

The objective of the dictionary is to provide Georgian civil engineers with modern interpretation of the terms related to the sphere, whereas the professional researchers, publishers and, particularly, the people interested in lexicography and lexicology will gain the opportunity to carry on an immediate dialogue with Georgian civil engineers.

The dictionary is intended for: civil engineers, students, architectures, clerks, experts businessmen, public registry, notary bureaus, lawyers, courts, ministries, cities and municipal services, journalists, house-builders and all concerned.

Editorial Board

Georgian Technical University:

Professors: Guram Abashidze, Tamaz Batsikadze, Zurab Gasitashvili, Zurab Gedenidze, Gina Gureshidze, David Gurgendze (vice-chairman), Roin Imedadze, Levan Klimiashvili (chairman), Revaz Makhviladze, Malkhaz Tsikarishvili, Tamaz Khmelidze (vice-chairman)

Associated professors: Ketevan Korkia

Academics: Elguja Medzmarishvili

Power engineer – Aleksandre Grigolishvili

Bialystok University of Technology (Poland):

Professors: Lech Dzienis (rector of University), Anatoli Gurinovich

Consulting Scientists:

Archil Prangishvili – academician, the rector of Georgian Technical University;

Nana Machavariani – professor, the director of Arnold Chikobava Institute of Linguistics of Georgian State University;

Bakur Gulua – civil engineer, the chief of the Center of Georgian Patriarchy Development

Avtandil Silagadze – academician, the chairman of the Department of International Economics and the History of Economic Teachings at Georgian State University.

Reviewers:

Prof. Archil Motsonelidze – the Faculty of Civil Engineering – GTU,

Prof. Vasja Papaskiri – the Faculty of Engineering Economics, Media Technologies and Social Sciences – GTU

© Publishing house “Technical University”, 2019

ISBN 978-9941-28-496-0 (all volumes)

ISBN 978-9941-28-497-7 (Vol. I)

<http://www.gtu.ge>

Copyright reserved. This book cannot be used in any part of it (will it be the text, photo, illustration or others) and in any form and way (will it be electronic or mechanical) without the consent of the publisher in writing. Copyright infringement is punishable by law.

The author(s) is/are responsible for the accuracy of the facts given in the book.

The author's/s' position may not coincide with that of the publishing house.

Authors and Compilers:

Tamaz Khmelidze – Professor, Georgian Technical University

David Gurgendidze – Professor, Georgian Technical University

Levan klimiashvili – Professor, Georgian Technical University

Kakhaber Khmelidze – Freelance researcher-designer

შემოკლებანი და პირობითი აღნიშვნები

ავიაც. - ავიაცია
ავსტრალ. - ავსტრალია
აზერბ. - აზერბაიჯანული
ალპინ. - ალპინიზმი
ამერ. - ამერიკელ ინდიელთა ენები
ანატ. - ანატომია
ანგლონორმ. - ანგლონორმანდიული ენა
ანთროპ. - ანთროპოლოგია
აიმარ. - აიმარული ენა
არაბ. - არაბული
არამ. - არამეული ენა
არქეოლ. - არქეოლოგია
არქიტ. - არქიტექტურა
ასტრ. - ასტრონომია
ატმ. - ატმოსფერო
აფრ. - აფრიკაანსი (ენა)
აფრიკ. - აფრიკული ენები
აცტეკ. - აცტეკური
ა.შ. - ასე შემდეგ
ახ. - ახალი
ახ. ლათ. - ახალი ლათინური ენა
ბაბილ. - ბაბილონური ენა
ბერძ. - ბერძნული ენა
ბერბერ. - ბერბერული
ბიბლიოთ. - საბიბლიოთეკო
ბიოლ. - ბიოლოგია
ბოტან. - ბოტანიკა
ბრეტონ. - ბრეტონული
ბულგ. - ბულგარული
ბულ. - ბულალტერია, საბულალტრო
გადატ. - გადატანითი მნიშვნელობა
გალ. - გალიური
გეოგრ. - გეოგრაფია
გეოგრ. სახ. - გეოგრაფიული სახელი
გეოდ. - გეოდეზია
გეოლ. - გეოლოგია
გეომ. - გეომეტრია
გეოფიზ. - გეოფიზიკა
გერმ. - გერმანული
გვიანდ. - გვიანდელი
გოტიკ. - გოტიკური

გრამატ. - გრამატიკა
დაახლ. - დაახლოებით
დან. - დანიური
დიპლ. - დიპლომატია
დღ. - დღელამე
ებრ. - ებრაული
ეგვიპტ. - ეგვიპტური ენა
ე.წ. - ეგრეთ წოდებული
ეთიოპ. - ეთიოპიური
ეთნ. - ეთნოგრაფია
ეკლ. - საეკლესიო
ეკონ. - ეკონომიკა
ელექტრ. - ელექტროტექნიკა
ესპ. - ესპანური
ესპერ. - ესპერანტო
ესტონ. - ესტონური
ვაჭრ. - ვაჭრობა
ვწყ. სვ. - ვერცხლისწყლის სვეტი
ვ - ვოლტი
ვტ - ვატი
ზედსართ. - ზედსართავი სახელი
ზოოლ. - ზოოლოგია
ზოოტექ. - ზოოტექნიკა
ზღ. დ. - ზღვის დონიდან
თათრ. - თათრული
თეატ. - თეატრი
თურქ. - თურქული
იავ. - იავური
იაკუტ. - იაკუტიური
იაპ. - იაპონური
ივრ. - ივრითი
ინგლ. - ინგლისური
ინდ. - ინდური
ინფორ. - ინფორმატიკა
ინუიტ. - ინუიტიური
ირან. - ირანული
ისლანდ. - ისლანდიური
ისტ. - ისტორიული
იტალ. - იტალიური ენა
კდ. - კანდელა
კატალ. - კატალონიური ენა
კელ. - კელვინი
კარიბ. - კარიბული
კელტ. - კელტიური

კორნ. - კორნული ენა (ან კორნუოლური ენა)
კეჩ. - კეჩუა
კვ - კილოვოლტი
კვმ - კვადრატული მეტრი
კვტ - კილოვატი
კინემატ. - კინემატოგრაფია
კნ - კილონიუტონი
კნინ. - კნინობითი
კომერც. - კომერციული
კომპ. - კომპიუტერული მეცნიერება
კრებ. - კრებითი
კულინ. - კულინარია
კუნძ. - კუნძული
კჯ. - კილოჯოული
ლათ. - ლათინური
ლაკ. - ლაკური
ლინგვ. - ლინგვისტიკა
ლიტ. - ლიტერატურა
ლოგ. - ლოგიკა
მათემ. - მათემატიკა
მალ. - მალაიური ენა
მალგაშ. - მალგაშური
მამრ. - მამრობითი
მანქ.სთ. - მანქანა საათი
მანქ. ცვლა - მანქანა ცვლა
მანჯურ. - მანჯურიული
მგვტ - მეგავატი
მგჰც - მეგაჰერცი
მდედრ. - მდედრობითი
მდ. - მდინარე
მეგრ. - მეგრული
მედიც. - მედიცინა
მეტალ. - მეტალურგია
მემცენ. - მემცენარეობა
მექ. - მექანიკა
მთ.-მად. - სამთამადნო საქმე
მითოლ. - მითოლოგია
მინერ. - მინერალოგია
მისთ. - მისთანები, მისთანათა
მკმ. - მიკრომეტრი
მკრ. - მიკრონი
მონღ. - მონღოლური
მოდვ. - მოძველებული
მქკ - მარგი ქმედების კოეფიციენტი

მრ.რ. - მრავლობითი რიცხვი
მრეწვ. - მრეწველობა
მუს. - მუსიკა
მშენ. - მშენებლობა
მ.შ. - მათ შორის
მხ.რ. - მხოლოდითი რიცხვი
ნ - ნიუტონი
ნანომ. - ნანომეტრი
ნათეს. - ნათესაობითი ბრუნვა
ნაწილ. - ნაწილაკი
ნიდერლ. - ნიდერლანდური
ოპტ. - ოპტიკა
ორიგ. - ორიგინალი
ნორვეგ. - ნორვეგიული
პ. - პიკო
პალეონტ. - პალეონტოლოგია
პედაგ. - პედაგოგიკა
პეტროგრ. - პეტროგრაფია
პოეტ. - პოეტური
პოზ. - პოზიცია
პოლიგრ. - პოლიგრაფია
პოლინეზ. - პოლინეზიური ენები
პოლიტ. - პოლიტიკური
პოლონ. - პოლონური
პორტუგ. - პორტუგალიური
პროვანს. - პროვანსული
პფ. - პიკოფარადი
რად. - რადიანი
რკ.ბ. - რკინაბეტონი
რუმინ. - რუმინული
რუს. - რუსული
ს. - სოფელი
სავარ. - სავარაუდო
საზღვ. - საზღვაო
სამართ. - სამართალი
სამოქ. - სამოქალაქო
საფინ. - საფინანსო
ს.გ. - სამხრეთ განედი
სერბ. - სერბული
სამხ. - სამხედრო
სანსკ. - სანსკრიტი
საპირისპ. - საპირისპირო
საუკ. - საუკუნე
სთ. - საათი

სითბ. - სითბური
სინჰ. - სინჰალური
სკანდ. - სკანდინავიური
სომხ. - სომხური
ს. მეურნ. - სოფლის მეურნეობა
სპარს. - სპარსული
სპეც. - სპეციალური
სპორტ. - სპორტული
ტექ. - ტექნიკური
ტექნ. - ტექნიკა
ტიბეტ. - ტიბეტური
ტოპოგრ. - ტოპოგრაფია
ტუნგუს. - ტუნგუსური
უარყ. - უარყოფითი
უკრ. - უკრაინული
უმართებ. - უმართებულო
უნგრ. - უნგრული
ფ. - ფარადი
ფარმაკ. - ფარმაკოლოგია
ფიზ. - ფიზიკა
ფიზიოლ. - ფიზიოლოგია
ფილოს. - ფილოსოფია
ფინ. - ფინური
ფინანს. - ფინანსები
ფინიკ. - ფინიკიური
ფლამანდ. - ფლამანდიური
ფოტოგრ. - ფოტოგრაფია
ფრანგ. - ფრანგული
ფსიქ. - ფსიქოლოგია
ქ. - ქალაქი
ქართ. - ქართული
ქიმ. - ქიმია
ყაზახ. - ყაზახური
შემოკლ. - შემოკლებით, შემოკლებული
შვედ. - შვედური
შოტლ. - შოტლანდიური
შუაგერმ. - შუაგერმანული
შუაინგლ. - შუაინგლისური
შუაფრანგ. - შუაფრანგული
შუასაუკუნ. - შუასაუკუნეების
ჩ.გ. - ჩრდილოეთ განედი
ჩეხ. - ჩეხური
ჩინ. - ჩინური
ციმბრ. - ციმბირული

ცხ.ძ. - ცხენის ძალა

ძვ. - ძველი

ძვ. ებრ. - ძველი ებრაული

ძვ. ინგლ. - ძველი ინგლისური

ძვ. ნორვეგ. - ძველი ნორვეგიული

ძვ. ქართ. - ძველი ქართული

ძვ. ფრანგ. - ძველი ფრანგული

ძვ. წ. - ძველი წელთაღრიცხვით

ჩვ. წ. - ჩვენი წელთაღრიცხვით

წთ. - წუთი

წ. - წამი

წმ. - წმინდა

წწ. - წელიწადი

წ/ც - წყალცემენტი

ხევს. - ხევსურეთი

ხელოვნ. - ხელოვნება

ხორვ. - ხორვატული

ჰც - ჰერცი

ჰინდ. - ჰინდი ენა

ჰოლანდ. - ჰოლანდიური

ქართული ანბანი

ა (ან)	მ (მან)	ლ (ლან)
ბ (ბან)	ნ (ნარ)	ყ (ყარ)
გ (გან)	ო (ონ)	შ (შინ)
დ (დონ)	პ (პარ)	ჩ (ჩინ)
ე (ენ)	ჟ (ჟან)	ც (ცან)
ვ (ვინ)	რ (რან)	ძ (ძინ)
ზ (ზან)	ს (სან)	წ (წინ)
თ (თან)	ტ (ტარ)	ჭ (ჭარ)
ი (ინ)	უ (უნ)	ხ (ხან)
კ (კან)	ფ (ფარ)	ჯ (ჯან)
ლ (ლას)	ქ (ქან)	ჰ (ჰან)

ბერძნული ანბანი

A, α (ალფა)

B, β (ბეტა)

Γ, γ (გამა)

Δ, δ (დელტა)

E, ε (ეფსილონი)

Z, ζ (ძეტა)

Θ, θ (თეტა)

I, ι (იოტა)

K, κ (კაპა)

Λ, λ (ლამბდა)

M, μ (მიუ)

N, ν (ნიუ)

Ξ, ξ (ქსი)

O, ο (ომიკრონი)

Π, π (პი)

P, ρ (რო)

Σ, σ (სიგმა)

T, τ (ტაუ)

Υ, υ (იფსილონი)

Φ, φ (ფი)

X, χ (ხი)

Ψ, ψ (ფსი)

Ω, ω (ომეგა)

ლათინური ანბანი

A, a (ა)	N, n (ენ)
B, b (ბე)	O, o (ო)
C, c (ცე)	P, p (პე)
D, d (დე)	Q, q (ქუ)
E, e (ე)	R, r (ერ)
F, f (ეფ)	S, s (ეს)
G, g (გე)	T, t (ტე)
H, h (ჰაჰ)	U, u (უ)
I, i (ი)	V, v (ვე)
J, j (ჯი)	W, w (დუბლ-ვე)
K, k (კა)	X, x (იქს)
L, l (ელ)	Y, y (იგრეკ)
M, m (ემ)	Z, z (ზეტ)

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ტექნიკური ტერმინოლოგია (რუსულ-ქართული) რ. დვალისა და რ. ლამბაშიძის რედაქციით. თბ.: გამომცემლობა „მეცნიერება“, 1977. - 521 გვ.
2. ტექნიკური ტერმინოლოგია (ქართულ-რუსული) რ. დვალისა და რ. ლამბაშიძის რედაქციით. თბ.: გამომცემლობა „მეცნიერება“, 1982. - 568 გვ.
3. მ. ჭაბაშვილი. უცხო სიტყვათა ლექსიკონი. თბ.: 1964. - 434 გვ.
4. ნ. ი. ალექსიშვილი, გ. შ. ქოჩლაძე-ახალაია. არქიტექტურულ-სამშენებლო განმარტებითი ლექსიკონი. თბ.: 1986. -157 გვ.
5. ხელოვნების ენციკლოპედიური ლექსიკონი (ონლაინვერსია).
6. სამოქალაქო განათლების ლექსიკონი (ონლაინვერსია).
7. საქართველოს საკანონმდებლო ტერმინთა ლექსიკონი (ონლაინვერსია).
8. უნივერსალური ენციკლოპედიური ლექსიკონი: (3 ტომად) / შეადგინა ალექსანდრე ელერდაშვილმა. - I-ლი გამოც. - თბ.: გამომცემლობა „ფანტაზია“, 2006.
9. სილაგაძე ა. ეკონომიკური ლექსიკონი. თბ.: უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2001. - 676 გვ.
10. ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი / შეადგინა ა. ნეიმანმა. - მე-3 გამოც. - თბ.: განათლება, 1978. - 559 გვ.
11. გ. ჯოლია. უცხო სიტყვათა ლექსიკონი. სტუ, საგამომცემლო სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“. თბ.: 2008. -102 გვ.
12. თ. მარგალიტაძე, გ. მელაძე, გ. ხუნდაძე. ინგლისურ-ქართული სამხედრო ლექსიკონი. თბ.: 2009. ონლაინ-ვერსია: <http://mil.dict.ge>.
13. საბიბლიოთეკო ტერმინების ლექსიკონი / გიორგი გიორგიძე, გურამ კარტოზია; საქ. სსრ მეცნ. აკადემია, ცენტრ. სამეც. ბიბ-კა. - მე-2 შევს. და გადამუშ. გამოც. - თბ.: მეცნიერება, 1974. - 157გვ.
14. ქართული მატერიალური კულტურის ეთნოგრაფიული ლექსიკონი / საქ. ეროვნ. მუზეუმი; (პროექტის ავტ. და სამეცნ. ხელმძღვ. ელდარ ნადირაძე; რედ. როინ მეტრეველი; ავტორები: გვანცა არჩვაძე, მარინა ბოკუჩავა, თამარ გელაძე და სხვ.). - თბ. : გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2012. - 602 გვ.
15. ჯავახური ლექსიკონი / გიორგი ზედგინიძე; რედ. ვლადიმერ ზედგინიძე. - თბ.: გამომცემლობა „საუნჯე“, 2014. - 370 გვ.
16. ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი: ლექსიკონი-ცნობარი / [ავტ.: ლ. ალექსიძე (რედ.), ლ. გიორგაძე, მ. კვაჭაძე და სხვ.] - თბ.: 2005. - 283გვ.
17. სოციალურ და პოლიტიკურ ტერმინთა ლექსიკონი-ცნობარი / (სარედ.: ჯგუფი: ედუარდ კოდუა და სხვ.; გამომც.: ლაშა ბერაია) - თბ.: ლოგოს პრესი, 2004. - 351გვ.
18. მოხელის სამაგიდო ლექსიკონი / გაეროს განვითარების პროგრამა; (შემდგ.: სამსონ ურიდია და სხვ.; რედ.: ვაჟა გურგენიძე) - თბ.: 2004. - 483გვ.
19. ეკონომიკური და დემოგრაფიული ტერმინოლოგია. შემდგენლები: პ. გუგუშვილი, ვ. ჩანტლაძე, ლ. ჩიქავა, ა. კომპელაშვილი, თბ.: 2001.
20. ეკონომიკის ენციკლოპედიური ლექსიკონი/შემდგენლები: ა. სილაგაძე, გ. გოშაძე, ვ. ზურაბიშვილი, თ. დემეტრაშვილი, თ. ათანელიშვილი, თბ.: თსუ: საგამომცემლო სახლი „ინოვაცია“, 2005. - 822 გვ.

21. ი. ჩუთლაშვილი. სატყეო-ტექნიკური და მერქნის დამუშავების განმარტებითი ლექსიკონი. თბ.: 2007. - 613 გვ.
22. ნ. მახვილაძე. მათემატიკა, მექანიკა (ტერმინები, ცნებები, განსაზღვრებები). თბ.: 2001. - 405 გვ.
23. ლ. სუთიძე, გ. იაკობაშვილი. განმარტებითი ლექსიკონი ამწე-სატრანსპორტო, სამშენებლო-საგზაო მანქანებსა და მოწყობილობებში. სტუ: 2012. - 124 გვ.
24. თ. ხმელიძე. ხის კონსტრუქციები. თბ.: სტუ, საგამომცემლო სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“. 2015. -531 გვ.
25. თ. ხმელიძე. ხისა და პლასტმასის სამშენებლო კონსტრუქციები. თბ.: სტუ, საგამომცემლო სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“. 2008. -210 გვ.
26. თ. ხმელიძე, ა. სოხაძე. ხისა და პლასტმასის სამშენებლო კონსტრუქციები (სახელმძღვანელო სტუდენტი მაგისტრანტებისათვის). თბ.: 2005. -380 გვ.
27. გ. აბაშიძე, თ. ხმელიძე, რ. მახვილაძე. რეკომენდაციები შენობებისა და ნაგებობების სახანძრო უსაფრთხოების შესახებ. თბ.: 2011. -52 გვ.
28. გ. ცინცაძე. მშენებლობის ეკონომიკა. „განათლება“. თბ.: 2008. -323 გვ.
29. თ. ჟორდანიას, ვ. ლოლაძე და სხვ. სამშენებლო წარმოების ტექნოლოგია. თბ.: 2006. -330 გვ.
30. არაორგანული მასალათამცოდნეობისა და მეტალურგიის ტერმინთა განმარტებითი ლექსიკონი/შემდგ. პროფ. ომარ შურაძე. თბ.: 2008. - 775 გვ.
31. მეტალურგიული ტერმინების ლექსიკონი: (ქართულ-რუსულ-უკრაინულ-ინგლისურ-გერმანულ-ფრანგული). მთ. რედ.: გ. ქაშაკაშვილი; თბ.: 2011. -1000 გვ.
32. სახურავის ტერმინების განმარტებითი ლექსიკონი (ონლაინვერსია).
33. არქიტექტურული ტერმინების ლექსიკონი (ონლაინვერსია).
34. ე. თაყაიშვილი. მოკლე ცნობები საქართველოს ისტორიიდან და შენიშვნები ამ ცნობების შესახებ. თბ.: გამომც. „ძველი საქართველო“, ტ. II. 1913.
35. ი. გოგოლაძე, გ. ლალუნდარიძე, რ. მახვილაძე და სხვ. უძრავი ქონების შეფასება და აუდიტი. I ნაწ. უძრავი ქონების შეფასება. თბ.: სტუ, საგამომც. სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“. 2005. -82 გვ.
36. დიდი ქართულ-ინგლისური ლექსიკონი = A Comprehensive Georgian-English Dictionary : [2 ტომად] / შემდგ.: რუსუდან ამირეჯიბი, შუქია აფრიდონიძე-, დონალდ რეიფილდი (მთ. რედ.) და სხვ. - ლონდონი: გარნეტი, 2006.
37. ბიზნესის ენციკლოპედიური ლექსიკონი. შემდგენლები: პროფ. რ. მითაიშვილი, ეკ. მეცკანდ. ე. კვიციანი, დოც. ლ. გრიგოლია. თბ.: გამომც. "სამშობლო". 1991. - 176 გვ.
38. ა. ჩიქოვანი. საშენი მასალები. თბ.: სტუ, საგამომც. სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“. 2012.
39. ლ. კლიმიაშვილი, დ. გურგენიძე, ა. ჩიქოვანი. ცემენტები, ტექნიკური მოთხოვნები, გამოცდის მეთოდები ევროპულ სამშენებლო ნორმებთან შესაბამისობით. თბ.: სტუ, საგამომც. სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“. 2019. -191 გვ.
40. თ. ვანიშვილი. მართვის თანამედროვე მოდელის ფორმირება და ორგანიზაციული ქვეყნის რეგულირების პრინციპები (მონოგრაფია). თბ.: სტუ, საგამომც. სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“. 2017. -209 გვ.
41. ვ. ბერიძე. ძველი ქართული ხუროთმოძღვრება, თბ.: გამომცემლობა „ხელოვნება“. 1974. -248 გვ.
42. ი. გაგოშიძე, არქეოლოგია, ნუმიზმატიკა და ბონისტის განმარტებითი ლექსიკონი.

43. ი. ციციშვილი. ქართული ხელოვნების ისტორია//თბილისი: ისტორიისა და კულტურის ძეგლთა დაცვის საზოგადოების გამომცემლობა. 1995. -159 გვ.
44. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. სარედაქციო კოლეგია: არნ. ჩიქობავა (მთავ. რედაქტორი), ირ. აბაშიძე, რ. მეტრეველი, შ. ძიძიგური, მ. ჭაბაშვილი. თბ.: გამომც. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია. 1986.
45. ი. აბულაძე. ძველი ქართული ენის ლექსიკონი. თბ.: გამომც. „მეცნიერება“.1973.
46. სულხან-საბა ორბელიანი. ლექსიკონი ქართული. თბ.: გამომც. „მერანი“,1993.
47. ვ. ბერიძე – "XVI-XVIII საუკუნეების ქართული საეკლესიო ხუროთმოძღვრება", თბ., 1994.
48. რ. მეტრეველი. თამარ მეფე (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2018. -267 გვ. ISBN 978-9941-24-979-2.
49. ჯ. სამუშია. ბაგრატ III (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2018. - 247 გვ. ISBN 978-9941-29-048-0.
50. გ. პაიჭაძე. ვახტანგ VI (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2018. - 215 გვ. ISBN 978-9941-29-052-7.
51. ჯ. სტეფანაძე. გიორგი III (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2018. - 203 გვ. ISBN 978-9941-29-087-9.
52. გ. ქავთარია. ფარნავაზი (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2018. - 231 გვ. ISBN 978-9941-29-126-5.
53. რ. მეტრეველი, ჯ. სამუშია. გიორგი II (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2018. -219 გვ. ISBN 978-9941-29-153-1;
54. რ. მეტრეველი. დავით აღმაშენებელი (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2018. -319 გვ. ISBN 978-9941-29-212-5.
55. რ. ბარამიძე. არჩილ II (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2018. - 239 გვ. ISBN 978-9941-29-313-9.
56. ა. გელაშვილი. ერეკლე II (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2018. -243 გვ. ISBN 978-9941-29-349-8.
57. ჯ. სამუშია. ბაგრატ IV (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2018. - 279 გვ. ISBN 978-9941-29-375-7.
58. ვ. კეკელია. ალექსანდრე I დიდი (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2018. -179 გვ. ISBN 978-9941-29-401-3.
59. გ. ქავთარია. მირიანი (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2018. - 251 გვ. ISBN 978-9941-29-434-1.
60. ე. მამისტვალაშვილი. ლუარსაბ I და სვიმონ I (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2018. -231 გვ. ISBN 978-9941-29-476-1.
61. ჯ. სტეფანაძე. გუბაზ II (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2019. - 261 გვ. ISBN 978-9941-29-528-7.
62. ჯ. სტეფანაძე. დემეტრე I (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2019. - 187 გვ. ISBN 978-9941-29-504-1.
63. ვ. კიკნაძე. გიორგი ბრწყინვალე (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2019. -199 გვ. ISBN 978-9941-29-637-6.

64. გ. ქავთარია. ფრსმან I და ფარსმან II (სერიიდან „ქართველი მეფეები“). თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2019. -219 გვ. ISBN 978-9941-29-674-1.
65. საქართველოს ისტორია. I ტომი//გ. მელიქიშვილი, ა. აფაქიძე, ო. ჯაფარიძე, დ. მუსხელიშვილი. თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2012. -303 გვ. ISBN 978-9941-19-617-1.
66. საქართველოს ისტორია. II ტომი//მ. ლორთქიფანიძე, დ. მუსხელიშვილი, რ. მეტრეველი. თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2012. -463 გვ. ISBN 978-9941-19-618-8.
67. საქართველოს ისტორია. III ტომი//ნ. ასათიანი, გ. ოთხმეზური, მ. სამსონაძე, გ. ჯამბურია. თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2012. -527 გვ. ISBN 978-9941-19-619-5.
68. საქართველოს ისტორია. IV ტომი//ა. ბენდიანიშვილი, ა. დაუშვილი, მ. ნათელაძე. თბ.: გამომც. პალიტრა L. 2012. -511 გვ. ISBN 978-9941-19-620-1.
69. ვახტანგ ბერიძე – „სამცხის ხუროთმოძღვრული ძეგლები“; გამომცემლობა ნაკადული, 1970.
70. ქართული სამხედრო ენციკლოპედიური ლექსიკონი/აკადემიკოს, გენერალ-მაიორის ელგუჯა მეძმარიაშვილის საერთო რედაქციით. თბ., 2017. -692 გვ. ISBN 978-9941-0-9879-6.
71. ქართული მართლმადიდებლური სამყარო//ავტორ-შემდგენელი მ. ჯალიაშვილი; თბ.: გამომცემლობა ქართლი. 2016. -155 გვ.
72. ვ. ჯაფარიძე. ადრეული შუა საუკუნეების არქეოლოგიური ძეგლები ქვემო ქართლიდან. თბ.: გამომცემლობა მეცნიერება. 1982. -190 გვ.
73. ან. აფაქიძე, გ. გობეჯიშვილი, ალ. კალანდაძე, გ. ლომთათიძე. მცხეთა (არქეოლოგიური კვლევა-ძიების შედეგები), ტ. I, თბ.: 1955.
74. გ. გამყრელიძე. კოლხეთი (კულტურულ-ისტორიული ნარკვევი), თბ.: გამომცემლობა ლოგოსი, 2002. -42 გვ.
75. გ. გამყრელიძე. ქართული არქეოლოგიის კვალდაკვალ/საქართველოს ეროვნული მუზეუმი, თბ.: 2008.
76. საქართველოს არქეოლოგია/რედაქტორი ოთ. ლორთქიფანიძე, ტ. I, თბ.: 1991.
77. საქართველოს არქეოლოგია/რედაქტორი ოთ. ჯაფარიძე, ტ. II, თბ.: 1992.
78. თ. დვალი. საქართველოს ისტორიისა და კულტურის ძეგლთა აღწერილობა, I–II ტ. თბ.: 2008.
79. ივ. ჯავახიშვილი. ქართველი ერის ისტორია. თბ.: I-V ტ.
80. პ. ინგოროყვა. ჭანეთ-ლაზეთის ისტორიის საკითხთა გამო. თბ.: 2003.
81. ა. ფრანგიშვილი, ნ. ბოჭორიშვილი, ზ. გასიტაშვილი, ლ. კლიმიაშვილი, ი. ბოჭორიშვილი. საინჟინრო სამუშაოების და საგანგებო სიტუაციების მართვის უსაფრთხოების წესები, ცნებები და განმარტებები//დამხმარე სახელმძღვანელო 4 ნაწილად. თბ.: სტუ, საგამომცემლო სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, 2014.
82. ქართლის ცხოვრება /ს. ყაუხჩიშვილის რედაქციით. ტ. I, II. თბ.: 1955, 1958.
83. თ. ხმელიძე, გ. ყიფიანი, კ. ხმელიძე, თ. ვანიშვილი. ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლები. თბ.: გამომც. „უნივერსალი“, 2018. -201 გვ.
84. თ. კვიციანი. რუსულ-ქართული ხუროთმოძღვრული განმარტებითი ლექსიკონი. თბილისი.: განათლება, 1974. -219 გვ.
85. ძველი ქართული ენის შერეობული ლექსიკონი//შემდგ. გრიგოლ რუხაძე, რედ. გვანცა კოპლატაძე. თბ.: გამომც. საქართველოს საპატრიარქოს სტამბა. 2008. -452. ISBN 99940-852-4-7.

86. Политехнический словарь (гл. редактор академик И. И. Артоболевский). М.: Изд-во Советская энциклопедия, 1977. -607 83.
87. Словарь-справочник по экономике и управлению в строительстве. МГСУ. М.: 2015 (Эл. версия).
88. Энциклопедия современной техники. Строительство. М.: Изд. Советская энциклопедия. 1964. I-II-III том.
89. Словарь архитектурно-строительных терминов (Онлайнверсия).
90. Строительный словарь. Издательство „Норма“, Санкт-Петербург. 2000-2016.
91. Словарь строительных терминов. Стройинформ, 2004-2015 (Эл. версия).
92. Поплавский В. С. Архитектурно-строительный словарь. – М.: Слава. 1993. – 320 с.
93. Юсупов Э. С. Словарь архитектурных терминов. Санкт-Петербург, Фонд Ленинградская галерея. 1994. – 432 с.
94. Немецко-русский строительный словарь/Москва, Руссо. 1996.
95. Русско-немецкий строительный словарь/под ред. Вальтера Штурма. Киев. 1985.
96. Официальные термины и определения в строительстве, архитектуре и жилищно-коммунальном комплексе. 2-е издание. – М.: ФГУП ВНИИТПИ Госстроя России, 82. 2004. – 228 с.
97. Баторевич Н.И. Кожицева Т.Д. Архитектурный словарь. Издание 2-е, дополненное. Санкт-Петербург: Стройиздат СПб, 2001. – 384 с.
98. Издательство ЭТС, серия - Электронные словари, Polyglossum, 2005.
99. Толковый строительно-архитектурный словарь/Под ред. А.А. Бакулина. Смоленск: 2007.
100. Бхатнагар К. П. Русско-английский строительный словарь. Технические словари, 2000. 702 с.
101. Амбургер П. Г. Англо-русский строительный словарь (English-Russian Dictionary of Civil Engineering)/Под ред. А. Е. Десова. 3-е изд., перераб. и доп. Москва, Физматгиз, 1961. 600 с.
87. Швецова А. В. Англо-русский словарь по сейсмостойкому строительству и сейсмологии/Под ред. С. В. Полякова, Л. Ш. Килимника. Фрунзе, Кыргызстан. 1985.
102. Новый англо-русский и русско-английский словарь АВОК технических терминов и словосочетаний по отоплению, вентиляции, охлаждению, кондиционированию воздуха, теплоснабжению и строительной теплофизике/Составитель словаря: Бродач М. М. (Онлайн-словарь).
103. Англо-русско-английский строительный словарь Polyglossum. Второе исправленное и дополненное издание. М.: 2011.
104. Современная иллюстрированная энциклопедия „Искусство”/гл. ред. Горкин А. П. М.: 2007.
105. Nikolas Davies and Erkki Jokiniemi – Architect's Illustrated Pocket Dictionary, Routledge; 1 edition, 26 Nov. 2010. –558 p.
106. Фонтен Ф. Марк Аврелий / Пер. с фрр. – М.: 2005. – 256 с. ISBN 5-235-02787-6.

107. Хизер П. Падение Римской империи / Пер. с англ. – М.: 2011. – 800 с. ISBN 978-5-17-057027-0.
108. Холланд Р. Октавиан Август: Крёстный отец Европы / Пер. с англ. – М.: 2010. – 352 с. ISBN 978-5-17-068217-1.
109. Грант М. Двенадцать цезарей / Пер. с англ. – М.: 1998. – 272 с. ISBN 5-300-01850-3.
110. Грант М. Крушение Римской империи / Пер. с англ. – М.: 1998. – 224 с. ISBN 5-300-01955-0.
111. Грант М. Римские императоры: Биографический справочник правителей Римской империи: 31 г. до н. э.– 476 г. н. э./Пер. с англ. – М.: 1998. – 400 с. ISBN 5-300 02314-0.
112. A. White, B. Robertson. Architecture and Ornament. (A Visual Guide). New York, USA. 1991. p. 111.
113. Oxford Dictionaries (Online).

წინასიტყვაობა

მშენებლობა სახალხო მეურნეობის ისეთი დარგია, რომელთანაც ყოველდღიური შეხება აქვს ნებისმიერ ადამიანს და, რაც უფრო გათვითცნობიერებულია ამ საქმეში იგი, მით უფრო რაციონალურ გადაწყვეტილებებს იღებს თავისი საცხოვრებელი გარემოს კეთილმოწყობის, აგრეთვე ქალაქის, რაიონის, სოფლისა და, შესაბამისად, ქვეყნის იერსახის სრულყოფისათვის.

თანამედროვე საქართველოში მშენებლობაზე დასაქმებულთა რაოდენობა ასი ათასს აჭარბებს, ხოლო მშენებლობასთან არაპირდაპირ დაკავშირებულ ადამიანთა რაოდენობა, დაახლოებით, კიდევ ერთი ამდენია; ამიტომ გასაგებია ქვეყნის მოსახლეობის დაინტერესება სამშენებლო ნორმატიული, საცნობარო და საგანმანათლებლო ლიტერატურით. ნებისმიერ ლექსიკონს (ბეჭდვითს ან ელექტრონულს), განსაკუთრებით კი ენციკლოპედიურსა და განმარტებითს, როგორც ერის კულტურის გამომხატველს, განუზომელი მნიშვნელობა ენიჭება ცივილიზაციის გზაზე და უპირობოდ ასახავს ერის განათლების დონეს.

ენციკლოპედიური ლექსიკონის უპირატესობა სხვა სახის ლიტერატურასთან ის გახლავთ, რომ მკითხველი ლექსიკონის მოხერხებული სტრუქტურის მეშვეობით ეუფლება შინაარსს და ინფორმაციასაც ამომწურავად იღებს, მით უმეტეს, თუ ლექსიკონი მდიდარია თვალსაჩინო მასალებითა და ილუსტრაციებით.

ერის განვითარების დონეს განსაზღვრავს ხარისხიანი განათლება ანუ ადამიანისათვის იმგვარი მნიშვნელოვანი ინფორმაციის მიწოდება, რომელსაც იგი შეინარჩუნებს, გაიაზრებს და აქტიურად გამოიყენებს ცხოვრებაში. ეს არის მყარი, სისტემური ცოდნა, რომლის მუდმივად განახლება და გაღრმავება შესაძლებელია. ხარისხიანი განათლებისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ხელმისაწვდომი საცნობარო ლიტერატურის არსებობას მშობლიურ ენაზე (სახელმძღვანელო, ლექსიკონი, სამშენებლო ნორმები და წესები, მითითებები, სტანდარტები და სხვ.).

დასავლეთის ანალოგიურად, ჩვენს ქვეყანაში განათლება ცალკე დარგია და ამ დარგის განვითარება მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს პოლიტიკური და ეკონომიკური წინსვლისათვის.

მსოფლიოში საყოველთაოდ ცნობილი ლექსიკონებია: ფრანგული ენის აკადემიური ლექსიკონი, ინგლისური ენის ოქსფორდის ლექსიკონი, ი. და ვ. გრიმების გერმანული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, თანამედროვე რუსული ენის განმარტებითი ლექსიკონი და სხვ.

ჩვენამდე მოღწეულ ქართულ ლექსიკონთაგან უძველესია პაოლინის მიერ შედგენილი ქართულ-იტალიური ლექსიკონი (3084 სიტყვა); სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონა“ (1713 წ.); ნ. და დ. ჩუბინაშვილების ქართულ-რუსული და რუსულ-ქართული ლექსიკონები (1840-1887 წწ.); ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის რედაქციული (არნ. ჩიქობავას საერთო რედაქციით); ტექნიკური ტერმინოლოგიური ლექსიკონები (1957 წლისა ვ. ბერიძის რედაქციით და 1987 წლისა რ. დვალის, რ. ღამბაშიძის რედაქციით) და სხვ.

ქართველებისათვის ხელმისაწვდომი ინგლისური, გერმანული, ფრანგული, რუსული ტექნიკური მიმართულების ლექსიკონების უმრავლესობა ორენოვანი ნაშრომებია,

რომლებშიც ერთ ენაზე მოცემული ტერმინი ნათარგმნია მეორე ენაზე. განმარტებითი ლექსიკონები კი ძალიან იშვიათია, რადგან ისინი სტრუქტურით, ფორმით და შესადგენადაც გაცილებით რთულია, ვიდრე თარგმნითი.

მართალია, ორენოვანი ლექსიკონები აუცილებელია საზოგადოებისათვის, მაგრამ განმარტებით ლექსიკონებზეც არანაკლები მოთხოვნაა ამა თუ იმ ტექნიკური და საბუნებისმეტყველო სპეციალისტების მხრიდან. დღეისათვის საქართველოში გვაქვს მხოლოდ რამდენიმე დარგის ტერმინოლოგიური ლექსიკონი, რაც, ცხადია, საკმარისი არ არის.

უნდა ვაღიაროთ, რომ ამჟამად ძირითადი და სავალდებულო ლექსიკონების თვალსაზრისით მკვეთრად ჩამოვრჩებით იმ დონეს, რომელიც ევროპული სტანდარტებით მოეთხოვება განვითარებული მწიგნობრობის მქონე ქვეყანას და ეს ჩამორჩენა თანდათანობით გამოუსწორებელ ხასიათს იძენს. ჩვენ არ გვაქვს თანამედროვე, პროფესიული, მუდმივად განახლებადი ლექსიკონები (ბეჭდური და ელექტრონული) დასავლეთის და აღმოსავლეთის ქვეყნებთან შედარებით, ტექნიკურ დარგებში კი განმარტებითი ლექსიკონების გამოცემის საკითხიც მოსაგვარებელია.

მშენებლობის დიდი მასშტაბები, ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის შექმნის ამოცანები დღის წესრიგში აყენებს სამშენებლო ინდუსტრიის, კერძოდ კი საშენი მასალების, კონსტრუქციების, ტექნოლოგიების, დაგეგმვის, მენეჯმენტის, გაანგარიშების მეთოდების, ხარისხის გაუმჯობესების, კონტროლის, ნაგებობების დაპროექტების, ცეცხლმედეგობის, სახანძრო უსაფრთხოების, შრომის დაცვისა და სხვათა სრულყოფას. ეს კი მჭიდროდ არის დაკავშირებული სწავლების ხარისხის გაუმჯობესებასთან, ლაბორატორიული კვლევების დანერგვასთან, მეცნიერებასთან, კომპიუტერიზაციასა და, დასასრულ, სამშენებლო კადრების კვალიფიკაციის უცილობელ ზრდასთან. ყოველივე ამის მისაღწევად უპირველესი ამოცანაა, ქვეყანაში მშობლიურ ენაზე გვექონდეს კარგი ხარისხის დარგის საცნობარო ლიტერატურა და, მათ შორის, ენციკლოპედიური სამშენებლო ლექსიკონი.

ლექსიკონზე მუშაობა დაუსრულებელი პროცესია. ენა მუდმივად ცვალებადი ფენომენია, ჩნდება ახალი სიტყვები, განუწყვეტლივ იცვლება ტერმინების გამოყენების არეალი. ჩნდება უამრავი ახალი ცნება. მშენებლობა სწორედ ის სფეროა, რომელიც მუდმივად ივსება უცხოური ტერმინებით. საჭიროა ამ ტერმინთათვის ზუსტი ქართული შესატყვისების მისადაგება.

ენას გადამწყვეტი ფუნქცია აკისრია ხალხის კულტურის განსაზღვრაში. იგი ერთ-ერთი უმთავრესია იმ ფაქტორთაგან, რომლებიც ერთ ერს განასხვავებს მეორისაგან. ეროვნული თვითმყოფადობის ჩამოყალიბებასა და შენარჩუნებაში ენას ცენტრალური როლი განეკუთვნება; ხოლო ლექსიკონი უმთავრესი საშუალებაა ეროვნულობის შესაცნობად და წარმოსაჩენად.

ქართულ ენაზე სამშენებლო ენციკლოპედიური ლექსიკონის შექმნის აუცილებლობა განაპირობა შემდეგმა გარემოებებმა:

- საქართველოს მოსახლეობის დიდი ნაწილი ახლა ითვისებს ინგლისურ ენას, რომელზედაც შეიძლება პრაქტიკულად ნებისმიერი საცნობარო ლიტერატურის მოპოვება;

- საქართველოს მოსახლეობის დაახლოებით ნახევარმა (ძირითადად, ახალგაზრდობა ასაკით 20–30 წელი) არ იცის რუსული, რომელ ენაზეც ასევე შესაძლებელია საკმარისი ინფორმაციის მოპოვება;

- ამ ლიტერატურის დიდი ნაწილი ინტერნეტში რიგითი მომხმარებლისათვის მიუწვდომელია;

- ქართული ლექსიკოგრაფია ამ მიმართულებით ღარიბია. რეალურად არ მოგვეპოვება სრულყოფილი განმარტებითი ლექსიკონები;

- სამშენებლო ენციკლოპედიური ლექსიკონის შექმნა აიძულებს მომხმარებელს საფუძვლიანად შეისწავლოს კომპიუტერული მეცნიერება და ამ მიმართულებით დაუახლოვდეს განვითარებული ქვეყნების ტექნიკურ ინტელიგენციასა და სამეცნიერო წრებს.

სამშენებლო ენციკლოპედიური ლექსიკონის (ბეჭდვითი, ელექტრონული) მიზანია:

- ქართველ მშენებლებს და ამ საქმით დაინტერესებულ ყველა პირს ნაბეჭდი და ელექტრონული ფორმით მიაწოდოს მშენებლობასთან დაკავშირებული ტერმინების განმარტებები;

- მშენებლობის დაპროექტებასა და განხორციელებაში გამოიყენოს თანამედროვე მონაცემთა ელექტრონული ბაზები;

- შექმნას მომხმარებლისათვის ხელმისაწვდომი, მოსახერხებელი, დასურათებული და მკითხველისათვის ადვილად გასაგები, მეტ-ნაკლებად სრულყოფილი ლექსიკონი;

- პრაქტიკული და თეორიული ლექსიკოგრაფიისა და ლექსიკოლოგიის უახლესი პრობლემების შესახებ პროფესიონალ მკვლევრებს, გამომცემლებს და, ზოგადად, ლექსიკოგრაფიითა და ლექსიკოლოგიით დაინტერესებულ პირებს მისცეს ქართველ მშენებლებთან უშუალო დიალოგის შესაძლებლობა.

ლექსიკონის პროექტის განსახორციელებლად გადაწყვეტილი იქნა შემდეგი ამოცანები:

1. მშენებლობის ძირითადი მიმართულებების კლასიფიკაცია;
2. სამშენებლო ტერმინების, სიტყვების, ფრაზეოლოგიის მოძიება ქართულ და უცხოურ ენებზე;

3. ლექსიკონის სამუშაო პროგრამის შექმნა და ინტერნეტსივრცეში მოსათავსებლად ვებვერსიის შექმნა;

4. უცხოური ტერმინებისათვის ქართული შესატყვისების მოძიება;

5. სამუშაოს დასრულების შემდეგ ლექსიკონის საბოლოო ვერსიის შექმნა;

ლექსიკონზე მუშაობის პროცესში გავითვალისწინეთ შემდეგი სამშენებლო მიმართულებები:

1. სამშენებლო კონსტრუქციები (ქვა, ხე, ლითონი, რკინაბეტონი, პლასტმასა, მინა, კომპოზიტი);

2. ფუძე-საძირკვლები და გრუნტების მექანიკა;

3. საშენი მასალები;

4. მშენებლობის ტექნოლოგია;

5. მშენებლობის ორგანიზაცია და მენეჯმენტი;
6. მშენებლობის ეკონომიკა;
7. კოსმოსური ნაგებობები და კონსტრუქციები;
8. სეისმომდეგი მშენებლობა;
9. შენობა-ნაგებობების დაპროექტება;
10. მშენებლობის დოკუმენტაცია;
11. სამშენებლო-ტექნიკური ექსპერტიზა;
12. შრომის უსაფრთხოება მშენებლობაზე;
13. შენობებისა და ნაგებობების სახანძრო უსაფრთხოება;
14. მშენებლობის ელექტრომომარაგება;
15. საინჟინრო გეოდეზია;
16. შრომა და ადამიანური რესურსები;
17. მაღლივი შენობები და ნაგებობები;
18. დიდმალიანი კონსტრუქციები;
19. კომპიუტერული დაპროექტების სისტემები მშენებლობაში;
20. არქიტექტურა;
21. ქალაქმშენებლობა;
22. არქიტექტურული დიზაინი;
23. არქიტექტურის თეორია;
24. ხუროთმოძღვრება;
25. საკულტო ნაგებობები: ეკლესია-მონასტრები, ტაძრები, სამრეკლოები, ციხეები;
26. ჰიდროტექნიკური მშენებლობა;
27. ჰიდრაულიკა;
28. საინჟინრო ჰიდროეკოლოგია;
29. საზღვაო ნაგებობები და ნავსადგურები;
30. საინჟინრო მელიორაცია;
31. წყალმომარაგება;
32. წყალარინება;
33. თბოაირმომარაგება და ვენტილაცია;
34. თბოტექნიკა;
35. ენერგეტიკული მშენებლობა;
36. სატრანსპორტო მშენებლობა (გზები, გვირაბები, ესტაკადები და სხვ.);
37. აეროპორტები და აეროდრომები;
38. სამშენებლო ფიზიკა;
39. მასალათა გამძლეობა;
40. თეორიული მექანიკა;
41. სამშენებლო მექანიკა;
42. სამშენებლო ნორმები და წესები;
42. ევროკოდები;
44. მსოფლიო სამშენებლო ნორმები;
45. ზოგადი ტერმინები;

46. საგანგებო სიტუაციები;
47. მშენებლობის ბიზნესი;
48. გეოლოგია;
49. გეოინჟინერია;
50. მეტალურგია, მასალათმცოდნეობა, ლითონების დამუშავება;
51. სამხედრო ინჟინერია;
52. საგზაო ინფრასტრუქტურა და მიწისქვეშა ხელოვნური ნაგებობები;
53. სასოფლო-სამეურნეო ჰიდრომელიორაცია;
54. კომპიუტერული მეცნიერება.

ლექსიკონზე მუშაობა ოთხ ეტაპად მიმდინარეობდა:

- მომხმარებელთა მოთხოვნების დამუშავება;
- ლექსიკონის პარამეტრების - აღწერა, მოცულობა, სტრუქტურა - დამუშავება;
- ტექსტების მომზადება, კონტექსტების გაწერა, გრამატიკული ფორმების დახასიათება;
- ტერმინების ეტიმოლოგია;
- ექსპერიმენტული მონაცემების განზოგადება;
- ყოველი ერთეული ტერმინისათვის დამატებითი ინფორმაციის მოგროვება და სისტემატიზაცია;
- სალექსიკონო სტატიების გაფორმება;
- ლექსიკონის გაფორმება.

ლექსიკონზე მუშაობისათვის გამოვიყენეთ პროგრამა tlTerm (Professional Termbase Editor) (ტერმინთა ბაზის პროფესიული რედაქტორი), რომელიც მიზნულია სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკის კომპანია TshwaneDJe-ის დამფუძნებლების, პროგრამული უზრუნველყოფის შემმუშავებლებისა და ლექსიკოგრაფიის ექსპერტების დევიდ ჯოფესა და დოქტორ ჯილ-მორის დე შრივერის ტერმინოლოგიის მენეჯმენტის კომპიუტერული პროგრამა TLex Suite-ზე, შემდეგი ტექნიკური მოთხოვნების გათვალისწინებით:

1. ტერმინი იძებნება როგორც საკვანძო სიტყვების, ისე რეგულარული გამოსახულების მიხედვით;
2. საკვანძო სიტყვებით ძებნის შედეგი არ არის დამოკიდებული სიტყვის გრამატიკულ ფორმასა და საძიებელ ველში მათ განლაგებაზე;
3. სალექსიკონო ბაზა შეესაბამება ონლაინბაზას;
4. პერსონალური კომპიუტერის აპლიკაცია მუშაობს საინსტალაციო დისკოსა და ინტერნეტის გარეშე, ერთჯერადი დაინსტალირების შემდეგ;
5. პერსონალური კომპიუტერის აპლიკაციაში შესაძლებელია ტერმინის დამატება, განმარტების რედაქტირება;
6. ონლაინვერსიას აქვს ნავიგაციის მოქნილი სისტემა.

მოხერხებული საძიებო სისტემით აღჭურვილი ონლაინლექსიკონით სარგებლობა შესაძლებელი იქნება ინტერნეტის ქსელში ჩართული ნებისმიერი კომპიუტერით, რომელიც

სტანდარტული ქართულენოვანი ვებგვერდების სრულყოფილად გამოსახვისა და მათთან ინტერაქციის საშუალებას იძლევა.

სიტყვის მართლწერა შეესაბამება ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონისა და ტექნიკური ტერმინოლოგიის მონაცემებს.

ლექსიკონში ტერმინები (სულ 16018) დალაგებულია ანბანური პრინციპით. ელექტრონულ ონლაინვერსიაში განთავსებულია ცალკე ფაილი, რომელიც თავს მოუყრის მკითხველის მიერ ლექსიკონის შესახებ გამოთქმულ შენიშვნებსა და წინადადებებს.

ლექსიკონში ჩართულია ფორმულები, სქემები, ნახაზები და ფერადი ილუსტრაციები, რომლებიც მკითხველს საშუალებას მისცემს ღრმად ჩასწვდეს ტერმინის შინაარსს.

ქართული სამშენებლო ლიტერატურა: ცნობარი, სახელმძღვანელო, რეკომენდაციები, სტატიები და სხვ. გადატვირთულია უცხოური ენებიდან (განსაკუთრებით რუსული ენიდან) შემოსული კალკებით, რაც აკნინებს ქართულ ენას. საილუსტრაციოდ მოვიყვანთ რამდენიმე მაგალითს: „შტაბელი“, უნდა შეიცვალოს მშვენიერი ქართული ტერმინით "თაკარა" (ფიცრების დაშტაბელება – ფიცრების თაკარად დაწყობა ან დათაკარება, შტაბელის – თაკარის და ა.შ.; „კონტრფორსი“ (კედლის გასამაგრებელი წიბოვანი კონსტრუქცია) ნიშნავს საწინააღმდეგო ძალას ("force" – ინგლისურად "ძალა"), სინამდვილეში მისი სახელია "კონტრფორტი" ("fort" – ინგლისურად "სიმაგრე"). მშენებლობაში საკმაოდ გავრცელებული ეს ტერმინი რუსულადაა გაფორმებული არასწორად, ამიტომ უნდა გამოვიყენოთ სწორი გრამატიკული და შინაარსობრივი ფორმით და დამკვიდრდეს ტერმინი "კონტრფორტი"; „ილუსტრირებული“, უმჯობესია გამოვიყენოთ დასურათებული ან დასურათხატებული; „პროსპექტი“ (ქალაქის განიერი და გრძელი ქუჩა), სწორია გამზირი; „სოპოლიმერიზაცია“, სწორია თანაპოლიმერიზაცია; „სტიროლი“, სწორია სტირენი; „ბიფორი“, სწორია ბიფორა; „ვოლიუტა“, სწორია ვოლუტა; „ვერტიუგადენი“, სწორია ვერტიუგედანი, „ტრიუმფალური“, სწორია ტრიუმფული ან სატრიუმფო; „კოლონადა“, სწორია სვეტნარი; „არკადა“, სწორია თაღნარი; „პროპელერი“, სწორია საჰაერო ხრახნი; „ფერმა“ (სამშენებლო კონსტრუქცია), სწორია წამწე; „შტამპი“, სწორია ტვიფრი; „შურუპი“, სწორია სჭვალი; „ვინტი“, სწორია ხრახნი; „ფანტანი“, სწორია შადრევანი; „ოქსიდი“, სწორია ჟანგი, „სინუსოიდალური“, სწორია სინუსოიდური; „გიზას დიდი პირამიდა“, სწორია გიზის დიდი პირამიდა; „დაკიდული“, სწორია დაკიდებული; „ინსტრუმენტალური“, სწორია ინსტრუმენტული; „რიყეს ქვა“, სწორია რიყის ქვა; „პენობეტონი“, სწორია ქაფბეტონი; „პენოპლასტი“, სწორია ქაფპლასტი; „ცინკი“, სწორია თუთია; „კრემნიუმი“, სწორია სილიციუმი ან კაჟბადი; „მეტალიზაცია“, სწორია მოლითონება და ა.შ.

გვინდა აღვნიშნოთ, რომ თუ ტერმინის ქართული შესატყვისების მოძიება აუცილებელია და ქართული ენის ფონდში არ იძებნება სიტყვა, რომელიც სათანადოდ ასახავს ცნებას, მაშინ უმჯობესია ტერმინი გაფორმდეს არა შუამავალი ენის კალკირებული ფორმით, არამედ წყარო ენის მიხედვით. ლექსიკონის ავტორების ძალისხმევით ეს პრობლემა მაქსიმალურადაა შემცირებული. უცხოური ტერმინების უმეტესობას თან ერთვის ეტიმოლოგია (სიტყვის წარმომავლობა) ბერძნულ, ლათინურ, ინგლისურ, გერმანულ, ფრანგულ, ესპანურ და სხვა ენებზე.

ლექსიკონის ტერმინთა უმრავლესობა მოძიებული და გადამუშავებულია პროფესორ თამაზ ხმელიძის, ნაწილობრივ, კახაბერ ხმელიძის, პროფესორ ლევან კლიმიაშვილისა და პროფესორ დავით გურგენიძის მიერ; კომპიუტერული უზრუნველყოფა და კომპიუტერული მეცნიერების ტერმინები ეკუთვნის კახაბერ ხმელიძეს; ტერმინების ეტიმოლოგია დამუშავდა კახაბერ და თამაზ ხმელიძეების მიერ. ტექსტში განთავსებული ფერადი ფოტოები (4 770) შერჩეული და დამუშავებული, ხოლო გარკვეული ნაწილი გადაღებულია კახაბერ და თამაზ ხმელიძეების მიერ; გამოყენებულია ასევე ქართველი და უცხოელი ფოტოგრაფების: ლაშა გაბელიას, ზურაბ პაპიაშვილის, დავით მიქავას, კახა მჭედლიძის, დავით მირზაშვილის, დავით მიქავას, ჯაბა ლაბაძის, გია გრიგალაშვილის, გოგა ჩანადირის, ლაზარე გაგნიძის, ამირან მინაძის, აჩი გეგენავას, ლადო შეყრილაძის, კახა არცივაძის, სოფო პაქსაშვილის, ინგა ხარატიშვილის, ნინო გაბარაულის, ივანე გოლიაძის, ზაზა ქარდავას, ლიდა კაპანაძის, ვაჩე ვაჩეიშვილის, მიშა შარაბიძის, ნინო მარდალეიშვილის, თამაზ დუნდუას, ლელა მარგიანის, ია მელითაურის, ნინო ნაროზაულის, გიორგი კილურაძის, ბექა ჩიტაიას, ოთარ ჭითანავას, ნინო ჩალაძის, ლაშა ხაჩიძის, ანზორ მჭედლიშვილის, ზაზა ქარდავას, ვანო ნაზლაძის, პაატა ვარდანაშვილის, ზაზა თორთლაძის, ნატალია ჩიტიშვილის, გიორგი მელაშვილის, სანდრო ხომერიკის, ლაშა ოდოსაშვილის, ნიკო კვეზერელი-კოპაძის, გ. ბარისაშვილის, ა. ხანთაძის, გრეტა ჰოვარდის, როლფ გროსის, კლაუდიო მარგოტინის, გაბრიელ სილვას, არიან ზვეგერსის, სალვადორ ფორნელის, ხუან კარლოს ბრისენოს, ელენა ლინეცკაიას, ანჟეი შანდომირსკის, ნიკიტა დედკოვის, სერგეი პროკუდინ-გორსკის, ვასილ შელიომინის, ბრუს მალინის, პავლე ჯაგეტოს, ვადიმ კლოჩკოს, ანდრეი სურიკოვისა და სხვათა ფოტოები. ტერმინების დამუშავების პროცესში გამოყენებული იყო ბეჭდითი თუ ქართულ ინტერნეტსივრცეში განთავსებული, ქართველი და უცხოელი მეცნიერებისა და ჟურნალისტების შრომები და სტატიები, ესენია: ივანე ჯავახიშვილი, აკაკი შანიძე, არნოლდ ჩიქობავა, ექვთიმე თაყაიშვილი, ნიკო ნიკოლაძე, ნიკო მუსხელიშვილი, შალვა ამირანაშვილი, სიმონ ყაუხჩიშვილი, პავლე ინგოროყვა, ნიკო ჩუბინაშვილი, პარმენ ზაქარაია, მარიამ ლორთქიფანიძე, როინ მეტრეველი, ჯაბა სამუშია, ვახტანგ ბერიძე, ირაკლი ციციშვილი, ვახტანგ ჯაფარიძე, გრანი ქავთარია, მოსე ჯანაშვილი, გურამ ყიფიანი, ნოდარ ამამუკელი, თამაზ დვალი, ნუგზარ ანდლულაძე, ვალერი სილოგავა, ილია ადამია, თეონა ნოზაძე, დავით დანელია, თეა ცაგურიშვილი, საბა ხვიჩია, თეონა კილაძე, თენგიზ ვერულავა, გიორგი მარსაგიშვილი, ვალერიან მამუკელაშვილი, ნუგზარ გოგიბედაშვილი, ბექან ხორავა, ნინო თარხნიშვილი, თეა ინასარიძე, თეა თოფურია, ქეთი ჭელიძე, ირმა ხარშილაძე, გურამ ხარშილაძე, სოფიო ჩიტორელიძე, მაკა ლომიძე, კახაბერ კენკიშვილი, იულონ გაგოშიძე, ნუგზარ ანდლულაძე, თეა სულაბერიძე, გიორგი დუნდუა, დავით კაპანაძე, ომარ ლანჩავა, ნონა ქარციძე, იზოლდა ჭილაძე, გიორგი კალანდაძე, გოგა აფციაური, თათია კუჭუხიძე, ირაკლი გუნია, გოჩა გუგუშვილი, ანზორ მჭედლიშვილი, ლალი ფაცია, სოფიო მაჭავარიანი, ლელა კაკრიაშვილი, თინათინ მჭედლიშვილი, გიორგი ნიკოლავა, ლელა ჯიყაშვილი, დევი ბერძენიშვილი, გურამ ჩხარტიშვილი, ოლიკო ცისკარიშვილი, ლევან წიქარიშვილი, უჩა მურღულია, ერეკლე ბიბიჩაძე, ნიკოლოზ ბერიძე, მანანა სურამელაშვილი, გოგა კირთაძე, ირაკლი ჭიჭინაძე, ლელა მარგიანი, ნინო გვაზავა, ნინო ჩალაძე, სოფიკო ნინიკაშვილი, გიორგი მახობეშვილი, გელა ქოქიაშვილი, არქიმანდრიტი ლაზარე, ლაშა

ბესტავაშვილი, ლევან მაზმიშვილი, ანა ტყეზუჩავა, ანზორ სიჭინავა, გოგიტა ჩიტაია, ნანუკა მაღლაკელიძე, მაკა შავგულიძე, ლილი ბერაია, მიხეილ ნიკოლეიშვილი, კ. ფიცხელაური, თინათინ მოსიაშვილი, ზ. კიკნაძე, თ. სანიკიძე, შ. საღარაძე, ლ. მენაბდე, თ. კილურაძე, ზ. აბზიანიძე, ქ. ელაშვილი, დ. შენგელია, მარია ვოლუისკაია, ა. მარაკუშვილი და სხვ.

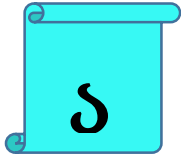
ლექსიკონის შედგენაში მონაწილეობდნენ პროფესორები: გურამ აბაშიძე, ლამარა ავალიშვილი, ლია ბალანჩივაძე, შახი ბაქანიძე, ნაომი ბოჭორიშვილი, ზურაბ ეზუგბაია, ფატიმა ვერულაშვილი, როინ იმედაძე, ტარიელ კვიციანი, მზია მანჯავიძე, თინათინ მაღრაძე, რევაზ მახვილაძე, ნოდარ მახვილაძე, თეიმურაზ მეღვინე, ნინო მსხილაძე, ნუგზარ რურუა, ლიანა სუთიძე, ბექა სურგულაძე, დემურ ტაბატაძე, ნოდარ ფოფორაძე, ქეთევან ქორქია, ელინა ქრისტესიაშვილი, ირმა ღარიბაშვილი, არჩილ ჩიქოვანი, ზურაბ ციციშვილი, ირაკლი ყრუაშვილი, მაია ჭანტურია, მარინა ჯავახიშვილი, გიორგი ჯაფარიძე; სტუდენტები: გელა ესართია, გიორგი ზაკალაშვილი, მერაბ თავაძე, დავით მორგომია, კირილე მუკბანიანი, რომან მურვანიძე, ავთანდილ ნამგალაძე, ნიკო სტეფანიშვილი, ნიკო ფანჯაკიძე, გიორგი შალიტაური, ნიკოლოზ წოწორია, გიორგი ცაგარეიშვილი, ზეზვა ხვედელიძე, გიორგი ხვიჩია, გიორგი ჯიჯიშვილი (საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი); ამირან ბეროძე (ინჟინერი, თბილმეტროპოლიტენი), ნივერ ბირკაია (ინჟინერი, ქ. მოსკოვის ცენტრალური სატრანსპორტო მშენებლობის ტრესტი), თამარ ვანიშვილი (ქ. გორის დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია, ეკონომისტი, ბიზნესის ადმინისტრირების აკადემიური დოქტორი), ზაურ სილაგაძე (ინჟინერ-მშენებელი), მაია წერეთელი (დამოუკიდებელი დიზაინერი).

სამშენებლო ენციკლოპედიური ლექსიკონი არის პირველი სრულყოფილი დასურათებული ლექსიკონი ქართულ ენაზე, რომელიც მოემსახურება სამშენებლო საქმით დაინტერესებულ ქართველ მომხმარებელს: ინჟინერებს, დოქტორანტებს, მაგისტრანტებს, ბაკალავრებს, არქიტექტორებს, დამპროექტებლებს, სამუშაოთა მწარმოებლებს, სამშენებლო სფეროში მოღვაწე მეცნიერებსა და ექსპერტებს, ბიზნესმენებს, ინვესტორებს, საჯარო რეესტრს, სანოტარო ბიუროებს, ადვოკატებს, სასამართლოებს, პროკურატურას, სამინისტროებს, ქალაქებისა და რაიონების მუნიციპალურ სამსახურებს, ჟურნალისტებს, მშენებელ მუშებს და ა.შ. შესაბამისად, ქართულ ენაზე შედგენილი სამშენებლო ენციკლოპედიური ლექსიკონის მომზადება და გამოცემა უდავოდ დიდი ეროვნული საქმეა.

ავტორები დიდ მადლობას უხდებიან საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ხელმძღვანელობას (რექტორი არჩილ ფრანგიშვილი, ვიცე-რექტორი ლევან კლიმიაშვილი, პრორექტორი ზურაბ გასიტაშვილი) და არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტს (დირექტორი ნანა მაჭავარიანი), ასევე სამეცნიერო ტერმინოლოგიისა და თარგმნითი ლექსიკონების განყოფილების მეცნიერ თანამშრომლებს – ნინო დათეშიძეს, ნათელა მუზაშვილს, მარინე ოსაძეს, ლია ქაროსანიძეს – საქმიანი შენიშვნებისა და სასარგებლო რჩევებისათვის, რომელთა ნაწილი გავითვალისწინეთ კიდევ ჩვენს ნაშრომში, აგრეთვე რეცენზენტებს: საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორებს – არჩილ მოწონელიძესა და ვაჟა პაპასკირს, ლექსიკონის მომზადების პროცესში თანადგომისა და მხარდაჭერისათვის.

მიუხედავად იმისა, რომ წარმოდგენილი განმარტებითი ლექსიკონის შექმნისას დიდი ფიზიკური და გონებრივი ძალისხმევა დაგვჭირდა, მისი მოცულობიდან გამომდინარე, ის ალბათ, მაინც არიქნება დაზღვეული ცალკეული ხარვეზებისგან, ამიტომ მკითხველს ვთხოვთ მოგვაწოდონ საქმიანი შენიშვნები და წინადადებები, რომლებსაც განვიხილავთ და გავითვალისწინებთ მომავალი გამოცემის მომზადებისას.

სარედაქციო კოლეგია

აალება – ალის გაჩენის პროცესი (ნახ. 1), რომელიც გამოწვეულია ხახუნით, გავარვარებული

ნახ. 1

საგნის შეხებით, ელექტრობით, ქიმიური რეაქციით, მაღალი ტემპერატურით, გამოსხივებით და სხვა ფიზიკური მოვლენით. აალებას, გარეგანი სითბოს წყაროს გარეშე თვითაალება ჰქვია. აალების უნარი აქვს საწვავი აირების ნარევებს: მეთანისა და ჰაერის ან ჟანგბადის, ბენზინის ორთქლისა და ჰაერის, წყალბადისა და ჟანგბადის, წყალბადისა და ქლორის და სხვ. სითხეების აალებას წინ უსწრებს სითხის აორთქლება და ორთქლის ჰაერთან შერევა. იწვის არა სითხე (სპირტი, ბენზინი), არამედ მისი ორთქლი. ტემპერატურას, რომელზეც გახურებულ ზედაპირთან

კონტაქტში მყოფი ნივთიერება აალებდა, აალების ტემპერატურა ეწოდება. არსებობს აალების სახეები: აირნარევის, მუხტის, მყისი, ნაადრევი, ნარევის და სხვ.

აალებადი აირი – აირი, რომელიც ნორმალური წნევის პირობებში ჰაერთან შერევისას აალებადი ხდება.

აალებადი თხევადი აირი – თხევადი, დაჭირხნილი აირი, რომელიც მოქმედი წნევისას 20°C ტემპერატურაზე, ნაწილობრივ თხევად მდგომარეობაშია და აალებადია.

აალებადი მყარი ნივთიერება – მყარი ნივთიერება, ფეთქებადი ნივთიერების ან ფეთქებადი ნარევის გარდა, რომელმაც შეიძლება გამოიწვიოს ხანძარი ხახუნის, აბსორბციის ან დანესტიანების, სპონტანური ქიმიური ცვლილების ან წარმოებიდან თუ გადამუშავებიდან შერჩენილი სითბოს შედეგად, მისი აალების ტემპერატურა 100°C -ზე ნაკლებია ან რომელიც აალებისას ისე ძლიერ და სწრაფად იწვის, რომ სერიოზულ საფრთხეს ქმნის. ქიმიური ნივთიერება აალებად მყარ ნივთიერებად უნდა ჩაითვალოს, თუ განსაზღვრული მეთოდით შემოწმებისას თვითაალებით მიმდინარე აალებისა და წვის პროცესის სიჩქარე მთავარი ღერძის გასწვრივ აღემატება $2,5$ მმ/წმ-ს.

აალებადი ნივთიერება – ნივთიერება, რომელიც ადვილად აალებდა სითბოს ჩვეულებრივი წყაროს (წყაროების) ზემოქმედებით 316°C ან უფრო ნაკლებ ტემპერატურაზე.

აალებადი ორთქლი ან კვამლი – ჰაერში აალებადი ნაწილაკების კონცენტრაცია, რომელიც აჭარბებს მათი აალების ქვედა ზღვრის 25% -ს.

აალებადი სითხე – სითხე, რომლის აალების ტემპერატურა დახურულ ჭურჭელში 38°C -ზე დაბალია.

აალების თხური იმპულსი – ღია ცეცხლი, ნაპერწკალი, გახურებული ზედაპირი, ბოლომდე დაუწვავი საწვავის ნარჩენი და ა.შ.

აალების იმპულსი – თბური, ქიმიური ან მიკრობიოლოგიური იმპულსი, რომელიც იწვევს მასალის (ნივთიერების) აალებას.

აალების მიკრობიოლოგიური იმპულსი – სითბოს გამოყოფის თანხლებით წარმოქმნილი ნივთიერება, რომელიც წარმოადგენს მიკროორგანიზმებისათვის საკვებ გარემოს (მაგ., ტორფი).

აალების ტემპერატურა – მინიმალური ტემპერატურა გრადუსებში, რომელიც საჭიროა მასალის (ნივთიერების) აალებისათვის. განისაზღვრება სპეციალური ტესტისა და აპარატურის მეშვეობით.

აალების ქვედა ზღვარი – ჰაერში ორთქლის მინიმალური შემცველობა, რომელიც, აალების წყაროს არსებობისას, ალის გავრცელებას იწვევს. აალების ქვედა ზღვარს ზოგჯერ „ფეთქებადობის ქვედა ზღვარი“ ეწოდება.

აალების ქიმიური იმპულსი – ზეთის დაჟანგვა სუფთა ჟანგბადის მოქმედებით, ნახერხის აალება მასზე კონცენტრირებული აზოტმჟავის მოქმედებით და სხვ.

აბაზანა – 1. სხვადასხვა დანიშნულების ჭურჭელი ან აპარატი, რომელიც ნაწილობრივ ან მთლიანად შევსებულია თხევადი გარემოთი (წყალი, ხსნარი, ნადნობი), აგრეთვე გამდნარი გარემო ზოგი ღუმლისათვის (მაგ., მინის სადნობი). არსებობს აბაზანის სახეები: ალუმინის, ამომქმელი, დიაფრაგმიანი, ელექტროლიზის, ელექტროლიტის, ელექტრული, ზეთის, თერმული დამუშავების, მარილის, სადნობი, საკალავი, სალექი, საჟღენთი, საციანიზაციო, საწრთობი, ტუტის, ტყვიის, უდიაფრაგმო, ქვიშის, შედუღების, წიდის, წყლის, ჰაერისა და სხვ.; 2. იხ. სააბაზანო.

აბაზანა მომიჯნავე – აბაზანის ოთახი, რომელიც უშუალოდ ესაზღვრება საძინებელს.

აბაზანა საჟღენთი – მოწყობილობა, რომელშიც მასალის ფიზიკურ-მექანიკური ან ბიოლოგიური თვისები სითხეების მეშვეობით იცვლება.

აბაზანა ცხელ-ცივი – მოწყობილობა, რომელშიც იქმნება ჯერ ცხელი, შემდეგ კი ცივი ტემპერატურული გარემო (მაგ., მერქნის თერმული დამუშავებისათვის).

აბაზანა წყლის – წყლის მოსათავსებელი ტექნიკური მოწყობილობა; საბანაოდ ან წყლით მკურნალობისათვის განკუთვნილი ჭურჭელი.

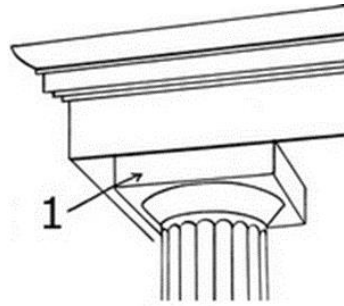
აბაზანური ღუმელი – ღუმელი მასალის გასაცხელებლად თხევად გარემოში. ა. ღ. გამოიყენება თერმულ საამქროებში ლითონის დეტალების გასაცხელებლად წრთობის, გამოწვის, დაციანების, ნორმალიზაციის, ცემენტაციის მიზნით, აგრეთვე მავთულისა და ლენტის პატენტირებისათვის. ჩვეულებრივი ღუმლისაგან ა. ღ. განასხვავებს გაცხელების სისწრაფე და თანაბრობა, დეტალების ზედაპირზე ჟანგვის პროცესის არარსებობა. ა. ღ. ორი სახისაა: ელექტრო და ცეცხლის ალზე მომუშავე. ყველაზე მეტადაა გავრცელებული ერთ- და სამფაზიანი ელექტროდებმარილიანი ღუმლები, სადაც გამაცხელებელ აგენტად გამოიყენება გამდნარი მარილი, რომელიც ჩაიტვირთება შამოტის აგურით ამოგებულ სამუშაო კამერაში ან ცეცხლგამძლე ფოლადის ღუმლის ტიგელში.

აბაკი (ბერძ. ábax ქვის ფილა; სახაზავი დაფა; ქვიშით დაფარული მაგიდა გამოთვლებისთვის<ებრ. 'áḅāq მტვერი) – 1. დაფა, რომელსაც იყენებდნენ არითმეტიკული

ანგარიშისათვის ძველ საბერძნეთში, რომსა და შემდეგ დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში მე-18 საუკუნემდე; დაყოფილი იყო ზოლებად, რომლებშიც გადაადგილებდნენ ხოლმე კოჭებს, ქვებს და მისთ (ნახ. 1. აბაკი რომაული); 2. კლასიკური არქიტექტურული ორდერის სვეტის კაპიტელის ზედა ნაწილი, რომელიც, ჩვეულებრივ, კვადრატული ან მართკუთხედის ფორმის ფილაა, ბრტყელი (დორიული ორდერი), ჩაზნექილი (კორინთული ორდერი) ან დაპროფილებული ნაპირებით.

ნახ. 1

ნახ. 2

აბანო – ადამიანთა ტანის დასაბანად საგანგებოდ მოწყობილი შენობა, სადაც ცხელ წყალთან ერთად, ოფლის ჭარბად გამოსაყოფად ხშირად იყენებენ ცხელ ჰაერს [მაგ., თურქული აბანო (ჰამამი), რომაული აბანო (თერმა), მშრალი საუნა], ორთქლს [მაგ., ფინური (საუნა), რუსული აბანო] ან მხოლოდ წყლით სავსე სპეციალურ ხის კასრებს [იაპონური აბანო (სენტო)]. ასეთ ხის კასრს ოფურო ეწოდება და მიუხედავად იმისა, რომ წყალში ადამიანის კანი არ სუნთქავს,

ნახ. 1

წყლის საკმაოდ მაღალი ტემპერატურის გამო ოფლი მაინც დიდი რაოდენობით გამოიყოფა, რაც უზრუნველყოფს კანის ფორებიდან ცხიმებისა და წიდის კარგად მოცილებას. მსოფლიოს სხვადასხვა ხალხს აბანოების მშენებლობისა და მათი გამოყენების უნიკალური ტრადიცია გააჩნია. ზემოთ ჩამოთვლილის გარდა აღსანიშნავია აგრეთვე ირლანდიური (იგივე რომაულ-ირლანდიური) აბანო, რომელიც ფაქტიურად სახეცვლილი რომაული თერმიაა და

ახლა ძალიან პოპულარულია ევროპაში, შვედური აბანო (ბასტუ) და ქართული აბანო. საქართველოში უძველესი აბანოები აღმოჩენილია არმაზისხევში, ბაგინეთში, ბიჭვინთაში, ციხისძირში, ურბნისში, სამშვილდეში, თელავში, გრემში, გორში და სხვ. საზოგადოებრივი აბანოებისათვის დამახასიათებელი იყო დიდი აუზები, რომლებიც, ადამიანთა გემოვნების შესაფერისად, სხვადასხვა სტილითა და შემკულობით იყო მორთული. საქართველოს არქეოლოგიურ ძეგლებში მიკვლეული აბანოების განხილვა ცხადად ადასტურებს იმ საზოგადოების მაღალ ჰიგიენურ მოთხოვნილებას, რომლისთვისაც ისინი შენდებოდა.

ნახ. 2

ცალკე აღნიშვნის ღირსია თბილისური გოგირდის აბანოები [ნახ. 1. აბანოთუბანი.

გოგირდის აბანოების საერთო ხედი; ნახ. 2. თბილისის ჭრელი აბანო (XIX საუკუნის ფოტო); ნახ. 3. გოგირდის აბანოს აღმოსავლური სტილის შესასვლელი; ნახ. 4. თბილისური გოგირდის აბანოს უძველესი მოზაიკა; ნახ. 5. თბილისური გოგირდის აბანოს მოზაიკური იატაკი; ნახ. 6. თბილისური გოგირდის აბანოს ინტერიერი], რომლებიც განთქმული იყო მთელს მახლობელ აღმოსავლეთში და XIX საუკუნეში საქართველოში რუსეთის იმპერიის მმართველობის დამკვიდრებისთანავე მისი არისტოკრატის დიდი ყურადღება დაიმსახურა. თბილისის უძველეს უბანში, აბანოთუბანში (აბანოების უბანში) განთავსებული ასეთი აბანოების ღირსებას წარმოადგენდა ბუნებრივად ცხელი გოგირდოვანი მინერალური წყლები, მათი განუყრელი პერსონაჟი კი იყო მექისე, რომელსაც ბუნებრივი ცხელი წყლით ადამიანის სხეულის განზანვის გარდა შეეძლო მასაჟის გაკეთებაც. ბუნებრივ მინერალურ წყალს სამკურნალოდაც იყენებდნენ. თბილისური აბანოები არა მხოლოდ ჰიგიენურ-სამკურნალო დაწესებულება იყო, არამედ ხალხის თავშეყრის, აზრთა გაცვლა-გამოცვლის, დასვენებისა და გართობის ადგილიც.

ნახ. 3

ნახ. 4

ნახ. 5

ნახ. 6

აბანოზი (ლათ. Diospyros ebenum ან Ceylon ebony) – ძვირფასმერქნიანი ხე, იგივე ეკალმუხა, იგივე შავი ხე. ხარობს ინდოეთში, შრი-ლანკასა და აფრიკის კონტინენტზე (ნახ. 1). ის მსოფლიოში ყველაზე ძვირადღირებული ხეა. ა. მერქნისაგან ამზადებენ ძვირფას ავეჯს, იატაკის ფიცრებსა და პარკეტს, სამკაულებს, მუსიკალურ ინსტრუმენტებს, ქანდაკებებსა და სხვ.

ნახ. 1

აბანოზისებრნი – ძვირფასმერქნიან მცენარეთა ოჯახი; ხარობს ტროპიკებსა და სუბტროპიკებში.

აბანოთუბანი (ინგლ. Abanotubani) (თათრის მეიდანის) – ძველი თბილისის განაშენიანებული ტერიტორია მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე (ნახ. 1).

ნახ. 1

აბარწა (კუთხ. მეგრ.) – აივანი, პირმალი, დერეფანი.

აბატონი [ბერძ. abaton<a ზედსართავი სახელის წინსართი (უ), რომელიც სიტყვას აძლევს რისამე უქონლობის მნიშვნელობას და baino შემოვდივარ] – 1. ბერძნული ტაძრის ნაწილი, სადაც შესვლა აკრძალულია (ნახ. 1. აბატონი „ჰიპოკრატეს ბაღში“, საბერძნეთის რესპუბლიკა); ნახ. 2. აბატონის ოთახი, სადაც ასკილიონის პაციენტები შედიოდნენ სამკურნალო ძილისათვის); 2. ძვ. საბერძნეთში ტაძრის ირგვლივ განთავსებული ნაგებობა, რომლის დანიშნულება იყო ტაძრის დაფარვა უცხო თვალისაგან (ნახ. 3. აბატონი ქ. ეპიდავრში, პელოპონესი, საბერძნეთის რესპუბლიკა).

ნახ. 1

ნახ. 2

ნახ. 3

აბაში (აფრიკული მუხა, აბეჩი, აბაჩი, აბაშა, სამბა, აიოუსი, ვავა) – ფოთლოვანი ჯიშის ხე. ხარობს ეკვატორულ აფრიკაში (კონგოს რესპუბლიკა, განის რესპუბლიკა). აქვს მოყვითალო-თეთრი მერქანი კორძების გარეშე. ხასიათდება დაბალი თბოგამტარობითა და თბოტევადობით, მაღალი წყალმდეგობით, სიმსუბუქით, პლასტიკურობით, დიდხანს ინარჩუნებს პირვანდელ სახეს. ახლადმოჭრილი მერქნის სიმკვრივე – 550-700 კგ/მ³. ფართოდ გამოიყენება აბანოებისა და საუნების შიდა მოპირკეთებისათვის.

აბელია – არქეოლოგიური, ხუროთმოძღვრული და ეპიგრაფიკული ძეგლებით მდიდარი რეგიონი ქვემო ქართლში (ახლანდელი აბელიანი, თეთრი წყაროს მუნიციპალიტეტი).

აბერაცია [ლათ. aberratiō(n-) გადახვევა, გადახრა<aberrāre ნორმიდან გადახრა, გზის აცდენა] – 1. ოპტიკურ სისტემებში (ლინზა, ფოტოაპარატი, მიკროსკოპი) მიღებული გამოსახულების დამახინჯება (ნახ. 1) – სინათლის სხივების გადახრა ლინზის ფოკუსური წერტილიდან; 2. ასტრ. მზის სინათლის სხივების ხილული გადახრა დედამიწის მოძრაობის სიჩქარის გავლენით; 3. მათემ. წყობის ან ფუნქციის გადახრა ტიპური ნორმიდან; 4. გადატ. შეცდომა აზროვნების პროცესში, შემთხვევითი ცდომილება. აბერაციის სახეებია: არასიმეტრიული, გრძივი, ელექტრონულ-ოპტიკური, ოპტიკური, სიმეტრიული, სფერული, ფაზური, ქრომატული და სხვ.

ნახ. 1

აბზეცერი (გერმ. absetzer ღია კარიერიდან მოპოვება; თვითმფრინავში პარაშუტით მბტომელთა ზედამხედველი<absetzen გადაყენება, დასმა, დადაბლება, დალექვა, გაკეთება, თავის დაღწევა, საერთო თანხიდან გამოკლება<setzen დაჯდომა, დადება, დადგენა, დალექვა<ძველი ზემოგერმანული sezzan დაყენება, დამაგრება, დადგენა, დადგმა, დამუშავება, გამართვა) – მრავალჩამჩიანი ექსკავატორი ფუჭი ქანის ამოსაღებად და კარიერის ნაყარზე გადასატანად (ნახ. 1).

ნახ. 1

აბიოგენური (ლათ. abiogenous) – 1. ის რაც ხდება ცოცხალი ორგანიზმების მონაწილეობის გარეშე; რომელსაც აქვს არაბიოლოგიური ხასიათი. აბიოგენურ ეკოლოგიურ ფაქტორებს მიეკუთვნება სინათლე, ატმოსფერული ნალექები, გეოფიზიკური ციკლორობა და სხვ.; 2. ის რაც შექმნილია არაორგანული ნაერთების ქიმიური გარდაქმნების შედეგად.

აბიოტური (ბერძ. a უარყოფითი და bios სიცოცხლე) – არაცოცხალი, უსიცოცხლო, არაორგანული. გარემოს აბიოტურ კომპონენტებს მიეკუთვნება: ნიადაგი, ტემპერატურა, წყალი, მზის ენერგია, რადიაციული ზემოქმედება, სინათლე, ქარი, ელექტრომაგნიტური და

სითბური ველები, ანუ გარემოს ზემოქმედების ისეთი პირობები, რომელშიც ჩნდებიან და არსებობენ ცოცხალი ორგანიზმები.

აბიოტური ფაქტორები – არაორგანული ბუნების ფაქტორების (ტემპერატურა, წყალი, სინათლე, ქარი, ნიადაგი, მზის ენერჯია, რადიაციული ზემოქმედება) ერთობლიობა, რაც განსაზღვრულ როლს ასრულებს ცოცხალი ორგანიზმების არსებობაში.

აბისალი (ლათ. abyssālis<abyssus<ბერძ. ábyssos უძირო, უფსკერო) – ზღვის (ოკეანის) სიღრმივი შრე (დაახლოებით 4000-დან 6000 მ-მდე).

აბისალური – ზღვის სიღრმესთან ან დედამიწის ქერქის ქვედა არეებთან დაკავშირებული.

აბლაცია [გვიანდელი შუაინგლ. aberration ამოღება, გადაადგილება, მოცილება<ლათ. ablātiō(n-) ამოღება მოცილება<ablātus ამოღებული, მოცილებული<ab, ab- -გან, -დან, მოშორებით და lātus გადატანილი, წაღებული] – ნივთიერების მასის ართმევა სხეულის ეროზიის ან ლღობის დროს.

აბოლიცია [ლათ. abolitiō(n-)<abolēre დანგრევა, განადგურება, წაშლა, ბოლოს მოღება] – სამართლებრივი აქტის ან თანამდებობის გაუქმება; სისხლის სამართლის შეწყვეტა ისეთ სტადიაში, როდესაც ბრალდება ჯერ იურიდიულად დადგენილი არ არის.

აბრა – წარწერიანი დაფა, ფირნიში. მოცულობითი ან ბრტყელი კონსტრუქცია, როგორც წესი, შენობის ფასადზე შესასვლელთან ახლოს, რომელიც მიუთითებს ორგანიზაციას ან წარმოებას განთავსებულს ამ შენობის შიგნით, აგრეთვე ნებისმიერი წარწერიანი (ნახატებიანი) დაფა, რომელიც მიანიშნებს ქუჩას (ნახ. 1), გადასასვლელს, გზაჯვარედინს, მიმართულებას, სიმაღლეს ზღვის დონიდან, მოძრაობის სიჩქარის შეზღუდვას, ავტოტრანსპორტის გაჩერების ადგილს და ა.შ. აბრა თავისი შინაარსით მიეკუთვნება გარერეკლამის კატეგორიას.

ნახ. 1

აბრაზია [ლათ. abrāsiō(n-) გაფხეკა<abrādere მოფხეკა, ამოფხეკა, წაშლა, გადაპარსვა] – ზღვის ტალღების მოქმედების შედეგად ქანების მსხვილ ნატეხებად დაშლა, შემდეგ კი მათი გადაქცევა ქვიშად და თიხად; ზღვის ნაპირის ნგრევა-ჩარეცხვა ტალღების მეშვეობით.

აბრაზივი (ლათ. abrās-გაცვეთილი, წაშლილი<abrādere მოფხეკა, ამოფხეკა, წაშლა, გადაპარსვა) – ბუნებრივი წარმოშობის სალი მინერალის (კორუნდი, კვარცი, კაჟი, პემზა) ან ხელოვნური (ალმასი, ალბორი) აბრაზიული ფხვნილი, რომლისგან აბრაზიული ინსტრუმენტი და ზუმფარა (გამოიყენება მასალის ან ნაკეთობის ზედაპირის გასახეხად) მზადდება.

აბრაზიული ინსტრუმენტი – ლითონის, მინისა და სხვ. მასალის აბრაზიული დამუშავებისათვის საჭირო ინსტრუმენტი. მზადდება დანაწევრებული აბრაზიული მასალის საფუძველზე შემკრელი ნივთიერების გამოყენებით. ძირითადი აბრაზიული ინსტრუმენტებია: სახეხი რგოლი, ძელაკი, სათავე, სეგმენტი, ზუმფარა, სახეხი ფხვნილი და პასტა.

აბრაზიული ცვეთა – მასალის მექანიკური ცვეთა, რომელიც ხდება მასზე თავისუფლად ან ფიქსირებულ მდგომარეობაში მყოფი სალი ნაწილაკების (აბრაზივების) ზემოქმედების შედეგად. ეს ნაწილაკები კაწრავს მოხახუნე ზედაპირებს ან ასრულებს საჭრისის მოვალეობას

და იწვევს ინტენსიურ ცვეთას. ასეთ ცვეთას განიცდის სასოფლო-სამეურნეო მანქანების ძირითადი სამუშაო ორგანოები – გუთნის სახნისი, კულტივატორის თათი და სხვ. ეს იმით არის გამოწვეული, რომ აბრაზიული ნაწილაკები იმყოფება ზეთში, ნიადაგში, მცენარეთა ღერებსა და ფოთლებში. აბრაზიული ცვეთის დროს მიმდინარეობს მექანიკური და მექანიკურ-ქიმიური პროცესები. აღნიშნული სახის ცვეთა ფართოდ არის გავრცელებული ასევე შიგაწვისა და დიზელის ძრავებში. აბრაზიული ნაწილაკები ხვდება ზეთში, გადაადგილდებიან მასთან ერთად შეზეთვის სისტემაში და ჩაინერგებიან შედარებით რბილ ზედაპირში. ამის შემდეგ ისინი ასრულებენ საჭრისის როლს და პერიოდულად აცილებენ მოპირდაპირე ზედაპირის ფენებს ბურბუმელას სახით.

აბრაზიულობა – გადასამუშავებელი მასალის უნარი (თვისება) გაცვითოს მასზე მოხახუნე სამუშაო ორგანოების ზედაპირები. მაგ., ქვასამსხვრევეებში – სამსხვრევი ფილა, ჩაქუჩი, ლილვაკის არტახი; ბეტონსარევეებში – შემრევი ლილვის ნიჩაბი; წისქვილებში – დამფქვაკი სხეულები (ფოლადის ბურთულები, ღეროები, ჯავშანფილები) და სხვ. აბრაზიულობის სკალის მიხედვით გვაქვს შემდეგი კლასის მასალები (გრუნტები): არა აბრაზიული, მცირე აბრაზიული, საშუალო აბრაზიული, მაღალ აბრაზიული და ძალზე მაღალ აბრაზიული. გადასამუშავებელი გარემოს ა. აისახება სამუშაო ორგანოს სამსახურის ვადაზე.

აბრამცეული ჭრა – ხალხურ ტრადიციებზე დაფუძნებული ხის მოჩუქურთმება; ავეჯის, სათამაშოების, ჭურჭლის დამზადება.

აბრევიატურა (ლათ. abbreviātus დამოკლებული, შემცირებული<abbreviāre დამოკლება, შემცირება<brēvis მოკლე, ხანმოკლე) – სიტყვების საწყისი (პირველი) ასოებით ახალი სიტყვის მიღება (მაგ., აშშ – ამერიკის შეერთებული შტატები); სიტყვის ან ფრაზის შემცირებული ფორმა.

აბრისი (გერმ. abriß რაიმეს მოხაზულობა, მონახაზი) – 1. გაბარიტი, კონტური, კონფიგურაცია; საგნის გარე მოხაზულობა; 2. მონახაზი; ტოპოგრაფიულ სამუშაოებში ხელით შესრულებული ნახაზი, რომელზეც დატანილია მიღებული მონაცემები.

აბს პლასტიკი (ინგლ. Acrylonitrile butadiene styrene, ABS) – იხ. აკრილნიტრილბუტადიენური პლასტიკი.

აბს პლასტიკის ფურცლები – ფურცლები, დამზადებული აბს პლასტიკებისაგან ერთფენიანი ან მრავალფენიანი დიდი სიზუსტის ექსტრუზიის მეთოდით პრიალა ან ხაოიანი ზედაპირით. ხშირად მას ამატებენ ულტრაისფერი სხივებისგან დამცავ ფენას. გამოიყენება სათავის კედლის, ჭერის, სააბაზანოს, სარეკლამო ფარის მოსაპირკეთებლად, აგრეთვე სატრანსპორტო ერთეულის (ავტომობილი, ავტობუსი, ტრაქტორი და მისთ.) მექანიკურ-ვაკუუმ-ფორმირებული მეთოდით შიგა და გარე დეტალების, აგრეთვე, სანტექნიკური ნაკეთობების დასამზადებლად. ფურცლები გამოირჩევა მზის სხივების, ქარის, ყინვისა და რადიაციის მიმართ ამალელებული მდგრადობით.

აბსოლუტი (ლათ. absolūtus თავისუფალი, შეუზღუდავი<absolvere გათავისუფლება, მიტევება, განცალკევება) – სამყაროს უსასრულო პირველმიზი, საწყისი, მარადიული და განუსაზღვრელი საფუძველი ყოველივესი; თავისთავადი; უთუო; უპირობო, სრულყოფილი.

აბსოლუტურად გლუვი სხეული – სხეული, რომლის რეაქცია ყოველთვის მისი ზედაპირის ნორმალის გასწვრივ არის მიმართული.

აბსოლუტურად მქისე სხეული (ხორკლიანი სხეული) – სხეული, რომელსაც შეუძლია ურთიერთქმედება განუსაზღვრელი სიდიდის ხახუნის ძალით.

აბსოლუტურად მყარი სხეული – მყარი სხეულის თეორიული მოდელი, რომლის ყოველ ორ წერტილს შორის მანძილი უცვლელი რჩება, რაგინდ დიდი ძალაც მოქმედებდეს მასზე; ე.ი. ეს არის სხეული, რომლის გეომეტრიული ფორმა და ზომები არ იცვლება სხვა სხეულების მექანიკური ზემოქმედების შედეგად. მას ზოგჯერ უცვლად ნივთიერ სხეულსაც უწოდებენ.

აბსოლუტური – თავისთავადი, არაშეფარდებითი, სრული, სრულყოფილი, შეუზღუდველი, უპირობო, უსაზღვრო; ის, რაც სხვაზე არ არის დამოკიდებული.

აბსოლუტური აჩქარება – მოძრავი წერტილის აჩქარება ათვლის აბსოლუტური (უძრავი) სისტემის მიმართ.

აბსოლუტური დაგრძელება (დამოკლება) – ელემენტის პირველსაწყისი სიგრძის დაგრძელება (დამოკლება).

აბსოლუტური დრო – დრო, საერთო ათვლის ყველა იმ სისტემისათვის, რომელიც მიიღო ნიუტონმა დინამიკის კანონების ფორმულირებისას. გამოყენებითი მექანიკის ამოცანებში, როგორც წესი, ა. დ. ნაცვლად საკმაო სიზუსტით სარგებლობენ საშუალო მზიური დროით.

აბსოლუტური მონოპოლია – ბაზარი, სადაც პროდუქციის მხოლოდ ერთი მწარმოებელია. ამასთან, ამ პროდუქტს არ მოეპოვება შემცველი სხვა დარგებში.

აბსოლუტური მოძრაობა – მოძრაობა ათვლის აბსოლუტური (უძრავი) სისტემის მიმართ.

აბსოლუტური ნიშნული – ადგილის შვეული სიმაღლე ზღვის დონიდან (პირობითად მიღებულია თეთრი ზღვის ზედაპირის დონე).

აბსოლუტური სიდიდე – ნამდვილი ან კომპლექსური რიცხვის მოდული.

აბსოლუტური სიმაღლე – დედამიწის ზედაპირის რომელიმე წერტილის სიმაღლე, რომელიც აითვლება ოკეანის ან მასთან შეერთებული ზღვის ძირითადი დონებრივი ზედაპირიდან შვეული ხაზის მიმართულებით (ნულოვან დონედ პირობითად მიღებულია თეთრი ზღვის ზედაპირი). ოკეანეებისა და ზღვების დონეთა ცვალებადობის გამო სიმაღლე აითვლება ოკეანის ან ზღვის დონებრივი ზედაპირის ფიქსირებული სიმაღლის ნიშნიდან. მსოფლიოს ზედაპირის ყველაზე მაღალი წერტილის სიმაღლე 8848 მ-ია (მთა ევერესტი); ყველაზე დაბალის კი – 422 მ (მკვდარი ზღვის სანაპირო). საქართველოსა და ამიერკავკასიაში ა. ს. ათვლა ხდება შავი ზღვის დონიდან (ფოთის ფუტშტოკის ნული); რუსეთში – ქ. კრონშტადტის ფუტშტოკის სასიმაღლო ლარტყის ნულიდან (ნახ. 1).

ნახ. 1

აბსოლუტური სიჩქარე – მოძრავი წერტილის სიჩქარე ათვლის აბსოლუტური (უძრავი) სისტემის მიმართ.

აბსოლუტური ტემპერატურა – აბსოლუტური ნულიდან ათვლილი ტემპერატურა.

აბსოლუტური ტენიანობა – წყლის ორთქლის რაოდენობა, რომელსაც შეიცავს 1 მ³ ჰაერი.

აბსოლუტური ტრაექტორია – წერტილის ტრაექტორია ათვლის აბსოლუტური (უძრავი) სისტემის მიმართ.

აბსოლუტური უპირატესობა – იურიდიული პირი, რომელიც სხვა იურიდიულ პირზე უფრო დაბალი ფასით ამზადებს საქონელს.

აბსოლუტური ცდომილება – რაიმე სიდიდის ზუსტ მნიშვნელობასა და მის მიახლოებით მნიშვნელობას (მეტობით ან ნაკლებობით) შორის სხვაობის მოდული.

აბსოლუტური ძალა – ინერციის ძალა, რომელიც გამოსახულია ნივთიერი წერტილის მასისა და მისი აბსოლუტური აჩქარების ნამრავლით, აღებული მინუს ნიშნით.

აბსორბენტი (ლათ. absorbent- ყლაპვა<ab- -გან, -დან და sorbere შეწოვა, შესრუტვა, ყლაპვა) – ნივთიერება ან საგანი, რომელიც ადვილად შეიწოვს, შთანთქმავს სითხეს. როგორც წესი, აბსორბენტებია ფოროვანი მასალები, მაგ., ხის ნახშირი და ცეოლითები. მათი გამოყენების არე მრავალგვარია, მათ შორის ნარევების სეპარაცია, გაწმენდა, გაუფერულება, დეზოდორაცია და სხვ.

აბსორბერი (ლათ. absorbere გადაყლაპვა, შთანთქმა<ab, ab- -გან, -დან, მოშორებით და sorbere შეწოვა, შესრუტვა, ყლაპვა) – მოწყობილობა, რომელშიც აბსორბენტის მეშვეობით აირის ან სხვა ნივთიერების შთანთქმა ხდება. არსებობს მისი სახეები: გამფრქვევ-გამშხეფი, ზედაპირული, თაროვანი, თეფშა, საბარბოტაჟო, წყობურა და სხვ.

აბსორბცია [ლათ. absorptiō(n)-<absorptiō იწოვს<absorbere გადაყლაპვა, შთანთქმა<<ab, ab- -გან, -დან, მოშორებით და sorbere შეწოვა, შესრუტვა, ყლაპვა] – შთანთქმა, შეწოვა, შესრუტვა. ტექნიკაში და ქიმიურ მრეწველობაში ყველაზე ხშირად გვხვდება აირების ა. სითხეებით, თუმცა ცნობილია აირებისა და სითხეების ა. პროცესები კრისტალური და ამორფული სხეულებით (მაგ., წყალბადის – ლითონებით, დაბალმოლეკულური სითხეებისა და ლითონების – ცეოლითით, ნავთობპროდუქტების – რეზინტექნიკური ნაკეთობებით და სხვ.). პრაქტიკაში ხშირად იყენებენ ა. ნარევებში ნივთიერებების განცალკევებისას, თუ მათ განსხვავებული უნარი აქვთ აბსორბენტების შთანთქმისა. ანსხვავებენ ფიზიკურ ა. და ჰემოსორბციას. ფიზიკური ა. დროს შთანთქმის პროცესს არ ახლავს ქიმიური რეაქცია, ხოლო ჰემოსორბციის დროს აბსორბირებული კომპონენტი ერთვება ქიმიურ რეაქციაში აბსორბენტის ნივთიერებასთან. ნივთიერება (სხეული), რომელიც განიცდის ა. – შთანთქმავს ჰაერიდან წყლის ორთქლს და ამ გზით სველდება (მაგ., ჭუჭყიანი მარილი, ქლორ-კალციუმი, ხის პოტაში და სხვ.). ასეთ ნივთიერებას (სხეულს) უწოდებენ ჰიგროსკოპულს. ხშირად ა. აიგივებენ ადსორბციასთან, რაც არასწორია. აბსორბცია – ეს არის აირული ნივთიერებების შეწოვა სითხეებით, რომელშიც მონაწილეობს აბსორბენტის (სითხის) მთელი მოცულობა, ხოლო ადსორბციის დროს პროცესში მონაწილეობს მყარი სხეულის ან სითხის მხოლოდ ზედაპირი. ა. იყენებენ ქიმიურ მრეწველობაში, აგრეთვე კოსმოსური ხომალდების სიცოცხლის უზრუნველყოფის სისტემებში.

აბსტრაქტული (ლათ. abstractus გამოშვებული, მოხსნილი, გადადებული<abstrahere წათრევა, გადაჩოჩება<<ab, ab- -გან, -დან, მოშორებით და trahere გადათრევა, გადაწევა) – აბსტრაქციის გზით მიღებული; განყენებული, არაკონკრეტული. დამატებით იხ. განყენებული, პუნქტი 2 და 3.

აბსტრაქტული ექსპრესიონიზმი (ინგლ. abstract expressionism) – ხელოვნების მიმდინარეობა (სკოლა) ამერიკულ ფერწერაში, რომელიც განვითარდა ნიუ იორკში (აშშ) XX საუკუნის ორმოციან წლებში ანდრე ბრეტონის (ფრანგი მწერალი და პოეტი, სიურეალიზმის ფუძემდებელი) გავლენით, რომლის მთავარი მიმდევრები იყვნენ ამერიკელი მხატვრები ჰანს ჰოფმანი, არშილ გორკი, ადოლფ გოტლიბი, ჯექსონ პოლოკი (ნახ. 1), მარკ როტკო, ვილემ დე კუნინგი და სხვ. ამ მიმდინარეობის წევრები გამოირჩეოდნენ იმით, რომ სწრაფად და დიდი ზომის ტილოებზე ხატავდნენ არაგეომეტრიული შტრიხების, დიდი ფუნჯების, ზოგჯერ ტილოზე საღებავების დაწვეთების მეშვეობით. ა. ე. ჩამოყალიბებამ საფუძველი დაუდო ხელოვნების ახალი ამერიკული სტილის "პოპ-არტის" შექმნასა და მსოფლიო კულტურისა და მხატვრობის ცენტრის ევროპიდან, ნაწილობრივ, ამერიკაში გადასაცვლებას.

ნახ. 1

აბსტრაქტული ხელოვნება – XX საუკუნის დასაწყისში წარმოშობილი მიმდინარეობა სახვით ხელოვნებაში, რომელიც უარყოფს გარესამყაროს რეალურ ასახვას, საგნებსა და მოვლენებს გადმოსცემს განყენებული ელემენტების (გეომეტრიული ფიგურა, ფერადოვანი ლაქა და ა.შ.) საშუალებით და გამოხატავს კომპოზიციის იდეას, ძირითადად არსს, როგორც ავტორის ფანტაზიის ნაყოფს [ნახ. 1. აბსტრაქტული კომპოზიცია. ავტ. რუსი მხატვარი ვ. კანდინსკი (1866-1944 წწ.)].

ნახ. 1

აბსტრაქცია [ლათ. abstractiō(n-) დამორება, დაყოფა, განცალკევება<abstractiō<abstractus გამოშვებული, მოხსნილი, გადადებული<abstrahere წათრევა, გადაჩოჩება<<ab, ab- -გან, -დან, მოშორებით და trahere გადათრევა, გადაწევა] – აზრობრივი გამოცალკევება, შეცნობის ფორმა, რომელიც "კონკრეტულის" საპირისპიროა და ემყარება აზროვნების შედეგად საგნის არსებული თვისებებისა და კავშირების გამოყოფას მისი სხვა თვისებებისა და კავშირებისგან.

აბსტრაქციონიზმი – XX საუკუნის დასაწყისის ფერწერული ხელოვნების მიმდინარეობა, რომლის მიმდევართა აზრით, ახალი ხელოვნება მხოლოდ მაშინ შეძლებდა მაყურებელზე ზეგავლენის მოხდენას, თუ ფერებს და ფორმებს სრული თავისუფლება მიეცემოდა, ანუ ისინი კონკრეტულ საგნებს არ გამოსახავდნენ. ამ დროს წარმოშობილი ფერების და ფორმების კომბინაციათა რაოდენობა უსაზღვროდ ბევრი შეიძლება იყოს, ისევე, როგორც ადამიანში წარმოშობილი ემოციებისა და განცდების სიმრავლე. აბსტრაქციონიზმი მთლიანად უგულვებელყოფს მხატვრობის საზოგადო და შემეცნებით ამოცანებს, ამის ნაცვლად მიზნად ისახავს „რეალობისაგან განწმენდილი“ სულიერი არსის, სუბიექტური ემოციისა და ქვეშეცნული იმპულსების გამოხატვას. ის ეფუძნება მხატვრული ფორმის განყენებული ელემენტების (ფერის, ხაზის, მოცულობის) საშუალებით არასახვითი კომპოზიციების შექმნას. ეს კომპოზიციები ან რაციონალისტურად მოწესრიგებულია, ან ავტორის სტიქიურ გრძნობებსა და ფანტაზიას გამოხატავს. აბსტრაქციონისტული ხელოვნების პირველი ფერწერული ნიმუში შექმნა ვასილ კანდინსკიმ (რუსი მხატვარი და გამოყენებითი ხელოვნების თეორეტიკოსი) 1910 წელს გერმანიაში (სურათი ამჟამად ინახება საქართველოს

სიმონ ჯანაშიას სახელობის სახელმწიფო მუზეუმში). ა. მიმდევრები იყვნენ რობერ დელონე, ფრანსის პიკაბია (საფრანგეთის რესპუბლიკა), ფრანტიკემ კუპკა (პოლონეთის რესპუბლიკა), პაულ კლეე (შვეიცარიის კონფედერაცია), ჯაკომო ბალა, უმბერტო ბოჩინი (იტალიის რესპუბლიკა) და სხვ. აბსტრაქციონისტული ფერწერა ხშირად გამოიყენება საგამოფენო პავილიონების, შენობათა ინტერიერების, სპორტული ღონისძიებების, ფესტივალების და ა.შ. გასაფორმებლად.

აბსცისა [თანამედროვე ლათინური abscissa (linea) ჭრის ხაზი<ლათ. abscindere წაჭრა, დაყოფა, განცალკევება<<ab, ab- -გან, -დან, მოშორებით და scindere გაყოფა, გაგლეჯა, გახლეჩა] – წერტილის ერთ-ერთი კოორდინატი დეკარტის მართკუთხა კოორდინატთა სისტემაში; მეტწილად ჰორიზონტალური კოორდინატი კოორდინატთა მართკუთხა ბრტყელ სისტემაში. აღინიშნება ლათინური ასო x-ით.

აგარ-აგარი (მალაიზ. agar ჟელე) – ლაბასებრი ნივთიერება, რომელიც მიიღება ზღვის წყალმცენარეებისგან და გამოიყენება ქაღალდის და საკონდიტრო მრეწველობაში.

აგარა – იგივეა რაც აგარაკი; "საზაფხულო სადგომი" (საბა).

აგარაკი – ქალაქარეთა დასასვენებელი ადგილი; საცხოვრებელი სახლი სააგარაკო ადგილას (ნახ. 1).

ნახ. 1

აგარის მონასტერი (ინგლ. Agara Monastery) – X-XI საუკუნეების ქართული ხუროთმოძღვრების თვალსაჩინო ძეგლი, სამონასტრო კომპლექსი (ნახ. 1. საერთო ხედი). მდებარეობს

სამცხე-ჯავახეთის მხარეში, ახალციხის მუნიციპალიტეტში, მდ. მტკვრის შენაკად ურაველის მარჯვენა ნაპირზე, სოფელ ურაველის ზემოთ, მთის თხემზე. კომპლექსში შემავალი ნაგებობებია: ეკლესიები, სამრეკლო, სატრაპეზო, სამეურნეო დანიშნულების და საცხოვრებელი სადგომების ნანგრევები.

ნახ. 1

ყვლაზე დიდი ნაგებობა კომპლექსში მთავრი ეკლესიაა – თლილი ქვით ნაშენი, ერთ-ერთი უდიდესი ერთნავიანი ეკლესია საქართველოში (გარეთა ზომები 17,0x8,0 მ), რომელიც თავდაპირველი სახითაა მოღწეული გადაკეთების გარეშე, გარდა კედლების მოპირკეთებისა. ეკლესიის ინტერიერში, მცხეთის სვეტიცხოვლის ტაძრის მსგავსად, ერთიმეორის მიყოლებით 9

ნახევარწრიული ნიშია გაკეთებული. შუა მათგანი სხვებზე დაბალი და განიერია. კედლებს აქა-იქ შერჩენილი აქვს ძველი მხატვრობის კვალი. აღმოსავლეთის ფასადის შუა ადგილას ჩუქურთმით მორთული სარკმელია (ნახ. 2. აღმოსავლეთი ფასადის მორთულობა), რომლის ზემოთ არის წარწერა და რელიეფური ქანდაკება, რომელიც მოგვიანებით უნდა იყოს ჩასმული (სავარაუდოდ, იგი უფრო ადრინდელი შენობიდანაა ნასესხები). ფასადის ნაპირზე თითო

ღრმა მაღალი ნიშაა. ამგვარ ნიშებს ჩვეულებრივ დიდგუმბათიანი ტაძრების აღმოსავლეთის ფასადზე ათავსებდნენ. ისინი თითქოს აღნიშნავენ მიჯნას საკურთხეველსა და მის მეზობელ ორ ოთახს შუა. მათ კონსტრუქციული დანიშნულებაც აქვთ – შეამციროს კედლის მასა. ამ პერიოდისათვის ქართულ ერთნავიან ტაძრებში ნიშების გამოყენება იშვიათად გვხვდება. შენობას ეტყობა გადაკეთების კვალი (XIV ს.), რასაც ადასტურებს დასავლეთის კედელზე სარკმლისა და შესასვლელის მორთულობა, რომელიც მკვეთრად განსხვავდება სამხრეთისა და აღმოსავლეთის სარკმელთა მორთულობისაგან. ტაძრის გვერდით, სამხრეთის კედლის პარალელურად, ძველი კედლის ნანგრევია. ერთ ადგილას შემორჩენილია კარნიზის ქვა მშვენიერი ჩუქურთმით, რომელიც აგრეთვე X ან XI საუკუნეს ეკუთვნის. სამხრეთით ძველი სამრეკლოს (XIII-XIV სს.) ნანგრევია (მხოლოდ პირველი სართულია გადარჩენილი), მის გვერდით კი მდგარა დიდი შენობა (ამჟამად სანახევროდ დანგრეულია), რომელიც ბერების სასადილოს (სატრაპეზოს) წარმოადგენდა. იგი ერთი დიდი დარბაზისა და მასზე მიშენებული გრძელი სადგომისაგან შედგებოდა.

ნახ. 2

აგებულება – იხ. სტრუქტურა.

აგეგმვა – განსაზღვრული ტერიტორიის ტოპოგრაფიული რუკის ან გეგმის შედგენა მანძილების, სიმაღლეების, კუთხეების გაზომვით. მის საწარმოებლად გამოიყენება გეოდეზიური ხელსაწყოები, აგრეთვე ფოტო-, კინო-, აერო-, მრავალზონური და სხვა სახის გადაღებები. არსებობს აგეგმვის სახეები: ადგილმდებარეობის, გეოდეზიური, გეოლოგიური, თვალზომითი, ინსტრუმენტული, მარკშიდერული, პოლიგონური, ტაქეომეტრიული, ტოპოგრაფიული, შვეული, ჰორიზონტალური და სხვ.

აგენტი [ლათ. agentem (სახელობითი agēns) ქმედითი, ეფექტური, ძლევამოსილი <agere გაკეთება, შესრულება; მოძრაობაში მოყვანა, მოძრაობის შენარჩუნება, წინ წასვლა, წაყვანა] – 1. განსაზღვრული ფუნქციის მქონე ბითუმად მოვაჭრე, რომელიც მუდმივად წარმოადგენს კონკრეტულ ორგანიზაციასა და არსებულ საქონელზე იურიდიულად პასუხს არ აგებს; 2. ვისიმე დავალებით მოქმედი პირი; 3. ამა თუ იმ დაწესებულების, ორგანიზაციის წარმომადგენელი; 4. ამა თუ იმ სადაზვერვო ორგანოს საიდუმლო თანამშრომელი; 5. მოქმედი ფაქტორი, რომელიც იწვევს რაიმე პროცესს ან მოვლენას ბუნებაში. არსებობს აგენტის სახეობები: ატმოსფერული, გადამცემი, განმჟანგავი, დინამიკური, მადისპერსებელი, მაკოაგულირებელი, მაკოროზიებელი, მაყოვნებელი, მაციბელი, მაძლიერებელი, სამუშაო, საშრობი, ქიმიური და სხვ.

აგენტი კოროზიის – ნივთიერება, რომელიც ლითონთან კონტაქტისას კოროზიას იწვევს.

აგენტურა [შუასაუკუნ. ლათ. agentia <ლათ. agentem (სახელობითი agēns) ქმედითი, ეფექტური, ძლევამოსილი <agere გაკეთება, შესრულება; მოძრაობაში მოყვანა, მოძრაობის შენარჩუნება, წინ წასვლა, წაყვანა] – ფირმის, ორგანიზაციის, სახელმწიფოს აგენტთა ერთობლიობა.

აგიოსკოპი (ბერძ. agio წმინდა და skopein ყურება, შესწავლა) – ღრეჩო, ნახვრეტი ტაძრის შიგა კედელში ან სხვა ძვირფასი (ნახ. 1), რომლის საშუალებით მლოცველები ხედავენ სამლოცველოში ან ეკლესიაში მთავარ საკურთხეველს. ეს სარკმელი, რომელსაც ასევე „კეთროვნების სარკმელს“ უწოდებდნენ, ერთადერთი ადგილი იყო, საიდანაც დაავადებულ ადამიანებს შეეძლოთ თვალი ედევნებინათ საეკლესიო მსახურობისათვის.

ნახ. 1

აგლომერატი (ლათ. agglomerātus<agglomerāre აჩხორვა, შეერთება<glomerāre ბურთივით დაგორგვლა<glomus ბურთი; ძაფის ბურთი) – 1. მეტალ. მცირე ზომის გამდიდრებული მადნის კონცენტრატი; 2. პეტროგრ. ვულკანური სამთო ქანი, რომელიც შედგება ერთმანეთთან ბუნებრივად შეერთებული (შეცხობილი) მსხვილი ფრაგმენტებისაგან. აგლომერატებს მიეკუთვნება ტუფი, ბრეკჩია (ნახ. 1), ქვიშაქვა და სხვ. არსებობს აგლომერატის სახეები: არადაფლუსებული, დაფლუსებული, დოლომიტიანი, თვითდნობადი, მანგანუმიანი, მანგანუმის, მაღალდაფლუსებული, მეტალიზებული, მცირედ დაფლუსებული, ჟანგეულის, რკინამანგანუმიანი, რკინის მადნის, სტაბილიზებული, ფაიალიტიანი, ფოსფოროვანი, ქრომიტებიანი და სხვ.

ნატეხების გროვა, ძირითადად

ნახ. 1

აგლომერაცია (ლათ. agglomerationem<agglomerāre აჩხორვა, შეერთება<glomerāre ბურთივით დაგორგვლა<glomus ბურთი; ძაფის ბურთი) – 1. წვრილი საშენი მასალების ნატეხებად შეცხობის თერმული პროცესი; 2. მოსახლეობის კომპაქტური განლაგება, დაჯგუფება, რომელთაც აქვთ განვითარებული საწარმოო, კულტურული და რეკრეაციული კავშირები.

აგლოპორიტბეტონი (რუს. аглопорит<ინგლ. aggloporite<გერმ. aggloporit და ფრანგ. béton ბეტონი<ლათ. bitūmen მინერალური ფისი; ასფალტი) – მსუბუქი ბეტონის სახეობა, რომელშიც გამოყენებულია ფორიანი შემავსებელი აგლოპორიტი. აგლოპორიტისაგან, რომლის სტანდარტული ნარევის მოცულობითი წონაა 700-800 კგ/მ³, შესაძლებელია მივიღოთ ა. მარკით 50-100, მოცულობითი წონით 1200-1400 კგ/მ³ და ცემენტის ხარჯით 250-350 კგ 1 მ³ ბეტონზე. ა. ძირითადად გამოიყენება შენობის გარე კედლებისათვის, რომელიც აუცილებლად უნდა შეიღესოს, რადგან ა. თავისუფლად ატარებს წყალს (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

აგლოპორიტი (რუს. аглопорит<ინგლ. agglomerite<გერმ. agglomerit) – ბეტონის ხელოვნური ფორებიანი შემესები, თიხოვანი ქანების შეცხოვით მიღებული საშენი მასალა (ნახ. 1). თერმოდამუშავების შემდეგ პროდუქტს ანაწევრებენ საჭირო სიმსხოს ფრაქციებად. მარცვლებს აქვს მომრგვალებული ფორმა ზომით 5-20 მმ. სიმკვრივე: ბუნებრივ მდგომარეობაში – 1120-1380 კგ/მ³, მშრალ მდგომარეობაში – 630-790 კგ/მ³.

აგლუტინატი (ლათ. agglutinatus) – მკვრივ მასად შეცხოვნილი პიროკლასტური მასალა.

ნახ. 1

აგორა (ბერძ. agorá ბაზრის ფართობი, მოედანი) – საბერძნეთის ანტიკური ქალაქის თავდაპირველად სავაჭრო, შემდეგში საზოგადოებრივი და საქმიანი ცენტრი, რომელიც წარმოადგენდა სავაჭრო, საზოგადოებრივი და საკულტო ნაგებობებით განაშენიანებულ მოედანს (ნახ. 1. ძველი ათენის აგორის რეკონსტრუქცია, საბერძნეთის რესპუბლიკა).

აგრარული ბაზარი (ბაზრობა) – მიწის ნაკვეთი, სადაც განლაგებულია სტაციონარული სავაჭრო ობიექტები და არასტაციონარული სავაჭრო ადგილები ან მხოლოდ არასტაციონარული სავაჭრო ადგილები (არანაკლებ 10 არასტაციონარული სავაჭრო ადგილისა), რომლებიც განკუთვნილია სურსათის ან/და ცხოველის რეალიზაციისათვის.

აგრაფი (ფრანგ. grafe კავი) – სტილიზებული მცენარეული მოტივი ბაღის პარტერის გასაფორმებლად XVII-XVIII საუკუნეებში. ჰქონდა ტოტების კონის, ფოთლების, ფურცლების სახე, რომელიც გამოდიოდა პარტერის კიდის ერთი წერტილიდან (ნახ. 1. აგრაფული კომპოზიცია).

ნახ. 1

აგრეგატი [ლათ. aggregatus გაერთიანებული, შეერთებული; სიტყვასიტყვით "გაერთიანებული გუნდში"<aggregare მიმატება (გუნდთან, ჯოგთან, ფარასთან, ნახირთან), გუნდთან მიყვანა, შეკრება (გუნდში)] – 1. რთული მანქანა, რომელიც შედგება ერთმანეთთან შეერთებული სხვადასხვა ტიპის რამდენიმე მანქანისაგან (მაგ., ტრაქტორი და კომბაინი, ტურბოგენერატორი); 2. ქანი, რომელიც წარმოადგენს სხვადასხვა მინერალის შენაერთს (მაგ., მარმარილო, გრანიტი); 3. სხვადასხვა ნაწილაკის ან საგნის მექანიკური შენაერთი; 4. ინერტული მასალების ნარევი (მაგ., ხრეშისა და ქვიშის), რომელიც გამოიყენება ბეტონის, ბათქაშის, დულაბისა და სხვ. დასამზადებლად. არსებობს აგრეგატის მრავალი სახეობა: აგურსაკეთებელი, ავტომობილის, აირსამემდუღებლო, აკუსტიკური, ამგზნები, ბეტონჩასასხმელი, განივი ჭრის, გარდაქმნელი, გრძივი ჭრის, ზოლოვანას და ლენტის

საპრიალებელი, ზოლოვანას და ლენტის სახეხი, თბოტექნიკური, თბოტექნოლოგიური, თბოძალური, კომბინირებული ჭრის, კომპრესორის, მანქანა-ტრაქტორის, მაღალი ძაბვის, მეტალურგიული, მექანიკური, მილსაგლინავი, მილშესადულებელი, მოლბობის უწყვეტი, ორნაკერიანი მილშესადულებელი, პერიოდული პროფილის ცხლად გლინვის, პნევმატიკური, პროფილსადუნავი, პროფილური მილსაწნეხი, რკინის პირდაპირი მიღების, რეკუპერაციული, საბურღი, სადნობი, სამელიორაციო, სამთო, სამსხმელ-საგლინავი, საშემდულებლო, საწმენდი, სახერხ-საპობი, ტურბოგენერატორული, უწყვეტი ამოჭმის, უწყვეტი მოქმედების ფოლადსადნობი, უწყვეტი საწრთობ-ამომჭმელი, ფოლადის კომპლექსური დამუშავების, ღუმელში შედულების, ღუმელსგარე რაფინირების, შეთავსებული, ჩარხის, ძალური, ხაზის, ჰაერმუხრუჭის, ჰიდრავლიკური და სხვ.

აგრეგატირება [ლათ. aggregātus გაერთიანებული, შეერთებული; სიტყვასიტყვით "გაერთიანებული გუნდში" <aggregāre მიმატება (გუნდთან, ჯოგთან, ფარასთან, ნახირთან), გუნდთან მიყვანა, შეკრება (გუნდში)] – მანქანებისა და მოწყობილობების შექმნის ეფექტური მეთოდი მათი დაგეგმარებით უნიფიცირებული კვანძებისა და დეტალებისგან, რომლებიც სერიულადაა დამზადებული და აქვს მრავალჯერადი გამოყენება.

აგრეგირება – ერთგვაროვანი მაჩვენებლების (სიდიდეების) გაერთიანება, გამსხვილება უფრო განზოგადებულ ერთობლივ მაჩვენებლებად (სიდიდეებად).

აგრესიული გარემო – თხევადი ან აირისებრი გარემო, რომელიც იწვევს ან აჩქარებს მასალების კოროზიას ქიმიური, ელექტროქიმიური და სხვა სახის ზემოქმედებით. განსაკუთრებით საშიშია ა. გ. მაღალ ტემპერატურასთან ან მექანიკურ ზემოქმედებასთან ერთად.

აგრიგალება – ჰაერისა და ჰაერმასალების ნაკადების დიდი სიჩქარით ურთიერთშერევა, რომელიც გამოიყენება ჰავლურ წისქვილებში თვითდაფქვისათვის (დაქუცმაცება წარმოებს მყარი ნაწილაკების ურთიერთშეჯახებით და კედლებზე მათი მიხეთქებით).

აგური (ინგლ. Brick) – ცალობითი საშენი მასალა, რომლის სტანდარტული ზომებია: 250×120×65 მმ (მომატებული სისქის – 250×120×88 მმ). გამოყენებული ნედლეულისა და დამზადების ხერხის მიხედვით არსებობს ორი სახის: კერამიკული (თიხის) და სილიკატური (კვარცის ქვიშა და საჰაერო კირი). ზოგადად აგურის მრავალი სახეობაა ცნობილი: ბზენარევი, გადამეტმწვარი, გამომშრალი, გამომწვარი, გამოუწვავი, დიატომიტის, დინასის, თბოსაიზილაციო, თიხამიწოვანი, თიხატრეპელის, თიხის, კაჟმიწოვანი, კირქვიშის, კლინკერის, კლინკერ-ცემენტის, მაგნეზიტის, მაგნიუმნახშირბადოვანი, მაგნიუმქრომოვანი, მოჯავშნული, მშრალნაწნეხი, ნარანდიანი, ნახვრეტებიანი, პრიზმული, რუსული, საბრძმდე, საქუსლე, საღუმელე, სილიკატური, სიფონის ამოსაგები, ტრეპელის, ფოროვანი, ქართული, ქრომმაგნეზიტისანი, ღრუ, შამოტის, ჩამკეტი, ცეცხლგამძლე, წითელი, წილისა და სხვ.

აგური დაკალიბრებული (ინგლ. Brick calibrated) – აგური, რომელიც ზუსტ ზომაზეა დამუშავებული.

აგური დაფაქტურებული (ინგლ. Brick stacked) – მოსაპირკეთებელი აგური წინაპირზე რელიეფური სურათით (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

აგური დოლომიტური (ინგლ. Brick dolomite) – ცეცხლგამძლე აგური, რომლის შემადგენლობაში შედის 32-36% მაგნიუმის ჟანგი (MgO) და 50-56% კალციუმის ჟანგი (CaO). მაგნიუმის ფხვნილთან ერთად გამოიყენება ფოლადსადნობი ღუმლის ფსკერისა და ფერდების მოსაპირკეთებლად (ნახ. 1).

აგური თიხის (ინგლ. Brick clay) – აგური, მიღებული სათანადოდ შემზადებული თიხის დაყალიბებითა და გამოწვით. აქვს მართკუთხა პარალელებიპედის ფორმა ზომებით 250×120×65 მმ (ნახ. 1); შესქელებული აგური – 250×120×80 მმ და მოდულური აგური – 288×138×63 მმ. შესქელებული და მოდულური აგური კეთდება სიცარიელეებით ისე, რომ ერთი ცალის მასა არ აღემატება 4 კგ-ს. ნედლეულად გამოიყენება ადვილდნობადი თიხა, რომელიც უძლებს 1350°C-მდე ტემპერატურას.

ნახ. 1

აგური თიხის ღრუტანიანი (ინგლ. Brick clay hollow) – აგური, რომელიც დამზადებულია ადვილდნობადი თიხისა და დანამატების გამოყენებით. სიცარიელეები აგურში შეიძლება იყოს მრგვალი – არაუმეტეს 15 მმ დიამეტრით, და მართკუთხა – არაუმეტეს 15 მმ სიგანის ხვრელით. ღრუტანიან აგურს ამზადებენ როგორც ჩვეულებრივს (ნახ. 1), ისე შესქელებულს. მათი მარკებია 75, 100, 125, 150; ზოგადი სიმკვრივე 1000-1450 კგ/მ³. გამოიყენება ისე, როგორც ჩვეულებრივი აგური. შენობის საძირკვლების, ცოკოლისა და სველი კედლების წყობისათვის ა. თ. ღ. გამოიყენება არ არის რეკომენდებული.

ნახ. 1

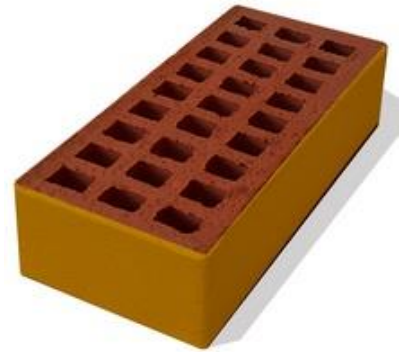

ნახ. 1

აგური კერამიკული (ინგლ. Brick ceramic) – სწორი ფორმის, ცალობითი, სიღრუეებიანი ან მთლიანკვეთიანი ქვის საშენი მასალა, დამზადებული თიხისაგან გამოწვის გზით (ნახ. 1. მთლიანკვეთიანი კერამიკული აგური). იყოფა მარკებად სიმტკიცის (7,5-30 მპა) და ყინვამდეგობის (15-50 გაყინვის ციკლი) მიხედვით. თბოტექნიკური

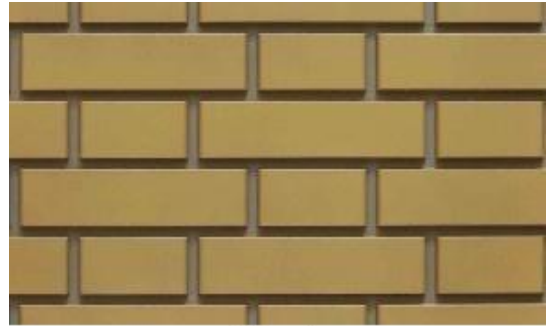
თვისებებისა და სიმკვრივის მიხედვით არსებობს: ეფექტური (1450 კგ/მ³), პირობითად ეფექტური (1450-1600 კგ/მ³) და ჩვეულებრივი (მეტი 1600 კგ/მ³-ზე).

აგური კერამიკული ორფენიანი (ინგლ. Brick ceramic ribbon) – მოსაპირკეთებელი აგური, რომლის გარე თხელი ფენა (3-5 მმ) შედგება ვარდისფერი გამომწვარი თიხისაგან, ხოლო ტანი – ჩვეულებრივი თიხისაგან, რომელსაც იყენებენ წითელი აგურის დასამზადებლად (ნახ. 1). ასეთ აგურს ანგობიროვან აგურსაც უწოდებენ.

ნახ. 1

აგური კლინკერული (ინგლ. Brick clinker) – კერამიკული საშენი მასალა, დამზადებული თიხისაგან და გამომწვარი სრულ შეცხოვამდე (ნახ. 1). გამოიყენება კედლების მოპირკეთებისა და ქუჩების მოკირწყელისათვის.

ნახ. 1

ნახ. 1

აგური ლეკალოსებრი (ინგლ. Brick leak) – სპეციალური ნახატის მიხედვით ფორმირებული აგური (ნახ. 1), რომელიც გამოიყენება კარნიზების, კუთხეების, კამარების, თაღების, მრგვალი ღიობებისა და მისთ. წყობისათვის.

აგური მასიური (ინგლ. The bricks are massive) – აგური სიცარიელების მინიმალური მოცულობით. გამოიყენება კედლების, სვეტებისა და სხვა ისეთი კონსტრუქციების ასაგებად, რომლებიც საკუთარი წონის გარდა დამატებით იღებენ სხვა დატვირთვებს.

აგური მოსაპირკეთებელი (ინგლ. Brick paving) – დაფაქტურებული ან დაფასონურებული პირის მქონე აგური. გამოიყენება ფსადისა და ინტერიერის მოსაპირკეთებლად.

აგური მხურვალგამძლე (ინგლ. Heatproof brick) – აგური, რომელიც მაღალი ტემპერატურის გავლენით არ იშლება და არ განიცდის დეფორმაციას. გამოიყენება ქვაბების, სახანძრო მილების, ღუმლების, ბუხრებისა და სხვათა წყობის დროს (ნახ. 1).

ნახ. 1

აგური რადიალური (ინგლ. Brick radial) – იხ. აგური ლეკალოსებრი.

ნახ. 1

აგური რიგითი (ინგლ. Brick ordinary) – აგური, რომელიც გამოიყენება წყობაში შიგა ან გარე რიგებისათვის შემდეგი შებათქაშებით. ა. რ. გვერდით ზედაპირზე შეიძლება ჰქონდეს ჩაღრმავებული გეომეტრიული ფიგურა საბათქაშე დულაბთან შეჭიდულობის გასაუმჯობესებლად (ნახ. 1).

აგური (ინგლ. Brick building) – სწორი ფორმის რომელიც ფორმირებულია მასალისგან და სიმტკიცე, წყალ- და შეძენილი აქვს საცეცხლე ლუმელში გაორთქლით. იგი აგურის გამოიყენება შენობის მზიდი და კედლების ასაშენებლად (ნახ. 1).

ნახ. 1

სამშენებლო (ინგლ. ხელოვნური ქვა, მინერალური ცინვაგამძლეობა გამოწვით ან ძირითადი სახეობა. თვითმზიდი

აგური სამშენებლო მსუბუქი (ინგლ. Brick building light) – აგური, რომელიც მზადდება თიხისა და ამოსაწვავი დანამატებისაგან (ხის ნახერხი, ტორფი, ქვანახშირი და სხვ.); აქვს მცირე სიმკვრივე და თბოგამტარობა. მისი გამოყენებით შესაძლებელია კედლის სისქისა და მასის შემცირება 36-40%-ით. ასეთ აგურს იყენებენ მხოლოდ ნორმალური ტენიანობის შენობებისათვის. ა. ს. მ. სტრუქტურის მიხედვით არსებობს ამაღლებული ფორიანობის, სიღრუეებიანი (ნახ. 1) და კომბინირებული; ნედლეულის მიხედვით – თიხის, ტრეპელის და შერეული (თიხა-ტრეპელის და თიხა-წიდის). აგური სიმკვრივით 700-1000 კგ/მ³ და სიმტკიცით 35-50 კგ/სმ² გამოიყენება თვითმზიდი კედლებისათვის; სიმკვრივით 1000-1600 კგ/მ³ და სიმტკიცით 50-150 კგ/სმ² – მზიდი კედლებისათვის; სიმკვრივით 500-700 კგ/მ³ და სიმტკიცით 5-15 კგ/სმ² – საქვაბეების, მილების და ლუმელების თბოიზოლაციისათვის მაღალი ტემპერატურის (900°C-მდე) პირობებში, ხოლო ასეთივე თბოიზოლაციო აგური, დამზადებული ცეცხლგამძლე თიხისაგან – 1300°C-მდე ტემპერატურის პირობებში.

ნახ. 1

ნახ. 1

აგური სილიკატური (ინგლ. Brick silicate) – ხელოვნური ქვის სახეობა, რომელიც მიიღება ავტოკლავური მეთოდით (წყლის ორთქლის ზემოქმედებით 170-200°C ტემპერატურის პირობებში) კვარცის ქვიშისა (90%) და ჰაერკირის (10%) ნარევისაგან. სიმტკიცე იგივე აქვს, რაც ჩვეულებრივ თიხის აგურს, ცოტათი მძიმეა მასზე (ნახ. 1. ფერადი სილიკატური აგური). ა. ს. გამოიყენება დაუშვებელია საკვამლე მილებში, ბუხრებსა და

ღუმლებში, რადგან სილიკატური აგურის გამოყებისას გარემოს ტემპერატურა არ უნდა აღემატებოდეს 550°C, ასევე არ არის მიზანშეწონილი ა. ს. გამოყენება შენობის საძირკვლებისა და ცოკოლის სართულის მოსაწყობად, რადგან გრუნტის წყლების აგრესიული მარილების ხანგრძლივი ზემოქმედება ნეგატიურ გავლენას ახდენს მასალაზე. საქართველოს მთავრობის დადგენილებით 2010 წლიდან სილიკატური აგურის გამოყენება აიკრძალა შენობის მზიდ და არამზიდ ელემენტებში (საქართველოს ეკონომიკური განვითარების მინისტრის ბრძანება №1-1/2284, 7 ოქტომბერი, 2009 წ.).

აგური ფასადის (ინგლ. Brick façade) – იხ. აგური წინაპირის.

ნახ. 1

აგური ფასონური (ინგლ. Brick fosson) – მოსაპირკეთებელი აგური რთული ფორმის (ფანჯარა, კამარა, სვეტი, რაფა, ლობე და სხვ.) წყობისათვის (ნახ. 1).

აგური ფერადი (ინგლ. Brick colored) – აგური, შეღებილი სხვადასხვა ფერადი წარმოების პროცესში, რომელსაც ძირითადის გარდა, აქვს დეკორაციული ფუნქცია. ფერი დამოკიდებულია თიხისა და პიგმენტის სახეობასა და დამზადების ტექნოლოგიაზე, რომელიც საშუალებას იძლევა მივიღოთ სხვადასხვა შეფერილობის პროდუქცია. ა. ფ. შენობის გარე და შიგა მოპირკეთების გადაწყვეტის იდეალური საშუალებაა. აგურის მექანიკურ და ფიზიკურ თვისებებზე მასალის შეღებვა არავითარ ზეგავლენას არ ახდენს. ის წარმატებით გამოიყენება კედლებისა და ბუხრების მოპირკეთებისათვის, დეკორატიული ტიხრებისა და ლობეების ასაგებად, ეზოების, ბაღების, სკვერების გასალამაზებლად და სხვ.

აგური ფისდოლომიტური – ცეცხლგამძლე აგური, რომელიც მზადდება დოლომიტის ფხვნილისა და ქვანახშირის ფისისაგან. გამოიყენება ფოლადსადნობ ჟანგბადიან კონვერტორებში ამონაგად.

აგური ფისდოლომიტურმაგნეზიური – ცეცხლგამძლე აგური, რომლის შემადგენლობაში შედის 32-50% მაგნიუმის ჟანგი (MgO), 38-54% კალციუმის ჟანგი (CaO) და 4% სილიციუმის ორჟანგი SiO₂. გამოიყენება ფოლადსადნობ ჟანგბადიან კონვერტორებში ამონაგად და მარტენის ღუმლებში საწიდარის წყობისათვის.

აგური ღრუტანიანი (ინგლ. hollow brick) – აგური სხვადასხვა ფორმისა და ზომის გამჭოლი არხებით ან შიგნით ღრუ სივრცით (ნახ. 1).

ნახ. 1

აგური შამოტის (ინგლ. Brick shamite) – აგური, რომელიც მიიღება ცეცხლგამძლე თიხისა და კაოლინისაგან (ნახ. 1). ცეცხლგამძლეობა 1730°C-მდე, სიმტკიცე – 10-12,5 მპა. იყენებენ საცეცხლე ღუმლების, ორთქლის ქვაბებისა და კვამლსადენების შიგა მოპირკეთებისათვის.

ნახ. 1

აგური ცეცხლგამძლე (ინგლ. Brick refractory) – სუფთა ზედაპირიანი აგური, დამზადებული ძნელდნობადი თიხისგან. აქვს დიდი სიმტკიცე და მაღალი ცეცხლგამძლეობა. ფართოდ გამოიყენება ღუმლებისა და ბუხრების ამოსაგებად (როგორც პირითი, ისე შიგა მხრიდან), აგრეთვე აბანოებსა და სხვადასხვა თბურ აგრეგატებში. ეს მასალა შეუცვლელია საბრძმედ და სხვა სახის სპეციალური ღუმლების კამარებისა და ზღუდარების მოსაწყობად, სადაც იწვის ნავთობი, გაზი, მტვრისებრი საწვავი და სხვ. ცეცხლგამძლე აგურის ყველაზე მეტად გავრცელებული სახეობაა შამოტის აგური (იხ. აგური შამოტის).

აგური წინაპირის (აგური ფასადის) – მართკუთხა პარალელებიპედის ფორმის აგური, რომელსაც აქვს გამოკვეთილი ხაზები, ერთგვაროვანი შეფერილობა და კარგად უძლებს ატმოსფერულ ნალექებს. ძირითადად გამოიყენება გარე სამუშაოებისათვის.

აგურის თვისებები – აგურის, როგორც საკედლე მასალის, ძირითად თვისებად, ითვლება სიმტკიცე და ყინვამდეგობა. მაგ., მ100 მარკა აღნიშნავს მის წინაღობას კუმშვაზე 10 მპა, რაც საკმარისია 2- და 3-სართულიანი სახლის ასაშენებლად. მრავალსართულიან შენობებში გამოყენებული აგურის მარკა არ უნდა იყოს მ 150-ზე ნაკლები. ყველაზე მეტად გავრცელებული აგურის მარკებია: 75, 100, 125, 150, 200, 250 და 300. ყინვამდეგობა (გაყინვა-გაღობის ციკლის რაოდენობა) არის მასალის ხანგამძლეობის ირიბი მაჩვენებელი - რაც მეტია ყინვამდეგობა, მით მეტია მასალის სამსახურის ვადა. ყინვამდეგობის მიხედვით აგურის მარკებია: 50, 75, 100-300. აგურის სტრუქტურა შეიძლება იყოს უწყვეტი, სიღრუეებიანი ან ფოროვანი; ფერი დამოკიდებულია გამოყენებული ნედლეულისა და დანამატი პიგმენტის სახეობაზე. სტანდარტული აგურის ზომებია: 250x120x65 მმ. 1 მ³ კედლის ასაშენებლად (დუღაბის ფენის გათვალისწინებით) საჭიროა 380-420 ცალი სტანდარტული ზომის აგური, საშუალოდ – 400 ცალი. ნებისმიერი სახის აგური უნდა აკმაყოფილებდეს ქვეყნის ოფიციალური სტანდარტის მოთხოვნებს.

აგურის მარკა – სიმტკიცის მაჩვენებელი, განსაზღვრული დატვირთვის (კგ/სმ²) მიხედვით, რომელსაც უნდა გაუძლოს აგურმა ნორმალურ საექსპლუატაციო პირობებში. მრეწველობაში გამოდის აგური მარკებით: 75, 100, 125, 150, 200, 250, 300. აგურის მარკა განისაზღვრება მრავალრიცხოვანი ნიმუშის გამოცდით ლაბორატორიულ პირობებში (შესაბამისი სტანდარტების დაცვით) ღუნვასა და კუმშვაზე და მიღებული შედეგების დამუშავებით მათემატიკური სტატისტიკის ფორმულების გამოყენებით.

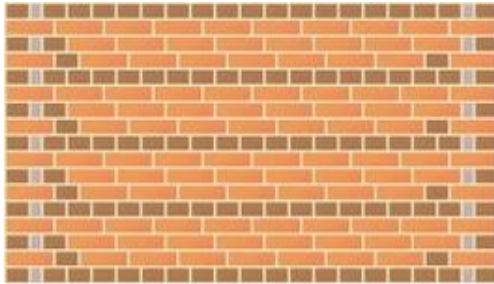
აგურის პირი – აგურის ერთ-ერთი წახნაგი.

აგურის სიგრძივი რიგი – აგურის წყობის უმარტივესი ფორმა, როცა აგურები რიგში დაწყობილია გრძივად და გვერდითა პირი გამოდის კედლის ზედაპირზე.

აგურის წყობა – გარკვეული წესით განლაგებული და ერთმანეთთან დულაბით შეკავშირებული აგურების ერთობლიობა (ნახ. 1). წყობაში დულაბი აკავშირებს აგურებს, თანაბრად ანაწილებს მათ შორის წნევას და ზრდის წყობის სიმტკიცესა და მონოლითურობას. წყობის სიმტკიცის გასაზრდელად ზოგჯერ იყენებენ დაარმატურებას ლითონის ღეროებით (დაარმირებული წყობა). გადაბმის სისტემები მრავალგვარია; საქართველოში ძირითადად გამოიყენება ერთრიგა, ორრიგა (ჯაჭვური) და მრავალრიგა წყობის ტიპები.

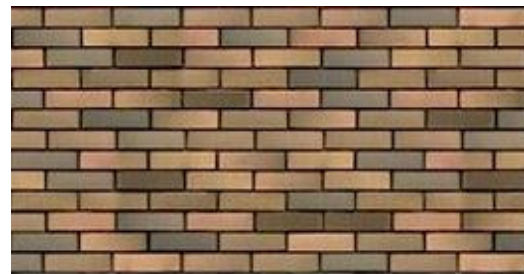

ნახ. 1

ნახ. 1

აგურის წყობა ამერიკული – აგურის წყობის ტიპი, რომელშიც ყოველი გრძივად განლაგებული სამიდან ცხრამდე რიგის შემდეგ მოდის ერთი რიგი განივად განლაგებული აგურებისა (ნახ. 1).

ნახ. 1

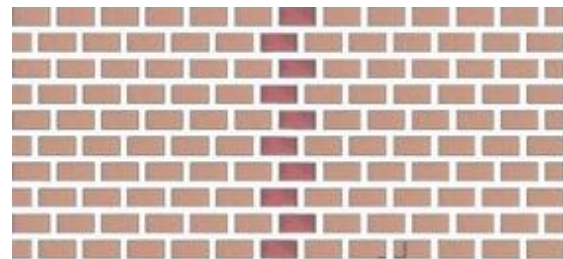
აგურის წყობა ბავარიული – აგურის გრძივი წყობის ფორმა, როცა ზოგიერთი აგური მუქი (ხშირად შავი) ფერისაა, რითაც მიიღწევა ფასადების ორიგინალურობისა და უნიკალურობის განუმეორებელი ეფექტი (ნახ. 1).

ნახ. 1

აგურის წყობა ბრანდენბურგული – აგურის წყობის ფორმა, როცა ჰორიზონტალურ რიგში ორ გრძივ აგურს ენაცვლება ერთი განივი. რიგის წანაცვლება შეადგენს განივი გვერდის ნახევარს (ნახ. 1).

აგურის წყობა განივი – აგურის კედლის მარტივი წყობა, როცა ფასადზე გამოდის მხოლოდ აგურის განივი ტორსები (ნახ. 1). რიგის შვეული ნაკერის წანაცვლება შეადგენს აგურის სიგანის ნახევარს.

ნახ. 1

ნახ. 1

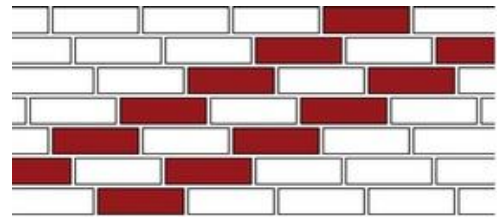
აგურის წყობა გოტიკური – აგურის სიმეტრიული წყობის ფორმა, როცა ჰორიზონტალურ რიგში მორიგეობითაა განლაგებული აგურის გრძივი და განივი გვერდები (ნახ. 1). წანაცვლება რიგებს შორის შეადგენს 1/4 აგურს.

აგურის წყობა დაარმირებული – აგურის წყობა, რომელიც გაძლიერებულია არმატურის ბადით ან ცალკეული ღეროებით (ნახ. 1). დაარმირების პროცესი იწყება კედლის ძირიდან. იმ შემთხვევაში, როცა ცოკოლის სართული აგურისაა, დაარმირებას ექვემდებარება ცოკოლის სართულიც. მას შემდეგ, რაც აგურის პირველი რიგი დალაგდება საძირკველზე, მასზე ზევიდან დაეწყება მზა არმატურის ბადე. ასევე დაარმირდება პირველი 5 რიგი. აგურის კედლის მშენებლობისას სიმაღლით 8 მ-მდე, დაარმირდება ყოველი მეოთხე რიგი.

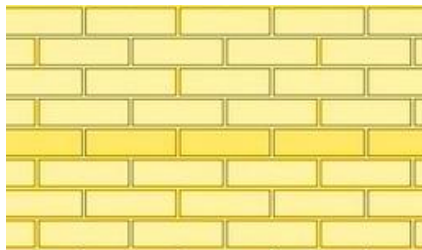

ნახ. 1

აგურის წყობა დიაგონალური – აგურის კედლის წყობის ფორმა, როდესაც წყობაში ჩართული დაფაქტურებული აგურები კედლის ფასადზე განლაგებულია დიაგონალის მიმართულებით (ნახ. 1).

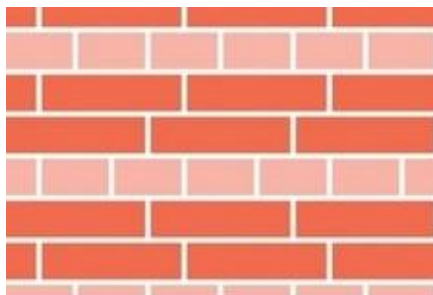
ნახ. 1

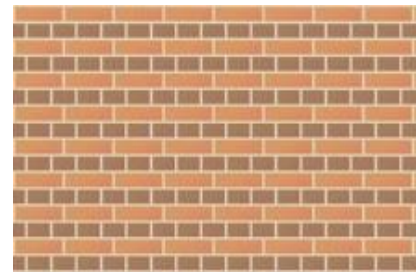
ნახ. 1

აგურის წყობა ერთრიგა (ინგლ. brickwork Running bond) – ჰორიზონტალურ გრძივ რიგებად განლაგებული აგურების წყობა, რომელშიც აგურები დალაგებულია სიგრძეზე და ორ მოსაზღვრე რიგს შორის წანაცვლება შეადგენს 1/2 (ნახ. 1), 1/3 ან 1/4 აგურს.

აგურის წყობა ინგლისური გადაბმით (ინგლ. brickwork English bond) – აგურის წყობის ტიპი, რომლის ერთ რიგში აგურები განლაგებულია გრძივად, მეორეში – განივად, მესამეში ისევ გრძივად და ა.შ. (ნახ. 1).

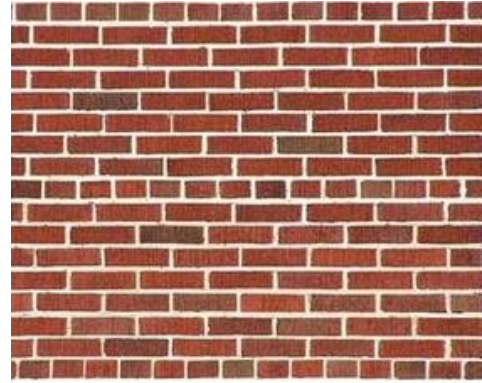
ნახ. 1

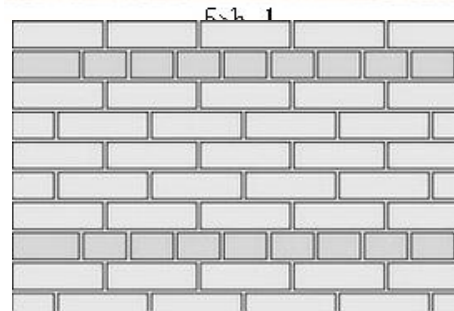
ნახ. 1

აგურის წყობა ინგლისური ორრიგა – აგურის კედლის წყობის ფორმა, როდესაც პირით ზედაპირზე აგურის ორი გრძივი რიგი ჩანაცვლებულია ერთი განივი რიგით (ნახ. 1).

აგურის წყობა მარტივი (მე-6 ან მე-7 რიგი განივი) [ინგლ. brickwork Common (6th course headers)] – აგურის წყობის ტიპი, როცა რიგებში აგურები გრძივად დალაგებული და ყოველი 6-7 რიგის შემდეგ გადაიკეტება განივად განლაგებული აგურების რიგით. პირველი ქვედა რიგი ყოველთვის განივია, მეორე, მესამე, მეოთხე, მეხუთე და მეექვსე (მეშვიდე) – გრძივი და ამ რიგებში წანაცვლება შეადგენს აგურის ნახევარს. ეს წესი ძალაშია კედლის სისქისგან დამოუკიდებლად (ნახ. 1).

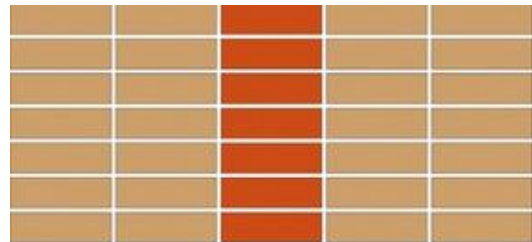

აგურის წყობა მარტივი ფლამანდიური [ინგლ. brickwork Common (6th course Flemish headers)] – აგურის წყობის ტიპი, როცა რიგებში აგურები გრძივად დალაგებული და ყოველი 5 რიგის შემდეგ გადაიკეტება ფლამანდიური განლაგების (მონაცვლეობით გრძივი და განივი) აგურების რიგით. პირველი ქვედა რიგი ყოველთვის განივია, მეორე, მესამე, მეოთხე, მეხუთე და მეექვსე – გრძივი და ამ რიგებში წანაცვლება შეადგენს აგურის ნახევარს. ეს წესი ძალაშია კედლის სისქისგან დამოუკიდებლად (ნახ. 1).

ნახ. 1

აგურის წყობა მრავალრიგა (ინგლ. brickwork Stack bond) – ჰორიზონტალურ გრძივ რიგებად განლაგებული აგურების წყობა, რომელშიც აგურები დალაგებულია სიგრძეზე მეზობელ რიგებს შორის წანაცვლების გარეშე (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

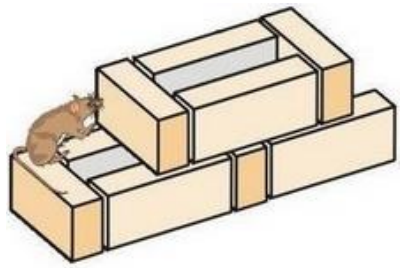
აგურის წყობა ნაძვისებრი (ინგლ. brickwork herringbone) – აგურის კედლის წყობის ფორმა, როდესაც კედლის პირზე (ან იატაკზე) აგურები განლაგებულია ნაძვისებრად (ნახ. 1).

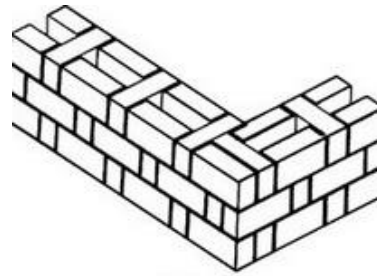
ნახ. 1

აგურის წყობა პარკეტისებრი (ინგლ. brickwork Basket weave or Parquet) – აგურის წყობა, რომელიც პარკეტის წყობის ანალოგურია (ნახ. 1).

აგურის წყობა სათაგური (ინგლ. brickwork Rat-trap) – არასტანდარტული აგურის წყობა, როცა ჰორიზონტალურ რიგებში მორიგეობით განლაგებულია გრძივი და განივი გვერდები (ნახ. 1; ნახ. 2).

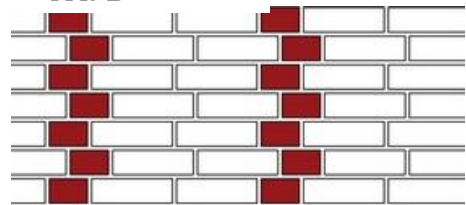

ნახ. 1

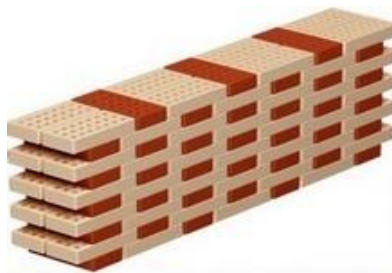

ნახ. 2

აგურის წყობა სილეზიური – აგურის წყობის ფორმა, როცა ყოველ რიგში განლაგებულია აგურის ერთი განივი და ორი გრძივი გვერდი. რიგებს შორის წანაცვლება შეადგენს აგურის მეოთხედს (ნახ. 1).

ნახ. 1

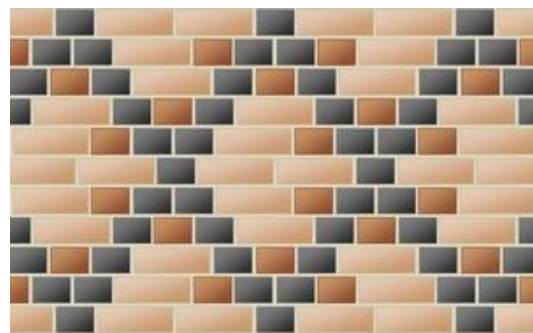
ნახ. 1

აგურის წყობა ფლამანდიური გადაბმით (ინგლ. brickwork Flemish bond) – აგურის წყობის ტიპი, რომლის ყოველ რიგში მონაცვლეობითაა განლაგებული გრძივი და განივი აგურები (ნახ. 1). წანაცვლება მეზობელ რიგებში გრძივ აგურებს შორის შეადგენს 1/4-ს.

აგურის წყობა ფლამანდიური დიაგონალური (ინგლ. brickwork Flemish diagonal) – აგურის წყობის ფლამანდიური ტიპი, რომელშიც ერთ რიგში აგურები განლაგებულია გრძივად, ხოლო მომდევნოში – გრძივად და განივად და ა.შ., ისე რომ აგურის განივ გვერდებს შორის წანაცვლება შეადგენს 1/2-ს (ნახ. 1). შესაძლებელია სხვა კომბინაციებიც, მაგ.: პირველი რიგი – ერთი განივი, ორი გრძივი და ა.შ.; მეორე რიგი – სამი განივი, ერთი გრძივი, ოთხი განივი, ერთი გრძივი; სამი განივი და ა.შ.; მესამე რიგი – ერთი გრძივი, სამი განივი და ა.შ.; მეოთხე რიგი – სამი განივი და ერთი გრძივი და ა.შ.; მეხუთე რიგი – ერთი გრძივი, სამი განივი, ერთი გრძივი ოთხი განივი, ერთი გრძივი და ა.შ. (ნახ. 2).

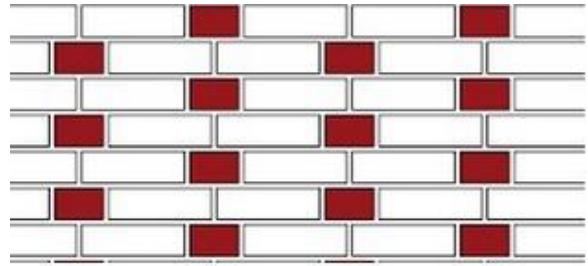

ნახ. 1

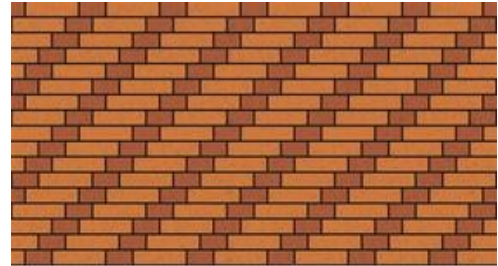
ნახ. 2

აგურის წყობა ფლამანდიური ორმაგი სიგრძით (ინგლ. brickwork Flemish double header) – აგურის წყობის ფლამანდიური ტიპი, რომელშიც ჰორიზონტალურ რიგებში განლაგებულია ერთი განივი, ორი გრძივი, ერთი განივი და ა.შ. აგური, ისე რომ განივი აგურის სიმეტრიის ღერძი ემთხვევა მოსაზღვრე რიგის ორი გრძივი აგურის ნაკერს (ნახ. 1). აღნიშნულ წყობას ზოგჯერ ჯაჭვურ წყობასაც უწოდებენ.

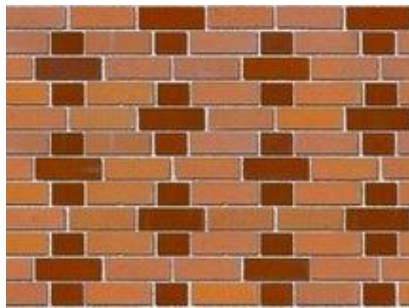

ნახ. 1

აგურის წყობა ფლამანდიური სპირალური (ინგლ. brickwork Flemish spiral) – აგურის წყობის ფლამანდიური ტიპი, როცა მოსაზღვრე ჰორიზონტალურ რიგებში აგურის დიდი გვერდების წანაცვლება შეადგენს სიგრძის 1/4-ს (ნახ. 1).

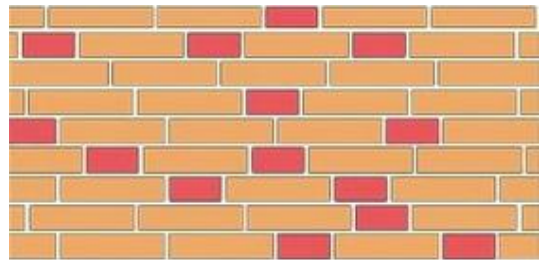

ნახ. 1

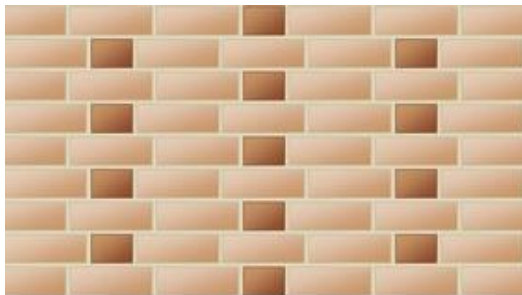
ნახ. 1

აგურის წყობა ფლამანდიური ჯვრისებრი (ინგლ. brickwork Flemish cross) – აგურის წყობის ფლამანდიური ტიპი, როცა ერთ ჰორიზონტალურ რიგში აგურები განლაგებულია გრძივად, მეორეში – ერთი გრძივად, ერთი განივად, ერთი გრძივად, ორი განივად, ისევე ერთი გრძივად და ა.შ. (ნახ. 1).

ნახ. 1

აგურის წყობა ქაოტური – აგურის წყობის სახეობა, როდესაც ჰორიზონტალურ რიგებში აგურები განლაგებულია ყოველგვარი კანონზომიერების გარეშე (ნახ. 1).

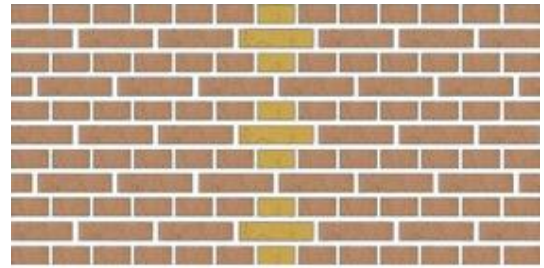

ნახ. 1

აგურის წყობა ღობის ფლამანდიური (ინგლ. brickwork Flemish garden wall) – აგურის წყობის ფლამანდიური ტიპი, როცა ჰორიზონტალურ რიგებში განლაგებულია ერთი განივი, სამი გრძივი, ერთი განივი და ა.შ. გვერდები, ისე რომ განივი გვერდის სიმეტრიის ღერძი ემთხვევა მოსაზღვრე რიგის სამი გრძივი აგურის შუათანას გრძივი გვერდის სიმეტრიის ღერძს (ნახ. 1). გამოიყენება აგურის ღობეების ასაშენებლად.

აგურის წყობა ჯაჭვური – იხ. აგურის წყობა ფლამანდიური ორმაგი სიგრძით.

აგურის წყობა ჯვრისებრი – აგურის წყობის რთული სახეობა, სადაც ყოველ გრძივ რიგს ენაცვლება განივი. განივი რიგები ერთნაირია, ხოლო გრძივ რიგებს შორის წანაცვლება შეადგენს აგურის ნახევარს (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

აგურის წყობა ჰოლანდიური – აგურის წყობის ფორმა, როცა ერთი რიგი წარმოადგენს განივ წყობას, ხოლო მისი მომდევნო რიგი – განივი და გრძივი წყობების სიმეტრიულ სინთეზს (ნახ. 1).

აგურფხვნილი – 1. წვრილად დანაყილი წითელი აგური ან კერამიკა. უმატებენ კირქვის ხსნარს ვარდისფრის მისაცემად. ფართოდ გამოიყენებოდა ძველ მშენებლობაში (ნახ. 1. აგურფხვნილის მჭიდა მასალების გამოყენებით აგებული სოფიას ტაძარი ქ. კიევში, უკრაინა), როგორც მჭიდა მასალა (ცემენტის ანალოგიურად) აგურისა და ქვის კედლების ასაშენებლად. ა. გამოყენების კარგი მაგალითია კიევის ქვის ხუროთმოძღვრება (სოფიას ტაძარი, ჩერნიგოვა, პერესლავა და სხვ.); 2. ცემენტის ხელოვნური ჰიდრავლიკური დანამატი, რომელიც მიიღება აგურის ან თიხის ნაკეთობების (ან ნარჩენების) დაფქვით.

ნახ. 1

ადამიანთა ევაკუაცია ხანძრისას – ადამიანთა მოძრაობის იძულებითი პროცესი ზონიდან, სადაც შესაძლებელია მათზე ხანძრის სახიფათო ფაქტორების ზემოქმედება.

ადამიანისეული კაპიტალი – მუშაკთა წარმოებრივი ჩვევები, ცოდნა და გამოცდილება, რომელიც გავლენას ახდენს შრომის მწარმოებლობაზე.

ადაპტაცია (შეგუება, შეწყობა, მორგება) [ფრანგ. adaptation<გვიანდ. ლათ. adaptātiō<ლათ. adaptāre მორგება, შესაბამობა (შეესაბამება), შესატყვისობა; მოწესრიგება, შეგუება, შეწყობა] – 1. ცოცხალი ორგანიზმების ან მათი ორგანოების (მაგ., გრძნობის ორგანო – მხედველობის) გარემო პირობებთან (მაგ., ტემპერატურასთან, ჰაერში მავნე მინარევებთან, ფიზიკურ დატვირთვებთან და სხვ) შეგუების პროცესი; ორგანიზმის ადაპტაცია რთულ ფიზიოლოგიურ და ბიოქიმიურ პროცესებთანაა დაკავშირებული; 2. დანერგვა (მაგ., ახალი ტექნიკისა); 3. გაუმჯობესება (მაგ., ნაწარმოებისა); 4. ლიტერატურული ნაწარმოების ან რაიმე ტექსტის გამარტივება, შემოკლება-გადაკეთება უცხო ენის შემსწავლელთათვის; დამწყებ

მკითხველთათვის უცხოენოვანი ტექსტის გამარტივება; 5. ადამიანის ან ადამიანთა ჯგუფის რელიგიური მოთხოვნილებებისა და ქმედებების სამართლებრივი რეგულირება იმგვარად, რომ არ მოხდეს მათი უსამართლოდ შეზღუდვა; 6. სხვადასხვა მნიშვნლოვანი ცვლილების განხორციელება, რომელიც საშუალებას მისცემს კონკრეტულ პიროვნებას, მოერგოს ყოველდღიურ ცხოვრებისეულ მოთხოვნებს და საჭიროებებს, აგრეთვე გაიუმჯობესოს ჯანმრთელობა და იცხოვროს ჯანსაღად.

ადაპტაციის სისტემა – ორგანიზმის სისტემა, რომელიც გარემო პირობების ცვლილებისას ოპტიმალური მდგომარეობის შენარჩუნების ან მიღწევის მიზნით ავტომატურად ცვლის თავისი ფუნქციონირების ალგორითმს და, ზოგჯერ – სტრუქტურასაც.

ადაპტერი (ფრანგ. adapter<ლათ. adaptare შეგუება, შეწყობა, მორგება; მოწესრიგება) – 1. შემაერთებელი მოწყობილობა, "გადამრთველი"; 2. ელექტრომაგნიტური მოწყობილობა, რომელიც გამაძლიერებლის საშუალებით გადმოსცემს გრამაფონის ფირფიტაზე ჩაწერილ ხმას; 3. ფოტოაპარატის დამატებითი კასეტა, რომელიც შესაძლებელს ხდის აპარატის კონსტრუქციით გაუთვალისწინებელი ფორმატის სხვადასხვა შუქმგრძობიარე მასალის გამოყენებას; 4. მოწყობილობა, რომლითაც ფოტოაპარატზე მაგრდება, არასტანდარტული ობიექტივი; 5. მოწყობილობა ხელსაწყოს ნაწილის ელექტროქსელში ჩასართავად, რისი განხორციელებაც პირდაპირ შეუძლებელია; 6. ადამიანი, რომელიც ამუშავებს ტექსტს, რათა ის გახადოს ვარგისი გადაღების, გადაცემის ან სცენისათვის.

ადგილობრივი საგანგებო სიტუაცია – სიტუაცია, რომლის გავრცელების ფარგლები არ სცილდება დასახლებული პუნქტის (ქალაქი, მუნიციპალიტეტი) საზღვრებს, ხოლო მისი შედეგების ლიკვიდაციისათვის საკმარისია აღნიშნული დასახლებული პუნქტის (ქალაქი, რაიონი) სახანძრო-სამაშველო ძალები და საშუალებები, ხოლო დამხმარე ძალები ორ ეკიპაჟს არ აღემატება.

ადგილობრივი ტყის ფონდი – სახელმწიფო სამეურნეო ტყის ფონდის ნაწილი, რომელთან დაკავშირებულ სამართლებრივ ურთიერთობებს ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისად, არეგულირებს ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოები.

ადეკვატური (ლათ. adaequatus გათანაბრებული; შერჩეული, შესაბამისი, შესაფერისი<adaequare გათანაბრება) – მიტოლებული, სავსებით შესატყვისი; დამაკმაყოფილებელი ან მისაღები ხარისხისა და რაოდენობის მიხედვით.

ადენდუმი (ლათ. addendus ის, რაც უნდა დაემატოს; დასამატებელი<addere დამატება, მიმატება) – ხელშეკრულების, კერძოდ, ჩარტერის დამატება, რომელსაც ხელშეკრულების ხელმომწერი მხარეები შეიმუშავებენ.

ადვექცია (ლათ. fdivectio მიტანა) – სითბოს გადატანა ერთი ადგილიდან მეორეში ჰორიზონტალური მიმართულებით ჰაერის მასებთან ერთად.

ადვილდნობადი – ნივთიერება, რომელიც შედარებით დაბალ ტემპერატურაზე (+200°C-მდე) დნება.

ადვილდნობადი შენადნობები – შენადნობები, რომელთა შემადგენლობაში სხვადასხვა თანაფარდობით შედის კალა, ბისმუტი, ინდიუმი, ტყვია, კადმიუმი, თუთია, სტიბიუმი, გალიუმი, ვერცხლისწყალი და სხვ. და რომელთა დნობის ტემპერატურა არ აღემატება კალის

დნობის ტემპერატურას (232°C). გამოიყენება სარჩილად, საგოზავად, ელექტრო- და თბოტექნიკურ აპარატებში, პლასტმასის ნაკეთობების ჩამოსასხმელი რთული ფორმების დასამზადებლად და სხვ.

ადვილდნობადობა – ნივთიერების თვისება, შედარებით დაბალი ტემპერატურის ზეგავლენით, მყარიდან გადავიდეს თხევად მდგომარეობაში.

ადვილჩაწყობადობა (დაყალიბება) – ბეტონის ნარევის თვისება შედარებით ადვილად შეავსოს ყალიბი და სწრაფად მიიღოს საჭირო ფორმა, ამავე დროს შეინარჩუნოს მთლიანობა და ერთგვაროვნება. კონკრეტულ შემთხვევაში ა. დამოკიდებულია შემკვრივების საშუალებებზე. ის განისაზღვრება მისი სიბლანტით ჩაწყობის მომენტში და პლასტიკურობის ხარისხით, ე.ი. შესაძლებლობით, შეიცვალოს ფორმა ერთგვაროვნების დაურღვევლად. ბეტონის ნარევის ა. დამოკიდებულია ასევე ცემენტის სახეობაზე. ცემენტი მინერალური დანამატით, კერძოდ, პუცოლანური და წიდაპორტლანდცემენტი, ზრდის ბეტონის ნარევის წყალმოთხოვნილებას. უდანამატო ცემენტი, ნორმალური სისქელის მინიმალური მაჩვენებლით, მოითხოვს ნაკლებ წყალს, რაც აუმჯობესებს ნარევის ა., წვრილმარცვლოვანი ქვიშა კი აუარესებს ნარევის ა., რაც აიხსნება მისი დიდი ხვედრითი ზედაპირით, რის გამოც მარცვლების ამოსავლებლად საჭიროა მეტი ცემენტის ცომი. ამიტომ, ბეტონის ქვიშის შერჩევასა უპირატესობა ეკუთვნის მსხვილ- და საშუალომარცვლებიან ქვიშას, რომელიც ნაკლებ მტვრისა და თიხის ნაწილაკებს შეიცავს. ხრეშზე დამზადებული ბეტონის ნარევი საჭიროებს წყლის ნაკლებ რაოდენობას, ვიდრე ღორღზე დამზადებული და, შესაბამისად, არის უფრო ადვილჩაწყობადი.

ადიაბატა (ბერძ. adiábatos გაუვალის) – წირი (ხაზი), რომელიც ნებისმიერ თერმოდინამიკურ დიაგრამაზე გრაფიკულად გამოსახავს შექცევად ადიაბატურ პროცესს (ე.ი. პროცესს, რომლის დროსაც არ ხდება გარემოსთან სითბური გაცვლა).

ადიაბატური (ბერძ. adiábatos გაუვალის) – სხეულთა რაიმე სისტემაში მიმდინარე პროცესი, რომლის დროსაც არ ხდება სითბოს მიღება ან გაცემა.

ადიაბატური გარსი – გარსი (სითბოგაუმტარი), რომელიც აფერხებს სითბურ გაცვლას განსახილველ სისტემასა (ფიზიკურ სხეულსა) და გარემოს შორის. ა. გ. ნიმუშია თერმოსი და დიუარის ჭურჭელი. ა. გ. როლი შეუძლია შეასრულოს, მაგ., მაგნიტურმა ველმა, რომელიც წინააღმდეგობას უწევს მაღალი ტემპერატურის პლაზმის კონტაქტს პლაზმური დანადგარის კედლებთან. აბსოლუტური ადიაბატური გარსი, ანუ სხეულის სრული თერმოიზოლატორი, პრაქტიკულად არ არსებობს.

ადიდა – იხ. თვალაკი.

ადიდვა – ლითონის წნევით დამუშავების ერთ-ერთი ხერხი, როცა წრიული ან ფასონური პროფილის (განივკვეთის) ნაკეთობას (ნამზადს) გამოჰიმავენ წრიული ან ფასონური პროფილის ხვრელში, რომლის განივკვეთის ზომები ნაკლებია ნამზადის განივკვეთის ზომებზე. შედეგად ნამზადის განივკვეთის ზომები მცირდება, სიგრძე – იზრდება. ოპერაცია ტარდება სპეციალურ ადიდვის დგანზე. ადიდვა ფართოდ გამოიყენება ფოლადის მილების, მავთულის, წნელებისა და სხვ. წარმოებაში. არსებობს ადიდვის სახეები: გრძელსამართულიანი, დამაგრებულ სამართულზე, დეფორმირებად სამართულზე, დოლური, ელექტროპლასტიკური, ერთძაფა, ერთჯერადი, თბილი, მავთულის, მბრუნავი მცურავ სამართულზე, ტვირთსათრევი, მაპროფილებელი, მბრუნავ ადიდაში გავლით,

მიღების, მოკლესამართულიანი, მრავალჯერადი, მრავალმაფიანი, მშრალი (საპნის ფხვნილის აბაზანის გამოყენებით), მცურავ სამართულზე, პროფილების, სამართულზე, სველი (საპნის ემულსიის აბაზანის გამოყენებით), სასუფთაო, სველი, სრიალით, სქელი, უკუდაჭიმულობით, ულტრაბგერითი, უსამართულო, უსრიალო, უძრავი ტვირთსათრევი, უწვრილესი, ღეროიანი, ჩასობის გარეშე, შავი (მოსამზადებელი), ცალმაფა, ცივი, ცხელი, წვრილი, წნელების, ხვეულიანი, ჰიდროდინამიკური და სხვ.

ადიდვა მავთულის – ლითონების წნევით დამუშავების ერთ-ერთი უძველესი სახეობა. ამ გზით მიიღება ფოლადის, ფერადი ლითონებისა და შენადნობების სორტამენტის ფართო სპექტრი დიამეტრით 0,01-16 მმ. ადიდვისათვის გამოიყენება დგანები ჰორიზონტალური და შვეული დოლით, მავთულის სრიალითა და მის გარეშე, ინდივიდუალური და ჯგუფური ამძრავითა და სხვ. თითო დგანზე შეიძლება მოთავსდეს 25 და მეტი ფოლადის ან ალმასის ტვირთსათრევი ხაზი, აღჭურვილი სველი ან მშრალი შესაზეთი აბაზანებით. მომხმარებლებს პროდუქცია (მავთული მრგვალი, კვადრატული, ექსსკუთხა, ტრაპეციული ან ოვალური განიკვეთის) მიეწოდება ხვეულას სახით.

ადიდვის დგანი – დანადგარი (მანქანა), რომლითაც ახდენენ ლითონის დამუშავებას ადიდვის გზით. გამოიყენება წნელის, მავთულის (ნახ. 1. მავთულის ადიდვის დაზგა), ნაგლინი მილის, სალი შენადნობისა და ა.შ. დასამზადებლად. შედგება ორი ძირითადი ნაწილისაგან: სამუშაო იარაღისა (ადიდა) და გამომჭიმი მოწყობილობისაგან, რომელიც აიძულებს ლითონს იმოდროს ადიდვის თვალაკმი. მუშაობის პრინციპის მიხედვით ა. დ. შეიძლება იყოს: სწორხაზოვნად მოძრავი (ლარტყისებრი, ჯაჭვური, ხრახნული) – წნელებისა და მიღების ადიდვისათვის და დოლურად მოქმედი – მავთულის ადიდვისათვის.

ნახ. 1

ადიტიური (გვიანდ. ლათ. additivus<addere დამატება, მიმატება) – სიდიდეთა თვისება, რომელიც იმაში გამოიხატება, რომ მთელი ობიექტის შესაბამისი სიდიდე, ობიექტის ნებისმიერი დაყოფისას, მისი ნაწილების შესაბამისი სიდიდეთა ჯამის ტოლია. ეს თვისება ახასიათებს ფიზიკური სხეულის მოცულობას, მასას, ზედაპირის ფართობს, წირის სიგრძეს, წერტილის იმპულსსა და სხვ.

ადიტონი (ბერძ. adyton მიუწვდენელი) – ანტიკური ტაძრის სიღრმეში ნაოსის (ცელას) უკან მოთავსებული საკურთხეველი, სადაც მხოლოდ ქურუმებს შეეძლოთ შესვლა.

ადმინისტრაცია [შუაინგლ. administracioun<ძვ. ფრანგ. administration<ლათ. administrātiō(n-) მომსახურება, სამსახური<administrāre დახმარება, შველა; შესრულება; ბოლომდე მიყვანა; საქმეთა მართვა, ხელმძღვანელობა] – 1. სახელმწიფოს აღმასრულებელ ორგანოთა სისტემა და მისი საქმიანობა; 2. მმართველობის ორგანოები წარმოება-დაწესებულებებში, მათი ხელმძღვანელი პერსონალი. ადმინისტრაციაზე მთლიანად ვრცელდება დაწესებულებისათვის შინაგანაწესით თანამშრომელთათვის დადგენილი წესები, გარდა იმ საკითხებისა, რომლებიც არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირის (სახელწოდება) წესდებით არის მოწესრიგებული.

ადმინისტრაციული იუსტიცია – ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი დავის გადაჭრის განსაკუთრებული წესრიგი, რომლის დროს სასამართლო და სხვა სახელმწიფო ორგანოები იხილავს საჩივრებს სახელმწიფო სამმართველოთა საქმიანობის შესახებ და გამოაქვთ შესაბამისი გადაწყვეტილებანი.

ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობა – იურიდიული პასუხისმგებლობა ადმინისტრაციულ გადაცდომებზე.

ადმინისტრაციული პროცესი – სახელმწიფო ორგანოთა მოღვაწეობა სახელმწიფოებრივი მართვის სფეროში კონკრეტულ ადმინისტრაციულ საქმეთა გადაწყვეტაში.

ადმინისტრაციული სამართალი – 1. მოძღვრება სახელმწიფოს მართვის, სახელმწიფო დაწესებულებათა მოწყობისა და მათი საქმიანობის სფეროს შესახებ; 2. სამართლის დარგი, რომელიც არეგულირებს სახელმწიფო სამმართველოს სფეროში საზოგადოებრივ ურთიერთობებს. ადმინისტრაციული სამართალის ნორმები განსაზღვრავს ორგანიზაციათა და მმართველობითი აპარატის საქმიანობის წესს, სამართალს, თანამდებობის პირთა და მოქალაქეთა მოვალეობებს.

ადმინისტრირება (ძვ. ფრანგ. aménistrer დახმარება, შველა; იყო სასარგებლო-administräre დახმარება, შველა; შესრულება; ბოლომდე მიყვანა; საქმეთა მართვა, ხელმძღვანელობა) – 1. მმართველობა, გამგებლობა; 2. მართვა ფორმალურად, ბიუროკრატიულად, მხოლოდ ბრძანებებითა და განკარგულებებით, კონკრეტული ხელმძღვანელობის, საქმის ცოდნისა და ახსნა-განმარტებითი მუშაობის გარეშე.

ადობა – მზეზე გამომწვარი ნედლი აგური და მშენებლობა ასეთი აგურით. გავრცელებული იყო ძველ კულტურაში, განსაკუთრებით მშრალ რეგიონებში. ასეთი აგურით აშენებდნენ სახლებს პუებლოს ინდიელები აშშ-ის სამხრეთ-დასავლეთში და მექსიკაში (იხ. პუებლო, ნახ. 1).

ადრეინგლისური არქიტექტურული სტილი – პირველი გოტიკური სტილი, გაბატონებული XII-XIII საუკუნეებში. მიუხედავად სტილის ფრანგული ძირისა, ახასიათებდა ორიგინალური ინგლისური ნიშნები დაგეგმარებაში, ფასადებისა და დეკორის დამუშავებაში.

ადსორბენტი (ლათ. ad- თან და sorbēre შეწოვა, შესრუტვა, ყლაპვა) – მაღალდისპერსიული მასალა კარგად განვითარებული ზედაპირით, რომლითაც ხდება ამ ზედაპირთან შეხებაში მყოფი აირული ან თხევადი ნივთიერებების შთანთქმა. ადსორბენტებია: გააქტიურებული ნახშირი, სილიკოგელი, მური, ლითონთა ოქსიდები, თიხა. ა. გამოიყენება აირწინაღებში: აირის, სპირტის, ზეთის გასაწმენდად; მედიცინაში – აირისა და საწამლავის შთანთქმისათვის და სხვ.

ადსორბცია (ლათ. ad- -კენ, -ზე, -ში, -მდე, -თან, მიმართ; ახლოს; შესახებ და sorbēre შეწოვა, შესრუტვა, ყლაპვა) – აირის ან სითხის შთანთქმა მყარი ნივთიერების ან სითხის ზედაპირის მიერ. ნივთიერებას, რომლითაც მიმდინარეობს ადსორბცია უწოდებენ ადსორბანტს, ხოლო ნივთიერება, რომელზეც ხდება ა. წარმოადგენს ადსორბენტს. ა. იყენებენ წყლის, აირის (მაგ., ჰაერის აირწინაღში) გასაწმენდად, ქსოვილების ღებვისას, ვაკუუმურ ტექნიკაში, ნარევების დასაყოფად, ბენზოლის გამოსაყოფად ორთქლ-აირის ნარევისაგან, თხევადი ნავთობპროდუქტების გასაწმენდად მათში გახსნილი მინარევებისგან და სხვ. ადსორბციის

სახეებია: გააქტივებული ნახშირით, მიმოცვლითი, მონომოლეკულური, პოლიმოლეკულური, სილიკაგელით, ფიზიკური, ქიმიური, შექცევადი, ჰიდროლიზური და სხვ.

ადულაბება – ცემენტის ფხვნილზე წყლის დამატების პროცესი მისი ჰადრატაციის მიზნით, რომელსაც საბოლოოდ მივყავართ ცემენტის ქვის წარმოქმნამდე.

ადჰეზია [ფრანგ. adhesion<შუასაუკუნ. ლათ. adhēsio(n)-<adhaesiō(n-) მიკრობა<adhaerēre<ad-თან და haerēre მიკვრა, მიმაგრება] – მასალის თვისება, მიეწებოს (მიეკრას) მეორეს. ა. დამოკიდებულია მასალის ბუნებაზე (ხასიათზე), ფორმასა და ზედაპირის მდგომარეობაზე, კონტაქტის პირობებზე და სხვ. ა. მოვლენა გვხვდება ყველგან: დედამიწაზე და კოსმოსში, ატმოსფერულ პროცესებში. განიხილება ადჰეზიის სამი ფორმა: ნაწილაკების, სითხეებისა და აფსკების.

ადჰეზივი – ბუნებრივი ან სინთეზური წებოვანი ნივთიერება, რომელსაც უნარი აქვს შეაერთოს ორი სხვადასხვა (ან ერთნაირი) მასალა ზედაპირული შეჭიდულობის გზით. მას მიეკუთვნება: სხვადასხვა სახის წებო, ფისი, ცემენტი, დულაბი, სახამებელი, აგარ-აგარი და სხვ.

აერარიუმი (ბერძ. aēr აირი, ჰაერი, ქარი) – ჰაერის აბაზანის მისაღებად მოწყობილი შემოზღუდული ღია სივრცე (მოედანი, ტერასა და სხვ.), დაცული მზის სხივებისა და ქარისაგან (ნახ. 1).

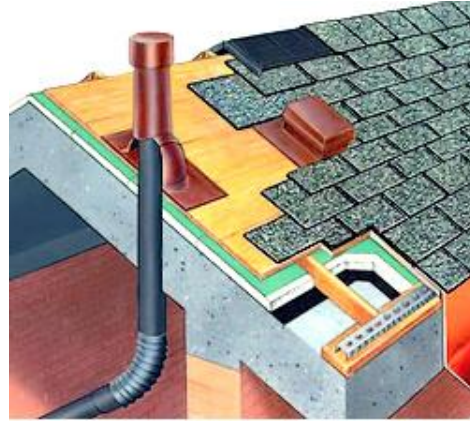
ნახ. 1

აერატორი (ბერძ. aēr აირი, ჰაერი, ქარი) – საცმი ამოსაღვრელზე, რომელიც ქმნის აერირებულ (წყალჰაერის) ჭავლს.

აერატორი ბურულის – მოწყობილობა განიავების, ჰაერის ორთქლისა და ტენის გამოსადევნად ბურულქვეშა სივრციდან. გამოიყენება ბრტყელი და ქანობიანი რბილი სახურავებისათვის. ის ეწინააღმდეგება რულონური ბურულის ამობურცვას ტემპერატურის მკვეთრი ცვლილების დროს. ბრტყელ სახურავებში სხვადასხვა დიამეტრის აერატორებს (ნახ. 1. ბრტყელი სახურავის აერატორი) განალაგებენ თანაბრად, ბურულის ყველაზე ამაღლებულ, თბოსაიზოლაციო ფილების პირაპირის უბნებზე, ხოლო ქანობიან სახურავებში – კეხის გასწვრივ (ნახ. 2. ქანობიანი სახურავის აერატორი) კეხის ზედა ხაზიდან 0,5-0,6 მ-ის დაშორებით. ა. რაოდენობა დამოკიდებულია სახურავის ფართობზე და აერატორის ტექნიკურ მახასიათებლებზე. ა. ამზადებენ უჟანგავი ფოლადის, პოლიპროპილენის ან კერამიკისაგან. მათი მუშაობის დიაპაზონი ტემპერატურის მიხედვით შეადგენს -50-დან +90°C-მდე.

ნახ. 1

ნახ. 2

აერაცია (ფრანგ. aération განიავება<ბერძ. aēr აირი, ჰაერი, ქარი) – 1. აირმიმოცვლა ნიადაგის ჰაერსა და ატმოსფეროს ჰაერს შორის, ბუნებრივი ვენტილაცია; 2. ჰაერმიმოცვლა სარკმლიდან, ფრამუგიდან და სახურავის სარკმლიდან; 3. ბუნებრივი განიავება; ჰაერით, ჟანგბადით გაჯერება; 4. კომპოსტირებისას კომპოსტის კომპონენტების გამდიდრება ჟანგბადით. ეს პროცესი ხორციელდება სპეციალური მოწყობილობით – აერატორით; 5. სსასოფლო-სამეურნეო მიწის გაფხვიერება სპეციალური საშუალებით (აერატორით), რომელიც უზრუნველყოფს ჟანგბადის შეღწევას მცენარეების ფესვებთან.

აერირება – თხევადი ან ფხვიერი მაგარი პროდუქტების იძულებითი გაჯერების პროცესი ჰაერით, აზოტით ან სხვა აირით, მათთვის ახალი სამომხმარებლო თვისებების მისაცემად.

აეროგელი (ლათ. aer ჰაერი და gelatus გაყინული) – გელი, რომლის თხევადი ფაზა მთლიანად ჩანაცვლებულია გაზისებრი ფაზით. ის მიეკუთვნება მეზოფოროვანი მასალების კლასს, რომელშიც ფორების რაოდენობა მეტია მოცულობის 50%-ზე (ძირითადად 90-99%), ხოლო სიმკვრივეა – 1-150კგ/მ³. სტრუქტურულად ის არის კლასტერებად გაერთიანებული ნაწონაწილაკების ერთობლიობა, რომელთა ზომებია 2-5 ნმ-ია, ხოლო მათ შორის დაშორებები – 100 ნმ-მდე. ეს მასალები გამოირჩევა სიმტკიცით, მზურვალგამძლეობით, გამჭვირვალობით, დაბალი სითბოგამტარობითა და სხვ. გავრცელებულია ამორფული სილიციუმის ორჟანგის, თიხამიწების, აგრეთვე ქრომისა და კალის საფუძველზე. 1990-იან წლებში მიღებული იქნა ა. პირველი ნიმუშები ნახშირბადის საფუძველზე. გარეგნულად ჩამოჰგავს ქაფპლასტს. პრაქტიკაში ყველაზე მეტადაა გავრცელებული კვარცული აეროგელი. გამოიყენება სამრეწველო დანიშნულების თბოსაიზოლაციო მასალად, აირებისა და სითხეების ფილტრად, კოსმოსური მტერის დამჭერად, რადიატორად დამუხტული ნაწილაკების დეტექტორებში და სხვ.

აეროგენური (ბერძ. aēr აირი, ჰაერი, ქარი და génos წარმოშობა, ჩამომავლობა) – ჰაერით გადაცემული, ჰაერიდან მიღებული.

აეროგრაფი (ბერძ. aēr აირი, ჰაერი, ქარი და gráphein წერა, ხატვა, კაწვრა) – მცირე ზომის პნევმატიკური ინსტრუმენტი, პულვერიზატორი, რომელიც გამოიყენება საღებავის ან მელნის გასაშხეფებლად

ნახ. 1

(ნახ. 1). სამუშაო აგენტს შეადგენს შეკუმშული ჰაერი. ჰაერისა და საღებავის შერევის მეთოდის მიხედვით ა. არსებობს გარე შერევით (დიდი ფართობების შესაღებად) და შიგა შერევით (პროფესიონალი აეროგრაფიკოსებისათვის). კონსტრუქცია შედგება კორპუსის, ნემსის, მატერიალური და ჰაერის საქმენებისაგან.

აეროგრაფია (ბერძ. *aēr* აირი, ჰაერი, ქარი და *gráphein* წერა, ხატვა, კაწვრა) – ნაკეთობისა და ქსოვილის შეღებვის წესი საღებავის შემზეფებით (აეროგრაფში შეკუმშული ჰაერის მეშვეობით).

აეროგრაფიტი – შავი ფერის სინთეზური ქაფი, რომელიც შედგება ნახშირბადის მილოვანი სტრუქტურის ბოჭკოებისგან. ის დღეისათვის ყველაზე მსუბუქი მყარი მასალაა სიმკვრივით 0,18 კგ/მ³. შეიქმნა 2012 წელს ქრისტინ ალბრეხტის სახელობის კილის უნივერსიტეტში (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა).

აეროდინამიკა (ბერძ. *aēr* აირი, ჰაერი, ქარი და *dynamikós* მძლავრი) – ჰიდროაერომექანიკის ნაწილი, რომელიც შეისწავლის აირის მოძრაობის კანონებს და აირის მიმართ მოძრავი სხეულის ზედაპირზე წარმოქმნილ ძალებს. ა. განიხილავს ბგერამდელი ანუ 340 მ/წმ-მდე (1200 კმ/სთ) სიჩქარით მოძრაობას. ა. ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანაა უზრუნველყოს საფრენი აპარატის დაპროექტება მასზე მოქმედი აეროდინამიკური ძალების გაანგარიშების მეთოდებზე დაფუძნებით. ა. დამოუკიდებელ მეცნიერებად XX საუკუნის დასაწყისში ჩამოყალიბდა ავიაციის განვითარებასთან დაკავშირებით. თუმცა ჰიდროდინამიკის ზოგადი განტოლებები, რომელთა კერძო სახეს აეროდინამიკის განტოლებები წარმოადგენს, ჯერ კიდევ ლ. ეილერმა, ჟ. ლაგრანჟმა, ჯ. სტოქსმა, მ. ნავიემ და სხვ. დაადგინეს.

აეროდინამიკა შენობის – სამეცნიერო დისციპლინა, რომელიც სწავლობს შენობის ირგვლივ ქარის მიერ წარმოქმნილ ჰაერის ნაკადებს, შენობის გარეთა და შიგნითა ტემპერატურის სხვაობას, ვენტილაციასა და სათავსში მიმდინარე საწარმოო პროცესებს.

აეროდინამიკური ძალა და მომენტი – სიდიდეები, რომლებიც ახასიათებს აირადი გარემოს ზემოქმედებას მასში მოძრავ სხეულზე (მაგ., თვითმფრინავზე). სხეულის ზედაპირზე მოქმედი ხახუნისა და წნევის ძალები დაჰყავთ ამ ძალების ტოლქმედზე, რომელსაც აეროდინამიკური ძალა ეწოდება, და მომენტის მქონე წყვილძალაზე, რომელსაც აეროდინამიკური მომენტი ეწოდება.

აეროდრომი (ბერძ. *aēr* აირი, ჰაერი, ქარი და *drómos* რბოლა, კურსი, სარბენი ადგილი) – საგანგებოდ მოწყობილი მოედანი თვითმფრინავებისა და მისთ. სადგომად და ასაფრენ-დასაფრენად. ა. ძირითადი ელემენტებია საფრენი ბილიკი, შუქსიგნალიზაციის მოწყობილობები, ანგარი და სამეთაურო-სადისპეტჩერო პუნქტი. გეოგრაფიული ადგილიდან გამომდინარე განასხვავებენ ჩვეულებრივ ანუ სახმელეთო აეროდრომს (ნახ. 1. ნაშუას აეროპორტი, აშშ), ყინულის აეროდრომს (ყინულის სისქე დამოკიდებულია მისაღები თვითმფრინავების საერთო მასაზე) და საწყალოსნო ანუ

ნახ. 1

ჰიდროაეროდრომს, რომელზეც აფრენა-დაფრენას ახორციელებენ ჰიდროთვითმფრინავები (თვითმფრინავი-ამფიბიები). ამოცანის ხასიათიდან გამომდინარე არსებობს ძირითადი, სათადარიგო, ცრუ, მოწინავე, შეხტომის, დამატებითი გაწყობისა და ოპერატიული აეროდრომები.

აეროდრომის საფარი – ხელოვნური საფარი აეროდრომის ასაფრენ-დასაფრენი ზოლ(ებ)ის, დამხმარე (მოსაბრუნებელი) ბილიკების, თვითმფრინავების სადგომის, პერონისა და ანგარსწინა მოედნებისთვის, აეროდრომის შეუფერხებელი ექსპლუატაციის უზრუნველსაყოფად. მუშაობის პირობების მიხედვით არის ხისტი (წინასწარ დამაბული მონოლითური რკ.ბ.-ის ან ასაწყობი რკ.ბ.-ის ფილებისაგან), რომელიც მუშაობს ღუნვაზე და დატვირთვას თვითმფრინავებისაგან ანაწილებს დიდ ფართობზე და რბილი (ასფალტბეტონის, ხრეშისა და ღორღის), რომელიც ძირითადად მუშაობს კუმშვაზე. საფარის ტიპი დამოკიდებულია აეროდრომის კლასზე და საანგარიშო დატვირთვების კატეგორიაზე.

აეროდრომის საფრენი ზოლი – აეროდრომის საფრენი მინდვრის ნაწილი, რომელშიც შედის ასაფრენ-დასაჯდომი ზოლი და მისი მოსაზღვრე შემკვრივებული გრუნტის უბნები (ნახ. 1. დომოდედოვოს აეროდრომის №3 საფრენი ზოლი, ქ. მოსკოვი, რუსეთის ფედერაცია), რომელთა დანიშნულებაა ასაფრენ-დასაჯდომ ზოლს აცდენილი საჰაერო ხომალდის დაზიანების რისკის შემცირება.

ნახ. 1

აეროდრომის საფრენი მინდორი – აეროდრომის ნაწილი, რომელზეც განლაგებულია ერთი ან რამდენიმე ასაფრენ-დასაჯდომი ზოლი, თვითმფრინავის მოსაბრუნებელი გზები, ბაქანი და სპეციალური დანიშნულების მოედნები.

აეროვაგზალი (ბერძ. αἴρ აირი, ჰაერი, ქარი და Vauxhall უბანი ლონდონში) (აეროპორტის ტერმინალი) – შენობის ან შენობების კომპლექსი მგზავრების მომსახურებისა და სატვირთო ოპერაციების შესასრულებლად აეროპორტებში. ა. დარბაზს, რომლის გავლითაც მგზავრი ხვდება თვითმფრინავში, ეწოდება კონფერენც-დარბაზი. მცირე აეროპორტებს აქვთ ერთი ტერმინალი (აეროვაგზალი), ხოლო დიდებს – რამდენიმე. შესაძლებელია მსხვილ აეროპორტს ჰქონდეს ერთი ტერმინალი, რომელიც გალერეებითა და გვირაბების სისტემით დაკავშირებულია რამდენიმე კონფერენც-დარბაზთან (მაგ., დენვერის საერთაშორისო აეროპორტი, აშშ), ან რამდენიმე ტერმინალი, თითოეული დაკავშირებული რამდენიმე კონფერენც-დარბაზთან (მაგ., კენედის სახელობის საერთაშორისო აეროპორტი ნიუ-იორკში, აშშ), ან რამდენიმე შეთავსებული ტერმინალი (მაგ., დალასის საერთაშორისო აეროპორტი, აშშ).

ნახ. 1

ტერმინალებისა და კონფერენც-დარბაზების რაოდენობა და განლაგება დამოკიდებულია აეროპორტის კოფიგურაციასა და მგზავრთა ნაკადის სიდიდესთან. აეროვაგზლების უმეტესობა ჩვეულებრივი შენობებია, თუმცა XXI საუკუნის ტერმინალები გამოირჩევა მინის კონსტრუქციებითა და მოზღვავებული სინათლით; ზოგიერთი – მონუმენტურობით, მაგ., სუვარნაბჰუმის აეროპორტი, ქ. ბანგკოკი, ტაილანდის სამეფო, გამტარობა: 60 მლნ-ზე (2017 წლის მონაცემებით) მეტი მგზავრი წელიწადში (ნახ. 1), ბაღდადის საერთაშორისო აეროპორტი, ქ. ბაღდადი, ერაყის რესპუბლიკა; ნაწილი აეროვაგზლებისა კი უბრალოდ არქიტექტურული შედეგებია (მაგ., შარლ დე გოლის აეროპორტის ტერმინალი 1, ქ. პარიზი, საფრანგეთის რესპუბლიკა) და სხვ.

აეროზოლი (ბერძ. aēr აირი, ჰაერი, ქარი და ლათ. solve მოშვება, განთავისუფლება, გახსნა, განზნევა) – 1. დისპერსიული სისტემა, რომლის აირად გარემოში შეტივტივებულია მყარი სხეულის ნაწილაკები ან სითხის წვეთები (ნისლი, კვამლი, მტვერი და სხვ.); 2. პროდუქტი, რომელიც გამოიფრქვევა აეროზოლის კონტეინერიდან პროპელენტის მეშვეობით.

აეროზოლის კონტეინერი – აეროზოლის მოსათავსებლად შექმნილი ლითონის, მინის ან პლასტმასის ჭურჭელი. ლითონის ჭურჭლის მაქსიმალური მოცულობაა 1 000 მლ, მინის ან პლასტმასის ჭურჭლისა კი – 118 მლ.

აეროკარი – სპეციალიზებული მანომეტრული ჰაერის ჟონვის მძებნელი მოწყობილობა, რომლის საშუალებით ხდება შენობის შემომზღუდავი კონსტრუქციების ნატურული გამოცდა ჰაერშედწევადობისა და შენობაში ჰაერცვლის ჯერადობის გასაზომად, აგრეთვე შენობის ცალკეული სექციებისა და სათავსების ჰერმეტიულობის ხარისხის დადგენა (ნახ. 1).

ნახ. 1

აეროკლიმატოლოგია (ბერძ. aēr აირი, ჰაერი, ქარი, klínein დახრა და lógos სიტყვა, გამონათქვამი, თანაფარდობა; logia მცოდნეობა) – თავისუფალი ატმოსფეროს კლიმატოლოგია.

აეროლოგია (ბერძ. aēr აირი, ჰაერი, ქარი და lógos სიტყვა, გამონათქვამი, თანაფარდობა) – მეტეოროლოგიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს დედამიწის ატმოსფეროს ზედა ფენებში მიმდინარე ფიზიკურ მოვლენებსა და პროცესებს.

აეროლოცია (ბერძ. aēr აირი, ჰაერი, ქარი და ნიდერლ. loods მფრინავი, ლოცმანი) – საჰაერო ხაზების გარშემო მდებარე ნაგებობების აღწერილობა.

აერომარხილი (ბერძ. aēr აირი, ჰაერი, ქარი და ქართ. მარხილი) – საჰაერო ხრახნის წევის ძალით თოვლზე ან ყინულზე მოძრავი მარხილი (ნახ. 1).

ნახ. 1

აერომეტრი (ბერძ. *aēr* აირი, *ჰაერი*, ქარი და *métron* გაზომვა) – ხელსაწყო, რომლითაც ზომავენ ჰაერისა აირების წონას, სიმკვრივეს, ტენიანობას, ჰაერის მოძრაობის სიჩქარეს, შემადგენლობასა და სხვ. (ნახ. 1).

ნახ. 1

აერომექანიკა (ბერძ. *aēr* აირი, *ჰაერი*, ქარი და *mēchanikós* გამომგონი, გამჭრიახი, გონებამახვილი) – ჰიდროაერომექანიკის ნაწილი, რომელიც შეისწავლის აირადი გარემოს (ჰაერისა და აირადი სხეულების) წონასწორობასა და მოძრაობას და ამ გარემოს მექანიკურ ზემოქმედებას მასში მოთავსებულ მყარ სხეულზე. ა. ავიაციის თეორიული საფუძველია. ა. იყოფა აეროსტატიკად და აეროდინამიკად. ა. განვითარება დაკავშირებულია არქიმედეს, სტევენის, გალილეის, პასკალის, ბერნულის, ჟუკოვსკის, ჩაპლიგინის და სხვათა სახელებთან.

აერონავტიკა (ბერძ. *aēr* აირი, *ჰაერი*, ქარი და *nautikós* მეზღვაური, საზღვაო, ფლოტის) – ჰაერზე მსუბუქი აპარატებით ფრენის თეორია და პრაქტიკა.

აეროპორტი (ბერძ. *aēr* აირი, *ჰაერი*, ქარი და ლათ. *portus* პორტი, ნავსაყუდელი, თავშესაფარი) – ასაფრენ-დასაფრენი ზოლისა და შენობების კომპლექსი სამოქალაქო თვითმფრინავების აფრენის, დაჯდომისა და მომსახურებისათვის (ნახ. 1. ქ. ატლანტის ჰარტსფილდ-ჯექსონის საერთაშორისო აეროპორტი, აშშ).

ნახ. 1

ერთდროულად ა. უზრუნველყოფილია საპასპორტო, საბაჟო, სასაზღვრო და სანიტარიულ-საკარანტინო კონტროლით. აეროპორტი, როგორც წესი, შედგება მინიმუმ ერთი, თვითმფრინავებისათვის ხელმისაწვდომი, საჰაერო ღია სივრცისაგან, რომელიც მოიცავს ოპერატიულ აქტიურ ზედაპირს ასაფრენ-დასაფრენი ზოლისა და საშველუმფრენო მოედნის სახით და სხვა სასამსახურო შენობა-ნაგებობებს, როგორებიცაა: ტერმინალ(ებ)ი, ანგარები, საკონტროლო კოშკი, სადისპეტჩერო, საწვავ-საპოხი მასალების საწყობი, სახელოსნოები, საჰაერო ტრანსპორტის მართვის ცენტრი, მგზავრების საყოფაცხოვრებო მომსახურების ობიექტები (კაფე, რესტორანი, სამედიცინო ცენტრი) და სხვ. გატარებული მგზავრების რაოდენობის მიხედვით (მლნ.) მსოფლიოს უდიდესი აეროპორტებია (2016 წლის მონაცემებით): ატლანტა, აშშ, 104; ბეიძინი, ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა, 94; დუბაი, არაბეთის გაერთიანებული ემირატები, 84; ლოს ანჯელესი, აშშ, 81; ტოკიო, იაპონია, 80; ჩიკაგო (ო'ჰარა), აშშ, 78; ჰიტროუ, ლონდონი, ინგლისი, 76; ჰონგ კონგი, 70; შანხაი, ჩინეთი, 66; პარიზი, საფრანგეთის რესპუბლიკა, 66; დალასი, აშშ, 66; ამსტერდამი, ნიდერლანდების სამეფო, 64; ფრანკფურტი, გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა, 61; სტამბოლი, თურქეთის რესპუბლიკა, 60; გუანჩჟოუ, ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა, 60 და ა.შ.

აეროსტატიკა (ბერძ. aēr აირი, ჰაერი, ქარი და statikós იძულებით დადგომა, დაყენება) – ჰიდროაერომექანიკის ნაწილი, რომელიც შეისწავლის აირადი გარემოს (ატმოსფეროს) წონასწორობას. ფართოდ გამოიყენება აერონავტიკაში.

ნახ. 1

აეროტანკი (აეროტენკი, აეროფილტრი) (ინგლ. aeration tank) – ნაგებობა ჩამდინარი წყლების ბიოლოგიური გაწმენდისათვის აერაციის მეთოდით (ნახ. 1).

აეროტენკი – იხ. აეროტანკი

აეროტორია (ბერძ. aēr აირი, ჰაერი, ქარი და ლათ. tōrium აღმოცენების ადგილი, ადგილსამყოფელი) – საჰაერო სივრცე აეროდრომიდან 50 კმ-ის რადიუსში

აეროფილტრი (ბერძ. aēr აირი, ჰაერი, ქარი და ლათ. filtrum ქეჩა, ქეჩის ნაჭერი) – იხ. აეროტანკი.

ავაზანი – ძველად ეს იყო წყლის რეზერვუარი ესთეტიკური დანიშნულებისათვის, ჩვეულებრივ მდიდრულ სასახლეებში. ავაზანთა გაკეთება მიღებული იყო საქართველოში. ავაზნებს ამკობდნენ მარმარილოთი და შადრევნებით. იოანე შავთელს საქართველოს მეფის სასახლეზე ნათქვამი აქვს: "მტილ-სამოთხენი, თვალით სამოთხენი, ზედ ავაზანთა შექმნულობანი". შემდგომში ავაზანები ეწოდათ წყაროებთან დადგმულ ხის ან ქვის დიდ გობებს, გეჯებს, რომლებსაც საქონლის დასარწყულებლად, სარეცხისთვის ან სხვა საოჯახო და სამეურნეო სამქიანობისთვის იყენებდნენ (ნახ. 1). ასეთი ავაზნების საუკეთესო ნიმუშები საქართველოში დასტურდება, მაგ., ჯავახეთში, სოფ. საროში.

ნახ. 1

ავალი (ფრანგ. aval<ალბათ à-valoir აბრევ.<ლათ. ad- კენ, -ზე, -ში, -მდე, -თან, მიმართ; ახლოს; შესახებ და valēre ძლიერად ყოფნა, კარგად ყოფნა) – სათამასუქო თავდებობა, რომელსაც კისრულობს მესამე პირი (ავალისტი) განსაკუთრებული საგარანტიო ბარათის გაცემით. ავალისტის ხელის მოწერა აუცილებელია თამასუქის წინაპირზე ან დამატებით ფურცელზე – ალონჟზე. საგარეო-სავაჭრო გარიგებებში ავალისტის როლში გამოდის იმპორტიორის ბანკი.

ავანგარდიზმი (ფრანგ. avant-garde<ლათ. abante წინ და ძვ. ფრანგ. garde მცველი, მეურვე, მეციხოვნე) – XX საუკუნის ხელოვნებისა და არქიტექტურის სხვადასხვა მიმდინარეობის სახელწოდება, რომელსაც ახასიათებს რეალისტურ ნორმებსა და ტრადიციებთან კავშირის გაწყვეტა; პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა ენიჭება ახალი ფორმებისა და გამოსახვის საშუალებების ძიებას (ნახ. 1. ჩინეთის ცენტრალური ტელევიზიის შტაბ-ბინა, ქ. ბეიძინი, ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა);

ნახ. 1

ავანგარდისტები ხელოვნებას განიხილავენ, როგორც განსაკუთრებულ, სოციალურ დატვირთვას მოკლებულ, ესთეტიკურ სფეროს.

ავანგესტიბიული – შენობის შესასვლელთან, ვესტიბიულის წინ მოთავსებული სადგომი.

ავანზალა (ფრანგ. avant-sale) – დიდ შენობებში, სასახლეებში: მომცრო დარბაზი, ოთახი მთავარი დარბაზის წინ.

ავანსი (ლათ. abante) – თანხა, რომელსაც ერთი მხარე წინასწარ უხდის მეორეს შესასრულებელი სამუშაოსა თუ მომსახურებისათვის გადასახდელი საერთო თანხის ან გადასაცემი ქონების ანგარიშში.

ავანსირება – ავანსის გაცემა.

ავანსცენა (ფრანგ. avant-scène<ძვ. ფრანგ. avant -მდე, ადრე, წინათ, მანამდე, უკვე<გვიანდ. ლათ. abante წინ, მანამდე<ლათ. ab -გან, -დან, მოშორებით, ante მანამდე, წინათ; წინ და ბერძ. skēnē მსახიობების გასახდელი კარავი ან ფარდული, სცენა) – პროსცენიუმი; მაყურებელთათვის მუდმივად თვალმისაწვდენი სცენის ნაწილი ფარდასა და რამპას შორის (ნახ. 1).

ნახ. 1

ავანსცენის კედელი – კედელი, რომელიც ყოფს სცენას აუდიტორიის ან დასაჯდომად განკუთვნილი ფართობისაგან.

ავანტაჟი (ფრანგ. avantage სარგებელი) – ხელსაყრელი მდგომარეობა, უპირატესობა; გამარჯვება მოწინააღმდეგეზე; მიმზიდველობა, შემწყნარებლობა, სარგებლობა.

ავანტიურინი (იტალ. avventurina) – 1. საიუველირო-სანახელავო ოქროსფერი ან მოწითალო ფერის ქვა (წვრილმარცვლოვანი კვარცის სახესხვაობა) გაპრიალებული ბრჭყვიალა ზედაპირით (ნახ. 1). ა. ამზადებენ სამკაულებს (კაბოშონებს), ლარნაკებს, ზარდახშებს, მაგიდებსა და სხვ.; 2. მზის ქვა.

ნახ. 1

ავარია (ფრანგ. avarie) – 1. ნაგებობის ან მისი ნაწილის (სადირკველი, კედელი, კოჭი და სხვ.), რაიმე მანქანის, მექანიზმის (მატარებელი, ავტომანქანა და სხვ.)

ნახ. 1

დაზიანება, რაც სახიფათოა ადამიანის სიცოცხლისათვის (ნახ. 1. შენობის ავარია). სამრეწველო საწარმოში ავარიას, როგორც წესი, თან ახლავს აფეთქება, ხანძარი, ნგრევა, ძლიერმოქმედი მომწამლავი ნივთიერებების გამოფრქვევა ან დაღვრა; 2. საწარმოო (ტექნოლოგიური) პროცესის გაუთვალისწინებელი მოულოდნელი გაჩერება ან ნორმალური მუშაობის დარღვევა. როგორც წესი, ა. ახლავს ტექნიკისა და სხვა მატერიალურ ფასეულობათა დაზიანება ან განადგურება, აგრეთვე ტექნიკური სისტემების

მომსახურე პერსონალისა და ავარიის ადგილზე შემთხვევით აღმოჩენილ ადამიანთა

ტრავმატიზმი. ა. მიეკუთვნება ყველა მტყუნება, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანებისა და გარემოს საფრთხესთან, აგრეთვე სერიოზულ ეკონომიკურ და მორალურ ზარალთან. ა. საწყისი მიზეზი შეიძლება გახდეს დაპროექტების, გაანგარიშების, დამზადების, მონტაჟის, ექსპლუატაციისა და ტექნიკური მომსახურების დროს დაშვებული დიდი შეცდომა, აგრეთვე ამ შეცდომის თანხვედრა არახელსაყრელ გარემო პირობებთან, რომელიც არაა დამოკიდებული ტექნიკურ პერსონალზე; 3. ტექნიკურ სისტემაში შემთხვევა, რომელიც არ იწვევს ადამიანების დაღუპვას და რომლის დროსაც ტექნიკური საშუალებების აღდგენა შეუძლებელია ან ეკონომიკურად მიზანშეწონილი არაა; 4. ნაგებობისა და ტექნიკური მოწყობილობის რღვევა, საშიში ნივთიერებების ამოფრქვევა, რომელსაც შეუძლია გამოიწვიოს ადამიანის მსხვერპლი ან მიაყენოს ზიანი მის ჯანმრთელობას, ქონებას ან გარემოს.

ადგილობრივი – ქიმიურად საშიშ ობიექტზე მომხდარი ავარია, რომელიც დაკავშირებულია ძლიერმოქმედი მომწამლავი ნივთიერების დიდი ტევადობის ან მთელი საწყობის ნგრევასთან. ქიმიური საშიშროება გრძელდება 6 საათის განმავლობაში. შედეგები შემოიფარგლება ქალაქის, რაიონის, რეგიონის საზღვრებით. ღრუბელი აღწევს დასახლებულ პუნქტებამდე. უახლოესი საცხოვრებელი რაიონებიდან აუცილებელია მოსახლეობის სასწრაფო ევაკუაცია, აგრეთვე მათ დასაცავად სხვა სპეციალური ღონისძიებების გატარება.

ავარია გლობალური – ავარია, რომელსაც თან ახლავს ქიმიურად საშიში მსხვილი ობიექტის ან რამდენიმე ობიექტის ძლიერმოქმედი მომწამლავი ნივთიერების ყველა საცავის ნგრევა. ასეთი ავარია შესაძლებელია დიდი დივერსიის შემთხვევაში, სტიქიური უბედურების ან საომარი მოქმედებების დროს გამანადგურებელი საშუალებების მოქმედების შედეგად. ა. გ. შეიძლება მოიცავდეს რამდენიმე სახელმწიფოს ტერიტორიას.

ავარია დიდი – ისეთი ჩამოქცევა, რომელიც მოიცავს შენობის მნიშვნელოვან ნაწილს ან მის ცალკეულ უბნებსა და სექციებს, რის შედეგადაც ჩერდება მუშაობა არა მარტო ამ უბანზე, არამედ მეზობელ უბნებსა და ობიექტებზე.

ავარია ლოკალური – ქიმიურად საშიშ ობიექტზე მომხდარი ავარია, რომელიც დაკავშირებულია ძლიერმოქმედი მომწამლავი ნივთიერების უმნიშვნელო გაჟონვასთან.

ავარია მაგისტრალურ მილსადენზე – ავარია მილსადენის ტრასაზე, დაკავშირებული წყლის, საშიში ქიმიური ან ფეთქებადსაშიში ნივთიერებების გაფრქვევასა და დაღვრასთან, რომელიც იწვევს ტექნოგენურ საგანგებო სიტუაციას (ნახ. 1).

ნახ. 1

ავარია მეტროპოლიტენში – ავარია მეტროპოლიტენის სადგურებზე, გვირაბებში, ვაგონებში, რომელიც შეიძლება გამოიწვიოს მატარებლების შეჯახებამ, რელსებიდან გადასვლამ, ხანძარმა, აფეთქებამ, ესკალატორის მზიდი კონსტრუქციის დაზიანებამ, ვაგონებში და სადგურზე ფეთქებადსაშიში, თვითაალებადი ან ტოქსიკური ნივთიერებების მოხვედრამ, აგრეთვე პლატფორმიდან მგზავრის ჩავარდნამ ლიანდაგში (ნახ. 1) და სხვ.

ნახ. 1

ავარია მილსადენზე – ავარია, რომელსაც იწვევს ექსპლუატაციის პერიოდში მილსადენის მდგომარეობაზე დაგვიანებული და უხარისხო კონტროლი.

ავარია მცირე – ავარია, როდესაც არ ზიანდება მეზობელი უბნები და სექციები და ადგილი არა აქვს დიდ მატერიალურ დანახარჯებს.

ავარია ობიექტის – ავარია ქიმიურად საშიშ ობიექტზე, რომელიც დაკავშირებულია ტექნოლოგიური დანადგარებიდან ან მილსადენებიდან ძლიერმოქმედი მომწამლავი ნივთიერების გაჟონვასთან, რომლის შედეგები შემოიფარგლება საწარმოს ან ობიექტის საზღვრებით.

ავარია რადიაციული – ავარია რადიაციულად საშიშ ობიექტზე, რომელიც იწვევს პროექტით გათვალისწინებულ საზღვრებს გარეთ რადიოაქტიური ნივთიერების ან მაიონიზირებელი გამოსხივების გავრცელებას ისეთი რაოდენობით, რომელიც აღემატება ზღვრულ დასაშვებ სიდიდეს.

ავარია რეგიონული – ქიმიურად საშიშ ობიექტზე მომხდარი ავარია, რომელსაც თან ახლავს მნიშვნელოვანი რაოდენობით ძლიერმოქმედი მომწამლავი ნივთიერების გამობოლქვა (ზოგჯერ მრავალჯერადად), რომლის ლოკალიზება 6 სთ და უფრო მეტი დროის განმავლობაში ვერ ხერხდება. შედეგები შემოიფარგლება რამდენიმე რეგიონით, სახელმწიფოთი. ქიმიური საშიშროება ბევრ დასახლებულ პუნქტზე ვრცელდება.

ავარია რკინიგზის ტრანსპორტზე – ავარიის სახეობა, რომელიც ხდება რკინიგზის ტრანსპორტზე. სარკინიგზო ტრანსპორტი ხასიათდება ავარიული სიტუაციების წარმოქმნის ამაღლებული რისკით, რასაც განაპირობებს დიდი რაოდენობით მგზავრთა გადაყვანა და ტვირთების გადაზიდვა. ამ ტვირთებს შორის დიდი რაოდენობითაა საშიში ტვირთი. ამიტომ ა. რ. ტ. არც თუ იშვიათი მოვლენაა, რომელსაც თან ახლავს დიდი მატერიალური ზარალი და ადამიანთა მსხვერპლი.

ავარია საავტომობილო ტრანსპორტზე – ავარიის სახეობა, რომელიც ხდება საავტომობილო ტრანსპორტზე. ის თანამედროვეობის ერთ-ერთი ძირითადი პრობლემაა, რასაც ხშირად განაპირობებს ცუდი საავტომობილო გზები, მოძველებული ავტოპარკი, მძღოლების დაუდევრობა, საგზაო მოძრაობის წესების უგულვებელყოფა, კონტროლის სისტემის დაბალი დონე და სხვ. მსხვილ საავტომობილო კატასტროფად ითვლება ისეთი ავტოკატასტროფა, რომლის შედეგად იღუპება 4 და მეტი ადამიანი.

ავარია სატრანსპორტო – სატრანსპორტო საშუალების ავარია, რომელსაც მოჰყვება ადამიანთა დაღუპვა, სხეულის მძიმე დაზიანება, სატრანსპორტო საშუალებათა განადგურება და ბუნებრივი გარემოს დაზიანება.

ავარია საწარმოო – ავარია სამრეწველო ობიექტზე, ტექნიკურ სისტემაში ან სამრეწველო დანადგარზე.

ავარია უმნიშვნელო – ავარია, რომელიც შეიძლება მოხდეს შენობის ცალკეულ უბანზე, როგორც მშენებლობის, ასევე ექსპლუატაციის პროცესში. ასეთი ავარიის ლიკვიდაცია დაკავშირებული არ არის დიდ მატერიალურ დანახარჯებთან, მაგრამ მანაც შეიძლება გამოიწვიოს ადამიანების მსხვერპლი და ყურადღების მიუქცევლობის შემთხვევაში, შეიძლება მიზეზი გახდეს დიდი ავარიისა. ა. უ. შეიძლება მიეკუთვნოს: ფასადის შეღესვის აშრევა, მოპირკეთების დაზიანება, საკედლე პანელის ან გადახურვის ფილის ადგილობრივი დაზიანება, სახურავის ბურულის მექანიკური დაზიანება, შენადარების ამოვსება ნაგვითა და ქუჩყით, წყალშემკვრების დაზიანება და სხვ.

ავარია ქიმიური – ავარია ქიმიურად საშიშ ობიექტზე, რომელსაც თან ახლავს ქიმიურად საშიში ნივთიერებების დაქცევა ან გამობოლქვა, და რომელსაც შეუძლია გამოიწვიოს ადამიანების, სურსათის, საკვები ნედლეულის, სასოფლო-სამეურნეო ცხოველებისა და მცენარეების განადგურება ან ქიმიურად დასნებოვნება, აგრეთვე გარემოს ქიმიური მოწამვლა.

ავარიის კერა – ტერიტორია, რომელიც მოიცავს თვით ავარიის ადგილს და მის მიმდებარე ფართობს, რომელზეც იღვრება (განიზნევა) ძლიერმოქმედი მომწამლავი ნივთიერება.

ავარიის რაიონი – ტერიტორია, რომლის ფარგლებშიც ძლიერმოქმედი მომწამლავი ნივთიერების ღრუბელს ყველაზე მაღალი დამაზიანებელი შესაძლებლობა აქვს. აღნიშნული რაიონის რადიუსის სიდიდე დამოკიდებულია ძლიერმოქმედი მომწამლავი ნივთიერების ტიპზე, რაოდენობაზე, შენახვის პირობებზე, გარემოს ტემპერატურასა და ავარიის სახეზე.

ავარიის საკონტროლო სადგური – ნებადართული ადგილი შენობაში, რომელსაც გადაეცემა საავარიო მოწყობილობიდან წამოსული სიგნალები და სადაც დასაქმებულია სპეციალურად მომზადებული პერსონალი.

ავარიული აფეთქება – აფეთქება, რომლის მიზეზია წარმოების ტექნოლოგიის დარღვევა, მომსახურე პერსონალის დაუდევრობა ან დაპროექტების სტადიაზე დაშვებული შეცდომა.

ავარიული დასხივება – ფიზიკური პირის მიერ საგანგებო სიტუაციის დროს მიღებული დასხივება. საგანგებო სიტუაციის მონაწილე პირებისათვის იგი არის საგანგებო სიტუაციით განპირობებული არაგეგმური და მუშაობის ნორმალურ პირობებში მიღებული დასხივებების ჯამური მნიშვნელობა.

ავარიული დასხივების სიტუაცია – დასხივების სიტუაცია, რომელიც წარმოიქმნება ბირთვული და რადიაციული ავარიის, წინასწარ განსაზღვრული მოქმედების ან ნებისმიერი გაუთვალისწინებელი მოვლენის შედეგად და მოითხოვს დაუყოვნებლივ ქმედებას მავნე შედეგების თავიდან აცილების ან შემცირების მიზნით.

ავარიული მდგომარეობა – ელემენტის ტექნიკური მდგომარეობის კატეგორია, რომელიც ხასიათდება დაზიანებებითა და დეფორმაციებით. ამ დროს ამოწურულია მზიდუნარიანობა და მოსალოდნელია ელემენტის რღვევა.

ავარტანი – იხ. პალო.

ავგიტი – ქანწარმომქმნელი მინერალი, პიროქსენების ჯგუფის ძეწკვისებრი სტრუქტურის სილიკატი. ფერი – შავი, იშვიათად მუქი მწვანე. ქიმიური ფორმულა – $(Ca,Na)(Mg,Fe,Al,Ti)(Si,Al)_2O_6$. შედის ანდეზიტის, ბაზალტის, დიაბაზის და სხვა ამოფრქვეული სამთო ქანების შემადგენლობაში. სიმკვრივე – 3190-3560 კგ/მ³. დაწახნაგებული ავგიტი გამოიყენება სანახელავო ქვად. საქართველოში კარგად განვითარებული ავგიტის კრისტალები უხვად გვხვდება შუაეოცენური ასაკის (56-34 მლნ წლის წინ) ვულკანური წყების ქანებში (ზვარე, ქვიშხეთი, ახალციხე, ციხისძირი და სხვ.).

ავენიდა (ესპ. avenida) – ესპანეთის, პორტუგალიისა და ლათინური ამერიკის ქვეყნების ქალაქებში: ხეივანი, გამზირი, ავენიუ (ნახ. 1. პაულისტას ავენიდა ქ. სან პაულოში, ბრაზილიის ფედერაციული რესპუბლიკა).

ნახ. 1

ავენიუ (ძვ. ფრანგ. avenue<ლათ. avenir მიახლოება; მიღწევა, ჩამოსვლა<ლათ. advenire ჩამოსვლა, ჩასვლა, მიღწევა<ad- -თან, -კენ, -ზე, -ში; მიმართ; დაახლოებით და venire მოსვლა,

ნახ. 1

ჩამოსვლა) – საფრანგეთის, ინგლისის, აშშ-ისა და ზოგი სხვა ქვეყნის ქალაქებში: ფართო ქუჩა, რომლის გაყოლებაზე, ჩვეულებრივ, ხეებია დარგული. მეხუთე ავენიუ (Fifth Avenue) მთავარი გამჭოლი გზატკეცილია მანჰეტენის ცენტრში, ნიუ-იორკში (ნახ. 1. მე-5 ავენიუ, ქ. ნიუ-იორკი, აშშ). გადის მიდთაუნის შუაგულში ცენტრალური პარკის აღმოსავლეთ ზღვარის გასწვრივ და ძვირადღირებული პარკის ხედის უძრავი ქონებითა და მრავალი ისტორიული შენობის გამო მდიდარი ნიუ-იორკის სიმბოლოდ ითვლება. ის ერთ-ერთი ყველაზე დიდი და ექსტრავაგანტული სავაჭრო

ქუჩაა მსოფლიოში ლონდონის ოქსფორდის ქუჩისა და პარიზის შამს-ელიზეს პარალელურად; ასევე ერთ-ერთი ყველაზე ძვირადღირებული ქუჩაა მსოფლიოში, უტოლდება რა ლონდონისა და ტოკიოს ცენტრალური უბნების არენდის ფასებს. ელისეს მინდვრები (Avenue des Champs-Élysées) ეს არის გამზირი, შექმნილი XVII საუკუნეში, როგორც პარკი-ბაღი, რომელიც გადაჭიმულია ტრიუმფული თალიდან თანხმობის მოედნამდე (ნახ. 2. ელისეს მინდვრები, ქ. პარიზი,

ნახ. 2

საფრანგეთის რესპუბლიკა). ის, როგორც ერთ-ერთი მთავარი ღირშესანიშნაობა და ამავდროულად სავაჭრო ავენიუ, დამსახურებულად იწოდება მსოფლიოს ყველაზე ლამაზ გამზირად. დასახელება წარმოდგება ბერძნულიდან "ელიზიუმ", ეს კუნძულის სახელია, სადაც ბერძნული მითოლოგიის თანახმად ცხოვრობენ გმირები, რომელთაც უკვდავება დაიმსახურეს.

ავენტინუსი (ავენტინი) [ლათ. Aventinus ავენტინი (ბორცვი)] – 1. ერთ-ერთი 7 ბორცვთაგანი, რომელზეც აღმოცენდა ქალაქი რომი.

ავერსი (ლათ. adversus) – ლითონის მონეტის ან მედლის წინა მხარე, შუბლი; ავერსზე, როგორც წესი, თავსდება გამოსახულება საკანონმდებლო ფუნქციით, უმეტეს შემთხვევაში სახელმწიფოს გერბი; სამეცნიერო წრეებში არ არსებობს ერთიანი აზრი მონეტის ავერსის განსაზღვრის შესახებ; მონეტების თანამედროვე კატალოგებში მიღებულია ავერსის განსაზღვრა შემდეგი ნიშნებით: 1. სახელმწიფოს გერბი, ემბლემა; თუ მონეტის ორივე მხარეს გამოსახულია გერბი, ავერსად მიიჩნევა მხარე პრივილეგირებული სახელმწიფოს გერბის გამოსახულებით, მაგ., პორტუგალიის კოლონიების მონეტების ავერსზე – პორტუგალიის, რევერსზე კი კოლონიის გერბი იყო გამოსახული; 2. სახელმწიფოს მეთაურის ან სამონეტო რეგალიის რომელიმე სხვა მფლობელის პორტრეტი; 3. ლეგენდა, სადაც მითითებულია ქვეყანა, ტერიტორია; 4. ლეგენდა, სადაც მოხსენიებულია სამონეტო რეგალიის მფლობელის სახელი. სხვა შემთხვევებში მეცნიერები სუბიექტურად წყვეტენ ან უარს ამბობენ ავერსის განსაზღვრაზე.

ავეჯი – ნაკეთობები საცხოვრებელი და საზოგადოებრივი დანიშნულების შენობების, ბაღებისა და პარკების, ტრანსპორტისა და ადამიანის მოქმედების სხვა ზონების გასაწყობად. ისინი ძირითადად დასასვენებლად, დასაძინებლად, სამუშაოდ, საგნების შესანახად და სხვ. გამოიყენება. ისტორიულად ა. დეკორატიულ-გამოყენებითი ხელოვნების ობიექტია,

ნახ. 1

რომელიც მჭიდროდ არის დაკავშირებული სამშენებლო საქმესთან და არქიტექტურასთან. არსებობს ავეჯის სახეები: ანტიკვარული, ასაწყობ-დასაშლელი, ახალგაზრდული, ბამბუკის, გალაქული, გაპრიალებული, გრებილი, დაუშლელი, დაწნული, ლითონის, მასიური, მასობრივი, მაღალი კლასის, მაღალმხატვრული, მოზაიკური, დაფანერებული, პლასტმასის, რბილი (ნახ. 1. უნივერსალური რბილი ავეჯი), სააგარაკო,

საავადმყოფოს, საბავშვო, სათამაშო, სათეატრო, საკეცი, სამედიცინო, სასკოლო, სასპორტო, სასტუმრო, სექციური, ტრანსფორმირებადი, უნივერსალური, ჩამენებული და სხვ. ცნობილია ავეჯის სახეობები ისტორიული პერიოდებისა და სტილის მიხედვით: ადამის, ადრინდელი რენესანსის, ბაროკოს, ბერძნული, ბიზანტიური, გოტიკური, ეგვიპტის, ვენური, იაპონური, ინდური, ლუი-ფილიპეს, მაღალი რენესანსის, მოდერნის, ნაპოლეონ III-ის, რომაული, როკოკოს (ნახ. 2. როკოკოს სტილის სავარძელი), ტიუდორთა, ფლამანდური, ფრანგული კლასიციზმის, ქართული (ნახ. 3. ქართული სტილის სავარძელი), შერატონის, ჩინური, ჰოლანდიური და სხვ. სტილის.

ნახ. 2

ნახ. 3

ავზაკი – პატარა ზომის ჭურჭელი სითხისათვის.

ავზი – განსაზღვრული მოცულობის, დანიშნულებისა და სხვადასხვა ფორმის ჭურჭელი. ავზის მრავალი სახეობა არსებობს: ასაღები, აქტიური ზონის, ბენზინის, ზეთის, მათანაბრებელი, მანაწილებელი, მაწონასწორებელი, მკვებავი, ნავთის, პარაფინის, რეაქტორის, სადაწნეო, სადოზირებელი, სათბობის, სალექი, სარეზერვო, სარწყავი, საწრთობი, სახარში, წნევის, წყალსადაწნეო, წყალსატევი, წყალჩასასხმელი, წყალ-ჰაერის, წყლისა და სხვ.

ავთენტური (ბერძ. authentikós) – ნამდვილი, უეჭველი, უტყუარი, სინამდვილის შესაბამისი, სარწმუნო, პირველწყაროდან აღმოცენებული.

ავიაბაზა (ლათ. avis ჩიტი და ბერძ. basis ნაბიჯი, კვარცხლბეკი) – მიწის (წყლის) ნაკვეთი, რომელზეც განლაგებულია სამხედრო ავიაციის საჰაერო ხომალდები (სტრატეგიული, ტაქტიკური და სატრანსპორტო ავიაციის თვითმფრინავები, შვეულმფრენები), აგრეთვე საწყობები და სარემონტო სახელოსნოები, რომლებშიც მოთავსებულია საომარი მოქმედებისათვის საჭირო მატერიალური და ტექნიკური საშუალებები. ა. ძირითადი მახასიათებლებია: ასაფრენ-დასაჯდომი ზოლების რაოდენობა და მათი სივრცითი ორიენტაცია (აფრენისა და დაჯდომის მაგნიტური კურსი); თითოეული ასაფრენ-დასაჯდომი ზოლის სიგრძე, სიგანე და მზიდუნარიანობა (სიმტკიცე); ავიაბაზაზე დისლოცირებული საჰაერო ხომალდების რაოდენობა, ტიპი და დანიშნულება; სხვადასხვა პარამეტრები, რომლებიც ახასიათებს საჰაერო მოძრაობის მართვის სისტემის მდგომარეობას, საჰაერო ხომალდებისა და ეკიპაჟების საბრძოლო მზადყოფნას, აეროდრომის ტექნიკური უზრუნველყოფის შესაძლებლობას და სხვ.

ნახ. 1

მსოფლიოში ცნობილი ავიობაზებია: "ედვარდსი", "დევის მონტენ" (ნახ. 1), "ანდერსენი" (აშშ); "კიპელოვო", "ენგელსი", "შაგოლ" (რუსეთის ფედერაცია); "იოვილტონ", "კალდროუზ", "კოტესმორ" (გაერთიანებული სამეფო დიდი ბრიტანეთი); "იოკოტა" (იაპონია); "კანტ", "მანას" (ყირგიზეთის რესპუბლიკა); "ემარი-დელფი" (ესტონეთის რესპუბლიკა); "ავორ" (საფრანგეთის

რესპუბლიკა); "ინდჟირლიკ" (თურქეთის რესპუბლიკა); "პირლოუ" (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა); "რამონ" (ისრაელის სახელმწიფო); "ამენდოლა" (იტალიის რესპუბლიკა); "შუიმენი" (ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა); "ჩხუნჯუ" (სამხრეთ კორეა); "ტასარ" (უნგრეთი), "ერებუნი" (სომხეთის რესპუბლიკა); "ჟეტიგენ" (ყაზახეთის რესპუბლიკა) და სხვ.

ავიალი (საავიაციო ალუმინი) (ფრანგ. aviation და ლათ. alūmen მწარე მარილი) – შენადნობი ალუმინის საფუძველზე, რომლის შემადგენლობაში ალუმინის გარდა შედის: მაგნიუმი 0,45-0,9%, სილიციუმი 0,5-1,2%, სპილენძი 0,2-0,6%, მანგანუმი ან ქრომი 0,15-0,35%. ა. აქვს მაღალი პლასტიკურობა და კოროზიამედეგობა. სიმტკიცის ასამაღლებლად აწარმოებენ მის გამოწოტობას და ხელოვნურ დამველებას. გამოიყენება რთული ფორმის ნაჭედი და დამტამპული დეტალების დასამზადებლად (შვეულმფრენის ხრახნული ფრთა, სამშენებლო კონსტრუქციების ელემენტები და სხვ.).

ავიამშენებლობა – მრეწველობის დარგი თვითმფრინავებისა და შვეულმფრენების, აგრეთვე ავიაციისათვის საჭირო ხელსაწყოებისა და მოწყობილობების საწარმოებლად.

ავიაცია (ფრანგ. aviation<ლათ. avis ჩიტი) – ზოგადი კრებითი ტერმინი, რომელიც მოიცავს: ჰაერზე მძიმე საფრენი აპარატების ერთობლიობას ადამიანების გადასაადგილებლად დედამიწის ახლო საჰაერო სივრცეში; ყველა მიღწევა სპეციალიზებულ ცოდნის დარგში (აეროდინამიკა, აერონავიგაცია, ფრენის მექანიკა და ა.შ.), ორგანიზაციის მთელი სისტემა და სახელმწიფო დაწესებულებები, რომლებიც გამოიყენებენ საფრენ აპარატებს, აგრეთვე აქვთ აეროდრომები, საშუალებები ფრენების უზრუნველსაყოფად და ჰყავთ შესაბამისი სპეციალისტები. ა. ემსახურება საფრენი აპარატების დაპროექტებას, წარმოებას, ექსპლუატაციასა და გამოყენებას. ზოგადად ავიაცია შეიძლება იყოს სამოქალაქო (კომერციული, საერთო დანიშნულების), სახელმწიფო (სამხედრო, საგანგებო სიტუაციების, უშიშროების) და ექსპერიმენტალური, ხოლო ფრენის პრინციპის მიხედვით – აეროსტატიკური, აეროდინამიკური, ინერციული და რაკეტდინამიკური. ცნობილია საფრენი აპარატების სახეები: საჰაერო ბურთი, დირიჟაბლი, თვითმფრინავი, შვეულმფრენი, პლანერი, დელტაპლანი, ეკრანოპლანი, ავტოჟირი, რაკეტა, დრონი და სხვ. მშენებლობაში ძირითადად გამოიყენება შვეულმფრენები დიდგაბარიტისანი სამშენებლო კონსტრუქციებისა და საშენი მასალების გადასატანად მაღალმთიან (ძნელად მისადგომ) რაიონებში, უკიდურესი ჩრდილოეთის დასახლებულ პუნქტებში და სხვ.

ავიზო (ესპ. aviso) – 1. უწყება, რომლითაც ატყობინებენ მიმღებს მისთვის ფულის, თამასუქის ან საქონლის გაგზავნას; 2. უცხოეთის ზოგიერთ სამხედრო ფლოტში სწრაფმავალი პატარა მზვერავი გემი.

ავისტა (იტალ. a vista წარდგენით, წარმოდგენით) – წარწერა თამასუქზე ან ფულადი ანგარიშსწორების სხვა დოკუმენტზე, რომელიც ადასტურებს ამ დოკუმენტის განაღდებას წარდგენისთანავე ან წარდგენიდან განსაზღვრული ვადის გასვლის შემდეგ.

ავლაბრის ვერტიკალური ბაღი – ცოცხალი კედელი თბილისში ავლაბრის მეტროს სადგურის ფასადზე (ავტორი ფრანგი ბოტანიკოსი და ლანდშაფტის

ნახ. 1

არქიტექტორი პატრიკ ბლანი). ვერტიკალური ბალის გასაშენებლად სულ 104 დასახელების 4 400 ძირი მოყვავილე და მარადმწვანე მცენარე გამოიყენეს (ნახ. 1). პროექტის ტექნოლოგიით ყველა ეს მცენარე შენობის კედელზე საგანგებოდ მოწყობილ თექაშია განთავსებული. თექის ქვეშ არსებული მიწის ხელოვნური მორწყვის სისტემა მცენარეებისათვის სასუქისა და წყლის მიწოდებას ავტომატურ რეჟიმში უზრუნველყოფს. ნარგავები ყველა სეზონზე სხვადასხვა პერიოდულობით ხარობს. ა. ვ. ბ. მსოფლიოს 14 ულამაზეს ვერტიკალურ ბაღს შორის მოხვდა პარიზის, ლონდონის, სიდნეის, მადრიდის, სინგაპურის, ტაივანის, ბორდოს, ჰონკონგისა და სხვა ბაღებთან ერთად.

ავოგადროს რიცხვი – მოლეკულების რიცხვი ნივთიერების ერთ გრამ-მოლეკულაში. აღინიშნება სიმოლოთი NA და ტოლია $\approx 6.022 \times 10^{23}$ მოლი⁻¹.

ავტარკია (ბერძ. autarkhía) – 1. ერის, სახელმწიფოს თვითუზრუნველყოფადი მდგომარეობა, განსაკუთრებით ეკონომიკაში; ეკონომიკური დამოუკიდებლობის ნაციონალური პოლიტიკა; 2. აბსოლუტური სუვერენიტეტი; 3. ავტოკრატიული მთავრობა.

ავტო (ბერძ. autos თვით) – 1. შემოკლ. იგივეა, რაც ავტომობილი; 2. რთული სიტყვის პირველი შემადგენელი ნაწილი რაც ნიშნავს: თვით, თავისი; მაგ., ავტობიოგრაფია, ავტონომია, ავტომატი, ავტომობილი, ავტოტრანსპორტი, ავტომანქანა, ავტოკოლონა, ავტოსტრადა, ავტოკალამი, ავტოპილოტი და სხვ.

ავტომწე – ამწე, რომელზეც დამონტაჟებული მანიპულატორის საშუალებით ხდება საცალო ტვირთების დატვირთვა-განტვირთვის ოპერაციები საკუთარ ძარაზე (ნახ. 1), აგრეთვე კონსტრუქციებისა და სხვადასხვა ტექნიკური მოწყობილობების მონტაჟი.

ნახ. 1

ავტობაზა (ბერძ. autos თვით და ბერძ. básiς ნაბიჯი, კვარცხლბეკი) – 1. ავტომობილების დასაყენებელი და სარემონტო ადგილი; 2. ავტოსატრანსპორტო საწარმო, რომელიც აწარმოებს ტვირთების გადაზიდვას, ავტომობილების ტექნიკურ მომსახურებას, რემონტს, მომარაგებას მარაგნაწილებითა და სხვ.

ავტობეტონშიდი – სატრანსპორტო საშუალება, რომელიც გამოიყენება რამდენიმე კილომეტრის მანძილზე ბეტონის ნარევის გადასატანად (ნახ. 1). ავტომანქანაზე (ნახევრადმისაბმელზე) დამონტაჟებულია მბრუნავი გრავიტაციული შემრევი წყლის ავზითა და ტუმბოთი, რომელიც უზრუნველყოფს ბეტონის ქარხნიდან (კვანძიდან) ობიექტამდე ბეტონის ნარევის კომპონენტების უწყვეტ

ნახ. 1

შერევასა და ჰომოგენური მდგომარეობის შენარჩუნებას, რისთვისაც ა. აღჭურვილია ჰიდროცილინდრების სისტემით. თანამედროვე ავტობეტონშიდის (ავტობეტონსარევის) მოცულობა შეადგენს 8-10 მ³-ს.

ავტობეტონსარევი – იხ. ავტობეტონშიდი.

ავტობლოკირება – მატარებელთა მიმოსვლის მომწესრიგებელი სისტემა გადასარბენზე, რომელიც უზრუნველყოფს უსაფრთხო თანამიმდევრულ მოძრაობას ავტომატური შუქნიშნებით. ა. არის ორნიშნიანი (მეტროპოლიტენებში) და სამნიშნიანი (რკინიგზაზე). ორნიშნიანი ა. შუქნიშანი ავტომატურად იძლევა ორი ფერის სიგნალს: მწვანეს – "უბანი თავისუფალია" და წითელს – "უბანი დაკავებულია". სამნიშნიანი ა. დროს სადგურებს შორის გადასარბენებს ავტომატური შუქნიშნებით ყოფენ 1-3 კმ-იან ბლოკ-უბნებად. როცა შუქნიშანი მწვანე ფერს აჩვენებს, თავისუფალია ორი ბლოკ-უბანი მანძი; ყვითელი სიგნალი იტყობინება: თავისუფალია ერთი ბლოკ-უბანი; წითელი სიგნალი კი მიუთითებს, რომ წინამდებარე ბლოკ-უბანი დაკავებულია. ცუდი ხილვადობის ან მემანქანის უყურადღებობის შემთხვევაში ა. არ გამორიცხავს დაკავებულ ბლოკ-უბანზე მატარებლის შესვლის შესაძლებლობას. ამიტომ ლოკომოტივზე დამატებით აყენებენ ავტოსდექს. ამგვარი კომბინირებული სისტემა უზრუნველყოფს მოძრაობის უსაფრთხოებას.

ავტობლოკირების ბლოკ-უბანი – ორ შუქნიშანს (გასასვლელი-შესასვლელი-გასასვლელი) შორის არსებული ლიანდაგის უბანი.

ავტობუსი [ინგლ. auto- ავტომობილი (ბერძ. autos თვით) და bus ომნიბუსი] – მრავალადგილიანი კომუნალური საგზაო სატრანსპორტო საშუალება, რომელიც გამოიყენება მგზავრთა გადასაყვანად (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

ავტოგამწე – თვლებიანი მანქანა მისაბმელების, გრძელი ტვირთების, ერთ- და ორღერძიანი მისაბმელების და სხვა მოწყობილობის ბუქსირებისათვის (ნახ. 1). აქვს გადიდებული სიმძლავრე და ტრანსმისიის გადაცემათა რიცხვი (ფარდობა), დამოკლებული ბაზა.

ავტოგასამართი კომპლექსი – ტექნოლოგიური სისტემის, შენობებისა და ნაგებობების მრავალფუნქციური კომპლექსი, რომელიც უზრუნველყოფს

ავტოსატრანსპორტო საშუალებებისათვის განკუთვნილი ორი ან სამი სახეობის საწვავის – ბენზინის, დიზელის საწვავის, ძრავას ზეთის (ნავთობპროდუქტების), გათხევადებული ნახშირწყალბადიანი აირისა და შეკუმშული ბუნებრივი აირის მიღებას, შენახვასა და გაცემას, აგრეთვე სატრანსპორტო საშუალებების, მძღოლებისა და მგზავრების მომსახურებას.

ავტოგასამართი სადგური – ობიექტი, რომელიც უზრუნველყოფს ავტოსატრანსპორტო საშუალებებისათვის განკუთვნილი ნავთობპროდუქტების მიღებას, შენახვასა და გაცემას, აგრეთვე, ავტოსატრანსპორტო საშუალებების, მძღოლებისა და მგზავრების მომსახურებას (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

ავტოგენი (ბერძ. autos თვით და genēs დაბადებული, წარმოებული) – აპარატურა ლითონების შედუღების ან ჭრისათვის საწვავი აირებისა (აცეტილენი, წყალბადი და სხვ.) და ჟანგბადის ნარევის აალების მაღალი ტემპერატურის მეშვეობით (ნახ. 1).

ავტოგრეიდერი (ბერძ. autos თვით და ლათ. gradus ნაბიჯი, საფეხური) – თვითმავალი მიწისმთხრელი მანქანა (ნახ. 1), რომელიც გამოიყენება საგზაო, სამრეწველო და საბინაო მშენებლობაში, კომუნალურ და სოფლის მეურნობაში შემდეგი სამუშაოების შესასრულებლად: გზის ვაკისის საფარვლის მოწყობა; ნაყარის აგება; ტერიტორიის მოშანდაკება; მიწის კალაპოტის მოწყობა; გზის ვაკისზე გრუნტის შერევა დანამატებთან და მჭიდა მასალებთან; გზების რემონტი და შენახვა; ასფალტის საფარვლის, რიყის ქვისა და მძიმე გრუნტის მოჭრა და გაფხვიერება; გზების გაწმენდა თოვლის, აგრეთვე მეწყერის, ღვარცოფის ნარჩენებისაგან და სხვ.

ნახ. 1

ავტოგუდრონატორი – სატრანსპორტო საშუალება ცხელი და ცივი ორგანული შემკვრელი მასალების (ძირითადად გუდრონისა და ბიტუმის) გადასატანად და გასანაწილებლად საავტომობილო გზების, აეროდრომებისა და ხიდების მშენებლობისა და სარემონტო სამუშაოებისათვის, აგრეთვე შენობის ბურჟლის, სამირკველების, წყალსატარი მილებისა და სხვ. ჰიდრისაიზოლაციო მასალების ტრანსპორტირებისათვის (ნახ. 1). მონტაჟდება სატვირთო ავტომობილების, მისაბმელების ან ნახევარმისაბმელების შასიზე. გადასატანი მასალის ცხელ მდგომარეობაში შესანარჩუნებლად ა. დამონტაჟებულია არაპირდაპირი გაცხელების სისტემა, რომელიც ცისტერნაში საჭირო ტემპერატურას უზრუნველყოფს.

ნახ. 1

ნახ. 1

ავტოდამტვირთავი – შიგაწვის ან ელექტრული ძრავით აღჭურვილი პატარა, თვითმავალი პნევმატურსავალთვლიანი ურიკა (პატარა ავტომობილი) საკუთარ შასიზე (ნახ. 1), რომლითაც ხდება მცირე წონის ტვირთების აწევა და მოკლე მანძილზე გადატანა; ავტოკარი.

გამოცდისათვის, ავტოსპორტისთვის და მანქანის მართვის ოსტატობის შესასწავლად (ნახ. 1. ავტომატიზებული ავტოდრომი). ა. ეწყობა შემდეგი ტიპის გზები: რგოლური ჩქაროსნული, უთანაბრო მკვრივი საფარვლით, გრუნტის, "დინამომეტრიული", ურთიერთგადამკვეთი წინაღობებით (აღმართი, დაღმართი, ფონი, ტალახიანი და მტვრიანი უბნები). ავტომობილების გამოსაცდელი გზების სახეობებია: უთანაბრო ქვაფენილი (ბელგიური ფენილი); მოკლე ტალღები (სარეცხი დაფა); სინუსოიდური ტალღები; გზა შვერილებით; რიყის ქვის საფარვლით და სხვ.

ნახ. 1

ავტოთვითმცლელი – ავტომობილი ასაყირავებელი სატვირთო პლატფორმით (ნახ. 1). არსებობს საერთო დანიშნულების ავტომობილის ბაზაზე ან სპეციალიზებული სახით, მძიმე კარიერულ პირობებში სამუშაოდ. გამოიყენება საშენი მასალის (ბეტონის, ქვიშის, ხრეშის, ღორღის, მადნეულის, გრუნტის და სხვ.) გადასაზიდად და ჩამოყრით დასაცლელად. ა. თ. აღჭურვილია მართვუთხა, ვარცლისებრი, ჩამჩის ფორმის ან ნახევაროვალური თვითმცლელი ძარით, რომელსაც ზედა მხარეს აქვს კონსოლი მძღოლის კაბინის დასაცავად. განტვირთვა ხდება უკანა მხარეს, თუმცა არსებობს მოდელები ძარის განტვირთვით სამ მხარეზე. ძარის გადაყირავებისათვის გამოყენებულია ძარის ქვეშ განლაგებული ჰიდროცილინდრები.

ნახ. 1

ავტოკარი – იხ. ავტოდამტვირთავი.

ავტოკლავი (ბერძ. autos თვით და ლათ. clāvus ლურსმანი ან clāvis გასაღები) – ჰერმეტიკულად დახურული ლითონის ჭურჭელი, რომელშიც ატარებენ სხვადასხვა პროცესებს ორთქლის,

ნახ. 1

მაღალი ტემპერატურისა და წნევის ქვეშ. გამოიყენება სილიკობეტონის, სილიკატური აგურის, ცემენტის, პლასტმასის, დუღაბისა და სხვათა მისაღებად დაჩქარებული მეთოდით. ა. არსებობს: მბრუნავი, მოქანავე, ჰორიზონტალური (ნახ. 1), შვეული და კოლონური. სამშენებლო საქმის გარდა გამოიყენება ჰიდრომეტალურგიაში, მედიცინაში. ქიმიაში ქიმიურ რეაქტორსაც ეძახიან, ხოლო მედიცინაში – სტერილიზატორს ან საშრობ კამერას. გამოიგონა 1879 წელს ფრანგმა მიკრობიოლოგმა ჩარლზ ჩემბერლენმა.

ავტოკოლიმატორი – კუთხური გაზომვისთვის განკუთვნილი ოპტიკურ-მექანიკური ან ელექტრონულ-მექანიკური ხელსაწყო (ნახ. 1).

ნახ. 1

ავტოკრატია (ბერძ. autokrátia თვითმპყრობელობა) – ქვეყნის მართვის ისეთი სისტემა, როცა მთელი უმაღლესი ძალაუფლება ერთი პირის ხელშია მოქცეული.

ავტომატი (ბერძ. autómatos თვითმოქმედი, თვითმავალი) – 1. აპარატი, რომელიც ამოქმედების შემდეგ რაიმე სამუშაოს ასრულებს თავისით, ადამიანის ჩაურევლად, შიგა მექანიზმის საშუალებით. გამოიყენება ადამიანისათვის კომფორტული საცხოვრებელი პირობების შესაქმნელად, საწარმოში წარმადობის ასამაღლებლად, შრომის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად და სხვ.; 2. ერთგვარი ცეცხლსასროლი იარაღი, რომელიც ჩახმახის ერთი გამოკვრის შემდეგ ავტომატურად განაგრძობს სროლას. არსებობს ავტომატის სახეობები: აბსტრაქტული, გამშვები, დანასაღესი, ელექტრონული, ერთპოლუსიანი, ერთშპინდელიანი, კბილსატეხი, კბილსაფრეზავი, კიბერნეტიკული, კომპლექსური, მილსაშემდუღებლო, მრავალშპინდელიანი, მცველი, ოთხშპინდელიანი, ორპოლუსიანი, პიკირების, რევოლვერული, სავაჭრო, სათამაშო, საკონტროლო-სახარისხებელი, სასინჯი, საყირაო, საშემდუღებლო, სახარატო, სახეხი, სახვევი, ტელეფონ-ავტომატი, უჯრედოვანი, უსაფრთხოების, ფასონურ-ხრახნსაჭრელი, ფიდერის, ფრეზსაღესი, ქანჩსაჭრელი, ხაზოვანი, ხერხის საღესი და სხვ.

ავტომატიზაცია (ბერძ. autómatos თვითმოქმედი, თვითმავალი) – სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის ერთ-ერთი მიმართულება, რომელიც იყენებს თვითრეგულირებად ტექნიკურ საშუალებებსა და მათემატიკურ მეთოდებს ინფორმაციის, ენერგიის, მასალის მიღების, სარგებლობის, გადაცემის, გარდაქმნის პროცესში მონაწილეობისგან ადამიანის მთლიანად ან ნაწილობრივ განსათავისუფლებლად. მას მიმართავენ საწარმოო პროცესის სრულყოფის, შრომის ნაყოფიერების გაზრდის, პროდუქციის რაოდენობრივი და ხარისხობრივი

მაჩვენებლების ამალგამისათვის, მართვის, რეგულირებისა და კონტროლის პროცესების ოპტიმიზაციისათვის და სხვ.

ავტომატიზებული დაპროექტების სისტემა (CAD) (კომპ.) (ინგლ. computer-aided design) – კომპიუტერის პროგრამული პაკეტი, რომელიც საშუალებას იძლევა, რომ შეიქმნას საკონსტრუქტორო და ტექნოლოგიური დოკუმენტაცია, სამგანზომილებიანი (3D) მოდელები და ნახაზები. ასეთი პროგრამული უზრუნველყოფის მაგალითებია: AutoCAD, ArchiCAD, BricsCAD, Chief Architect, LibreCAD, FreeCAD და სხვ.

ავტომატიკა (ბერძ. autómatos თვითმოქმედი, თვითმავალი) – 1. ავტომატურად მოქმედი სხვადასხვა მექანიკური, ელექტრონული, პნევმატიკური და ჰიდრავლიკური მოწყობილობათა საერთო დასახელება, რომლებიც გამოიყენება დისკრეტული, უწყვეტი და ჰიბრიდული ტექნოლოგიური პროცესების ავტომატიზაციისათვის; 2. ავტომატურად მოქმედი მექანიზმების, ხელსაწყოების ერთობლიობა; 3. მეცნიერებისა და ტექნიკის დარგი, რომელიც ამუშავებს ტექნიკურ საშუალებებსა და მეთოდებს ტექნოლოგიური პროცესების განსახორციელებლად ადამიანის უშუალო მონაწილეობის გარეშე.

ავტომატური ბლოკირება – ავტომატური დაცვის განსაკუთრებული სახე, რომელიც გამოიყენება მანქანა-მექანიზმების უნებურად ჩართვა-გამორთვის თავიდან ასაცილებლად, რომელმაც შეიძლება გამოიწვიოს ავარია, ხანძარი ან აფეთქება.

ავტომატური დაცვის ხელსაწყოები – ხელსაწყოები, რომლებიც არა მარტო იძლევა სიგნალს სამუშაო პროცესის ნორმალური მსვლელობიდან გადახრასთან დაკავშირებული საშიშროების შესახებ, არამედ ამა თუ იმ პარამეტრის ზღვრული მნიშვნელობის დროს ნაწილობრივ ან მთლიანად აჩერებს პროცესს, წყვეტს ნედლეულის ან თბომატარებლის მიწოდებას, ახდენს პროდუქტის გამოშვებას სისტემიდან ან უზრუნველყოფს ხანძრის, აფეთქების ან ავარიის განვითარების საშიშროების ლიკვიდაციის სხვა ღონისძიებებს.

ავტომატური მართვა – მართვის სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს აპარატებისა და აგრეგატების ჩართვას, მათ გაჩერებას, დამუხრუჭებას, რევერსირებასა და ოპერაციების წინასწარ დაგეგმილ თანამიმდევრობის მკაცრად დაცვას. ამ შემთხვევაში ადამიანის როლი მხოლოდ საწყისი (გამშვები) იმპულსის გაგზავნაში მდგომარეობს. ა.მ. ყველაზე ხშირად დისტანციურად ხორციელდება და უზრუნველყოფს დანადგარის შეთანხმებულ და საიმედო მუშაობას, უსაფრთხოების საჭირო პირობებს, გამორიცხავს ხანძრის საშიშროებასაც. ავტომატური რეგულირების ხელსაწყოები უზრუნველყოფს ადამიანის მონაწილეობის გარეშე ტექნოლოგიური პროცესების მოცემული პარამეტრების შენარჩუნებას, გამორიცხავს ამ პარამეტრების წინასწარდადგენილი უსაფრთხო მნიშვნელობიდან ამა თუ იმ მხარეს გადახრას და ხანძრისა თუ აფეთქების ალბათობას.

ავტომატური მართვის სისტემა – ეკონომიკურ-მათემატიკური მეთოდების, ტექნიკური საშუალებების, კავშირებისა და ინფორმაციების ასახვისა და სხვათა მოწყობილობებისა და ორგანიზაციული კომპლექსების ერთობლიობა, რომელიც უზრუნველყოფს რთული ობიექტებისა და პროცესების მართვას.

ავტომატური მექანიზმი ან სისტემა – ხანძრისაგან დამცავი მექანიზმი ან სისტემა, რომელიც საგანგებო ვითარებების დროს ადამიანის ჩაურევლად ასრულებს ფუნქციას და აქტიურდება

წინასწარგანსაზღვრული ტემპერატურის მომატების, მისი ზრდის ტემპის ან წვის პროდუქტების მატების შედეგად.

ავტომატური მკვებავი – ტრანსპორტიორი, რომლის მეშვეობით ფხვნილისებრი, ნაყარი და გრანულირებული საშენი მასალა ან კვების პროდუქტი მიეწოდება დოზატორს, ბუნკერს, მაგროვებელსა და სხვა ტევადობას. მკვებავის ყველა დეტალი დამზადებულია მაღალი სიმტკიცის უჟანგავი ფოლადისაგან. ა. მ. მუშაობას ასრულებს მხოლოდ ერთი ოპერატორი.

ავტომატური სარქველი – მოწყობილობა, რომელიც ავტომატურად აღებს, კეტავს ან ცვლის სიგნალის სიხშირეს მართვის (დაცვის) სქემის შესაბამისად.

ავტომატური საშხეფებელი სისტემა – მიწისქვეშა და მიწისზედა მილსადენების ერთიანი ხანძარსაწინააღმდეგო საშხეფებელი სისტემა, დაპროექტებული ხანძარსაწინააღმდეგო საინჟინრო სტანდარტების შესაბამისად. სისტემაში შედის სათანადო წყალმომარაგება. სისტემის მიწის ზემოთ მდებარე ნაწილი წარმოადგენს სათანადო მოცულობის ან ჰიდრავლიკურად დაპროექტებულ მილსადენთა ქსელს, რომელიც დამონტაჟებულია ნაგებობაში ან ფართობზე და მასზე მიერთებულია ავტომატური საშხეფებლები. სისტემა, ჩვეულებრივ, აქტიურდება ცეცხლის სიმბურვალეზე და ხანძრის ზონაში უშვებს წყალს.

ავტომატური სიგნალიზაცია – დანადგარი ან სისტემა, რომელიც ასრულებს საავარიო სიგნალიზაციის გამააქტიურებლის ფუნქციას ადამიანის ჩაურევლად და აქტიურდება წინასწარგანსაზღვრული ტემპერატურის მომატების, ზრდის ტემპის ან წვის პროდუქტების მატების შედეგად.

ავტომატური შესყიდვა – შესყიდვის ტიპი, წინასწარი გამოკვლევის, შედარების ან მოფიქრების გარეშე.

ავტომატური ცეცხლსაქრობი სისტემა – მანქანა-დანადგარების სათანადო სისტემა, რომელიც ავტომატურად აფიქსირებს ცეცხლს და ხანძრის ზონაში უშვებს ცეცხლსაქრობ ნივთიერებას.

ავტომატური წყალმკვები – წყალმკვები, რომელიც ავტომატურად უზრუნველყოფს საჭირო წნევას მილსადენში მართვის კვანძის გამართულად მუშაობისათვის.

ავტომატური ხაზი – ავტომატური საკომუნიკაციო საშუალებებით შეერთებული მანქანა-ავტომატების ერთობლიობა, რომელთა დანიშნულებაა განსაზღვრული ტექნოლოგიური ოპერაციის შესრულება.

ავტომობილი (ბერძ. autos თვით და ლათ. mobilis მოძრავი) – ადამიანთა გადასაყვანი (მსუბუქი) ან ტვირთის გადასატანი (სატვირთო) მანქანა, რომელიც შიგაწვის ძრავით მოძრაობს ურელსო გზაზე. პირველი ძრავიანი თვითმავალი ეტლის იდეა ეკუთვნის ლეონარდო და ვინჩის. 1515 წელს მან მთავრობას წარუდგინა სამხედრო მიზნებისათვის განკუთვნილი თვითმავლის პროექტი, რომლის მიხედვითაც თვლები უნდა აემოძრავებინა წინასწარ შეკუმშულ ზამბარას. 1689 წელს ი. ნიუტონმა დაამუშვა ორთქლის ქვაბიდან წნევით გამოძვარილი ორთქლის ჭავლის რეაქტიული პრინციპით მოქმედი თვითმავალი ეტლის პროექტი. ეს პროექტი თავის დროზე არ განხორციელებულა (მასში წამოყენებული პრინციპები გამოყენებულია ჩვენი დროის ბევრ სატრანსპორტო მანქანაში). მე-19 საუკუნის ბოლოს გერმანელმა ინჟინრებმა გოტლიბ დაიმლერმა და კარლ ბენცმა შექმნეს პირველი რეალურად მომუშავე შიგაწვის ძრავა, რომლის საფუძველზე 1886 წელს კარლ ბენცმა დაიწყო პირველი კომერციული ავტომობილის

წარმოება. შიგაწვის ძრავის შექმნამ გადატრიალება მოახდინა ტრანსპორტის, სამხედრო ტექნიკისა და სოფლის მეურნეობის მექანიზაციაში. აშშ-ში, მიჩიგანის შტატის ქ. დეტროიტში 1908 წელს ფორდ მტორ კომპანიმ (Ford Motor Company) დაიწყო მსოფლიოში პირველი ფართო მასებისათვის ხელმისაწვდომი ავტომობილების კონვეიერული წარმოება (ნახ. 1. Ford Model T touring car, 1916 წლის მოდელი). საავტომობილო მრეწველობის ცნობილი ბრენდებია: მერსედესი (ნახ. 2. Mercedes-Benz S-Class Coupe 2012), ბმვ, პორშე, აუდი, ფოლკსვაგენი (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა); ფერარი, ფიატი, ლამბორჯინი (იტალიის რესპუბლიკა); რენო, პეჟო, სიტროენი (საფრანგეთის რესპუბლიკა); როლს როისი, რეინჯ როვერი, ასტონ მარტინი (ინგლისი); ვოლვო (შვედეთის სამეფო); ფორდი, კრაისლერი, შევროლე, ჯენერალ მტორსი, კადილაკი, იაგუარი (აშშ), ტოიოტა, ნისანი, ჰონდა, მაზდა (იაპონია), კია (კორეის რესპუბლიკა) და სხვ.

ნახ. 1

ნახ. 2

ავტომორფიზმი (ბერძ. autos თვით და morphē ფორმა, შესახედაობა) – იხ. იზომორფიზმი.

ავტომოტრისა (ბერძ. autos თვით და ფრანგ. motrice მოძრავი, ტარება) – ლიანდაგებზე მოძრავი თვითმავალი სამგზავრო ან სატვირთო ვაგონი აღჭურვილი საკუთარი ძრავით (ნახ. 1).

ნახ. 1

ავტონომიური [ბერძ. autónomos<autos თვით და nóm(ος) კანონი, ჩვეულება] – 1. ავტონომიის, თვითმართველობის მქონე; დამოუკიდებლად მოქმედი; 2. რაც დაკავშირებული, მიერთებული არ არის მის გარეშე მყოფ ენერჯის წყაროსთან.

ავტონომიური ორთქლის გადამხურებელი – ქვაბში ან აირსადენში ჩაშენებული ან ცალკე მდგომი ორთქლის გადამხურებელი, რომელშიც ორთქლი გადახურებისთვის მიეწოდება გარე წყაროდან.

ავტონომიური საქვაბე (ინდივიდუალური საქვაბე) – საქვაბე ერთი შენობის ან ნაგებობის თბომომარაგებისათვის.

ავტორეფერატი – ავტორის მიერ საკუთარი სამეცნიერო ნაშრომის მოკლე შინაარსის გადმოცემა.

ავტორი – ფიზიკური პირი, რომლის ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი საქმიანობის შედეგადაც შეიქმნა ნაწარმოები.

ავტორიზებული პირი – საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს მიერ სახელშეკრულებო ურთიერთობის საფუძველზე საჯარო რეესტრის წარმოებაზე ან ინფორმაციის ხელმისაწვდომობაზე უფლებამოსილი ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელიც საქმიანობას ახორციელებს კანონის საფუძველზე, საკუთარი პასუხისმგებლობით.

ავტორხევა – არამილევადი რხევა არაწრფივ დინამიკურ სისტემაში, რომელსაც გარეშე პერიოდული ზემოქმედებიაგან დამოუკიდებლად შეუძლია იარსებოს და რომლის ამპლიტუდა და პერიოდი (სიხშირე) ფართო საზღვრებში არ არის დამოკიდებული საწყის პირობებზე და განისაზღვრება თვით ამ სისტემის თვისებებით.

ავტოსადგომი დახურული – სატრანსპორტო საშუალებების შესანახი ადგილი დახურული ტიპის შენობის ან ნაგებობის სახით.

ავტოსადგომი პანდუსებიანი (რამპებიანი) – მრავალსართულიანი ავტოსადგომი, რომლის სართულები ერთმანეთთან პანდუსებითაა დაკავშირებული. ძირითადად აგებენ რკ.ბ.-ის კონსტრუქციებისაგან. მიეკუთვნება ღია ტიპის ავტოსადგომს (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

ავტოსადგომი ღია – ავტოსადგომი შემომზღუდავი კედლების გარეშე (ნახ. 1). უმეტესად შემოღობილია ლითონის ნაქსოვი ბადით, გისოსით ან ხის მესერით. ა. ღ. ითვლება, აგრეთვე, ნაგებობა რომლის ორ ურთიერთსაპირისპირო კედელში არსებული ღიობების ჯამური ფართობი აღემატება ამ გვერდის კედლის საერთო ფართობის 50%-ს.

ავტოსადგური – შენობებისა და ნაგებობების კომპლექსი საქალაქო, საგარეუბნო და საერთაშორისო ავტოტრანსპორტის მგზავრთა, სახაზო პერსონალის, მოძრავი შემადგენლობისა და ბარგის მომსახურებისათვის (ნახ. 1. ქ. ლესტერის ახალი ავტოსადგური, ინგლისი). ა. შენობაში განთავსებულია სამგზავრო დარბაზი, სალაროები, სადისპეტჩერო, ხელბარგის შესანახი კამერები, ბუფეტი, სანკვანძი და სხვ. სათავსები; ტერიტორიაზე კი – მგზავრთა ავტობუსებში ჩასასხდომი და გადმოსასხდომი ბაქანი (ბაქნები). ა. ავტობუსების უსაფრთხო მოძრაობის მართვის უზრუნველყოფისათვის მოწყობილია

ნახ. 1

კონტროლის ავტომატური სისტემები (რადიო-, ვიდეო- და ტელეკავშირი, სიგნალიზაცია და სხვ.).

ავტოსატვირთველი – თვითმავალი ავტოსატრანსპორტო მანქანა, რომელიც გამოიყენება ტვირთის დასატვირთ-გადასაადგილებლად საქმიანი ეზოს ტერიტორიაზე, სამშენებლო მოედანზე და სხვ.; იხ. ავტოდამტვირთავი.

ავტოსაშხეფი სისტემა – საინჟინრო სტანდარტების შესაბამისი ხანძრისგან დაცვის სისტემა, რომელიც მიწისქვეშა და მიწისზედა მიწების გაერთიანებული სისტემაა. უზრუნველყოფილია სათანადო წყალმომარაგებით. სისტემის მიწის ზემოთ განთავსებული ნაწილი სპეციფიკური ზომების მქონე ან ჰიდრავლიკისათვის დაგეგმარებული მილსადენებია. ისინი მოწყობილია ნაგებობაში ან ფართობზე, ძირითადად, სივრცის ზემო ნაწილში, რომლებზეც გარკვეული რიგით მიერთებულია ავტომატური საშხეფები. ჩვეულებრივ, სისტემა აქტიურდება ცეცხლის სიმბურვალის გავლენით.

ავტოსაწველა – სატრანსპორტო საშუალება, რომელიც გამოიყენება ადამიანის (ინსტრუმენტებიანად) გადასაცვანად სიმაღლეზე და სამშენებლო-სამონტაჟო ან სარემონტო სამუშაოების შესასრულებლად, აგრეთვე, ელექტროგადამცემი და კავშირგაბმულობის ხაზების, სამრეწველო, საცხოვრებელი და საზოგადოებრივი შენობებისა და სხვ. მშენებლობის, მონტაჟის, მომსახურებისა და რემონტისათვის. განასხვავებენ გასაშლელ-სახსრიანს (ნახ. 1) და ტელესკოპურს.

ნახ. 1

ავტოსდექი – 1. ელექტრონულ-მექანიკური მოწყობილობა, რომლის მექანიკური თამასა მატარებლის მიერ ამკრძალავჩვენებიანი შუქნიშნის გავლისას იმყოფება აქტიურ მდგომარეობაში (ნახ. 1. სურათზე მარცხნივ) და ავტომატურად იწვევს მის სწრაფ შეჩერებას თამასისა და ვაგონზე არსებული სარქელის კონტაქტისას სამუხრუჭე სისტემის ამოქმედების გამო, ხოლო თავისუფალი გზის შემთხვევაში მოწყობილობის მექანიკური თამასა საწყის მდგომარეობაშია (ნახ. 1. სურათზე მარჯვნივ) და მატარებელი მოძრაობს დაუბრკოლებლად; 2. თანმხვედრი ტრანსპორტით უფასო გადაადგილება.

ნახ. 1

ავტოსერვისი (ბერძ. autos თვით და ლათ. servitium მონობა) – ავტომობილების მომსახურებისათვის განკუთვნილი დაწესებულება.

ავტოსტრადა (ბერძ. autos თვით და იტალ. strada გზა) – კეთილმოწყობილი ფართო საავტომობილო გზა განივი გადასასვლელების გარეშე ტრანსპორტის სწრაფი მოძრაობისათვის (ნახ. 1. ქ. პოზნანის ავტოსტრადა, პოლონეთის რესპუბლიკა).

ნახ. 1

ავტოტრანსფორმატორი – ელექტრული ტრანსფორმატორი, რომლის ყველა გრაგნილი ერთმანეთთან შეერთებულია გალვანურად.

ავტოქტონური (ბერძ. autos თვით და chthn̄ დედამიწა, მიწა) – დამოუკიდებელი, ადგილობრივი წარმოშობისა (ქანები, ნახშირი, თიხა და სხვ.).

ავტოცემენტსაზიდი – სატვირთო ავტომობილი, რომლის შასიზე ან მისაბმელზე გარკვეული კუთხით დამონტაჟებულია სპეციალური კონსტრუქციის სტაციონალური ან მბრუნავი ცისტერნა (ნახ. 1) ცემენტის გადასატანად.

ნახ. 1

ნახ. 1

ავტოცისტერნა – ავტომობილი, რომელსაც ძარის ნაცვლად აქვს ცისტერნა. კონსტრუქციულად გათვალისწინებულია თხევადი, აირული და ფხვიერი ტვირთების გადასატანად ან დროებით შესანახად (ნახ. 1).

ავჟარი (ფრანგ. auoir) – ფულადი თანხა, ჩეკი, აკრედიტივი, რომლის ხარჯზეც მფლობელს შეუძლია გადასახადის გადახდა ან ვალდებულებათა განაღდება.

ავშარა (ქორაკი) – ცხენის ადკაზმულობის ნაწილი, შედგენილი წვრილად დაჭრილი ტყავის სამი თასმისაგან.

აზარმაცი – ოწინარი; ჭასთან დამაგრებული ბერკეტი წყლის ამოსატანად. საერთოდ, სიმძიმის ასაწევი ბერკეტი (ნახ. 1).

ნახ. 1

აზბესტი (ბერძ. asbestos ჩაუმქრალი) – ქრიზოტილი, ქანსელი, მთის სელი – ბუნებრივი, წვრილბოჭკოვანი, ცეცხლგამძლე მინერალი, რომელსაც იყენებდნენ შიფერის, მილის, პანელის, ქსოვილის, მუყაოს, ქაღალდის, ჩალიჩის და სხვათა დასამზადებლად, აგრეგატის თბოიზოლაციისათვის. ა. შემადგენლობაში შედის ადამიანის ჯანმრთელობისათვის მავნე ნივთიერებები, ამიტომ მისი წარმოება მსოფლიოში 2016 წლისთვის თითქმის შეწყვეტილია.

აზიმუტი (არაბ. as-sumūt გზები, მიმართულებები) – 1. ასტრ. კუთხე რომელსაც ქმნის დედამიწის რომელიმე წერტილის მერიდიანის ჰორიზონტალური სიბრტყე და ამ წერტილსა და ცის მნათობზე გამავალი ვერტიკალური სიბრტყე; 2. სამხ. კუთხე, რომელიც იქმნება მოცემულ მიმართულებასა და ჩრდილოეთის მიმართულებას შორის; 3. სამხ. დედამიწის ზედაპირზე სვლის პირდაპირი მიმართულება.

აზიმუტი მაგნიტური – გეოდ. კუთხე, რომელიც იქმნება რომელიმე მიმართულებასა და ადგილის მაგნიტური მერიდიანის სიბრტყეს შორის.

აზოტი (არაბ. az-zāwāq ვერცხლისწყალი) – ქიმიური ელემენტი, ინერტული, უფერული გაზი, რომელსაც არა აქვს სუნი, გემო და ხელს არ უწყობს წვას; ქიმიური სიმბოლო – N; ჰაერის ერთ-ერთი ძირითადი შემადგენელი ნაწილი (78%). სიმკვრივე: $-195,8^{\circ}\text{C}$ ტემპერატურაზე – 808 კგ/მ^3 , ნორმალურ ტემპერატურაზე – $1,251 \text{ კგ/მ}^3$; დუღილის ტემპერატურა – $-195,75^{\circ}\text{C}$. შედის ყველა ცოცხალი ორგანიზმის შედგენილობაში, მონაწილეობს ბუნებაში ნივთიერებათა წრე-ბრუნვის რთულ პროცესში. თხევადი ა. გამოიყენება დაბალი ტემპერატურის მისაღებად, აირადი ა. – ინერტული გარემოს შესაქმნელად ელექტრონათურებში, ვერცხლისწყლის თერმომეტრებში, მაღალი ტემპერატურის გასაზომად, წვადი სითხეების გადასაქაჩად და სხვ.

აზოტიზაცია – ლეგირებული ფოლადის ზედაპირის გაჯერება აზოტით (სიმტკიცის მისაღებად).

აზოტმჟავა – ძლიერი ერთფუძიანი მჟავა, უფერო სითხე. ქიმიური ფორმულა – HNO_3 . უწყლო ა. სიმკვრივეა 1522 კგ/მ^3 , ლღობის ტემპერატურა – -41°C , დუღილის ტემპერატურა – 84°C . მიიღება ამიაკის კატალიზური დაჟანგვით ჰაერში არსებული ჟანგბადის მეშვეობით. გამოიყენება აზოტისა და კომბინირებული სასუქების წარმოებაში, ფერად მეტალურგიაში მეტალების ამოჭმისა და გახსნისათვის, გოგირდმჟავას მისაღებად, სხვადასხვა ორგანული ნიტროპროდუქტების წარმოებაში, რაკეტულ ტექნიკაში როგორც საწვავის განმჟანგავი, ქიმიურ ლაბორატორიებში და სხვ.

აზურიტი (შუაინგლ. asur აღნიშნავდა ლურჯ საღებავს<ძვ. ფრანგ. asur, azur აღნიშნავდა ფერს<შუასაუკუნ. ლათ. azzurum, azolum ლურჯი ფერი<არაბ. lāzaward ლილაქვა<სპარს. lāzhuward მუქი ლურჯი ქვა, ლილაქვა; მუქი, კაშკაშა ლურჯი ფერი) – მუქი ლურჯი ფერის, საკმაოდ რბილი და მყიფე, ჩვეულებრივ გაუმჭვირვალე (იშვიათად ნახევრად გამჭვირვალე თხელი კიდეებით), ფართოდ გავრცელებული სპილენძის მინერალი, ე.წ. "სპილენძის ლაჟვარდი" (ნახ. 1. აზურიტი სანტა-ლუსიას მაღაროდან, ლა-პესას მუნიციპალიტეტი, გრანადის პროვინცია, ანდალუსიის ავტონომიური გაერთიანება, ესპანეთის

ნახ. 1

სამეფო); ქიმიური ფორმულა: $\text{Cu}_3(\text{CO}_3)_2(\text{OH})_2$. გამოიყენება სპილენძის გამოსადნობად, ლურჯი საღებავისა და შაბიამნის დასამზადებლად და სხვ.; სანახელავო ქვა.

ათვლის აბსოლუტური სისტემა (ათვლის ძირითადი სისტემა) – ათვლის სისტემა, რომელიც ითვლება უძრავად.

ათვლის არაინერციული სისტემა – ათვლის ინერციული სისტემის მიმართ ნებისმიერად მოძრავი სისტემა.

ათვლის ინერციული სისტემა – ათვლის სისტემა, რომლის მიმართ მართებულია კლასიკური მექანიკის ძირითადი კანონები ანუ მოძრაობის ძირითადი კანონები, რომელიც საბოლოო სახით დაადგინეს გალილეიმ და ნიუტონმა. ათვლის ასეთი სისტემის მიმართ იზოლირებული სხეული თანაბრად და წრფივად მოძრაობს. ფარდობითობის თეორიაში ამ პირობას ემატება მეორე პირობაც – ასეთ ათვლის სისტემაში სინათლის სიჩქარის მუდმივობა. საკმაოდ დიდი სიზუსტით ინერციულ სისტემად შეიძლება მივიღოთ სამყაროს ჰელიოცენტრული სისტემა, რომლის სათავე მზის ცენტრშია, ხოლო ღერძები მიმართულია სამი "უძრავი" ვარსკვლავისაკენ. ცდები და დაკვირვება გვიჩვენებს, რომ მექანიკური მოძრაობის შესწავლისას ტექნიკური პრაქტიკის თითქმის ყველა საკითხში ათვლის ინერციულ სისტემად შეგვიძლია დიდი სიზუსტით ავიღოთ დედამიწასთან დაკავშირებული საკოორდინატო სისტემა.

ათვლის მოძრავი სისტემა – ათვლის სისტემა, რომელიც მოძრაობს ათვლის აბსოლუტური (უძრავი) სისტემის მიმართ.

ათვლის სისტემა – სხეულთა უცვლელი სისტემა, რომლის მიმართ განისაზღვრება გამოსაკვლევი სხეულის მდებარეობა და რომელშიც აღინიშნება დროის სათანადო მომენტი. ათვლის სისტემასთან უძრავად აკავშირებენ კოორდინატთა სისტემას (მაგ., მართკუთხა კოორდინატთა სისტემას).

ათვლის ფარდობითი სისტემა – იხ. ათვლის მოძრავი სისტემა.

ათვლის ძირითადი სისტემა – იხ. ათვლის აბსოლუტური სისტემა.

ათონის ივერთა მონასტერი [ინგლ. Athos Monastery Iviron (or Iveron)] – ქართული ხუროთმოძღვრების მნიშვნელოვანი ძეგლი, ღვთისმშობლის სახელობის ისტორიული ქართული მონასტერი (ნახ. 1. პანორამული ხედი; ნახ. 2. საერთო ხედი; ნახ. 3. ათონის ივერთა მონასტერი XVIII საუკუნეში. მხატვარი ტიმოთე გაბაშვილი). მდებარეობს საბერძნეთში, ქალკედონის ნახევარკუნძულის აღმოსავლეთ შვერილზე, აიონ-ოროსის ვიწრო, გრძელი და მთაგორიანი ნახევარკუნძულის აღმოსავლეთ ნაწილში, ათონის მთის ქვედა კალთაზე, ეგეოსის ზღვის პირას (ნახ. 4. ადგილმდებარეობის რუკა). კომპლექსის მთავარი ნაგებობებია: მიძინების, ღვთისმშობლის, მთავარანგელოზისა, წმ. ნიკოლოზ სასწაულმოქმედის ტაძრები, გალავანი და 16 პატარა ეკლესია. დაარსდა იოანე ათონელის მიერ 980-983 წლებში.

ნახ. 1

მონასტრის აშენებასა და კეთილმოწყობას ხელი შეუწყო ერთმა გარემოებამ: საბერძნეთის ახალგაზრდა იმპერატორებმა ბასილმა და კონსტანტინემ სთხოვეს დავით კურაპალატს აჯანყებული ბარდა სკლიაროსის წინააღმდეგ ბრძოლაში დახმარება. დ. კურაპალატმა 1200

ნახ. 2

ქართველთა ჯარი გაუგზავნა დასახმარებლად, რომელსაც ყოფილი მთავარსარდალი და იმჟამად ბერი თორნიკე (თორნიკე ერისთავი) სარდლობდა. გამარჯვებულმა ქართველებმა დამარცხებული ქვეყნიდან წამოღებული დიდძალი ქონება ნადავლის სახით თორნიკეს მიაკუთვნეს. თორნიკემ კი მთელი ქონება ათონზე წაიღო, რითაც ქართველებისათვის საგანგებო მონასტერი ააშენეს, მშვენიერი, ჰაეროვანი, რომლის მსგავსი იქ არ მოიპოვებოდა. თავისი სიდიდით, სიმდიდრითა და მნიშვნელობით, ივერთა მონასტერს მესამე

ადგილი უკავია ათონის მონასტრების იერარქიაში.

მონასტრის მთავარი ტაძარი (ნახ. 5. მთავარი ტაძარი) ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის მიძინების სახელზეა ნაკურთხი. მისი კედლები მარმარილოსია, კანკელი და საკურთხეველი მოოქროვილია. ასევეა წინამძღვრის დასაჯდომი ადგილი. მონასტერს გარედან მაღალი ქვის კედელი აკრავს.

საქართველოს ხელისუფალთა ჩარევით, ქართველები XIII საუკუნის ბოლომდე, ასე თუ ისე, ინარჩუნებდნენ მონასტერს, მაგრამ XIV საუკუნის დასაწყისისათვის, როცა თანდათან შესუსტდა საქართველოს პოლიტიკური სიძლიერე, ათონის სავანეშიც შესამჩნევად შემცირდა ქართველობა. მართალია XIX საუკუნემდე მონასტრის ოფიციალურ პატრონებად ქართველები ითვლებოდნენ, მაგრამ რეალურად ბერძნები განაგებდნენ ყოველივეს და, ბოლოს, XIX საუკუნეში, ბერძნებმა საბოლოოდ გამოდევნეს ქართველები ათონის მთიდან და დაეპატრონენ ქართული კულტურის ამ შესანიშნავ ძეგლს.

ნახ. 3

ათონის ივერთა მონასტერი ბიზანტიაში ქართული სულიერი კულტურის მძლავრ კერას წარმოადგენდა და ქართული ეროვნული იდეის მატარებელი იყო. მონასტერში თავი მოიყარეს ქართველ მოღვაწეთა საუკეთესო ძალებმა. ჩამოყალიბდა განსაკუთრებული სალიტერატურო, საგრამატიკო და საკალიგრაფიო სკოლა, რომელმაც წარუშლელი კვალი დატოვა ჩვენი მწიგნობრობის ისტორიაში. ათონის ივერთა მონასტერში დაიწერა ბევრი ორიგინალური თხზულება, ბერძნულიდან ქართულად ითარგმნა ბიზანტიური ლიტერატურის მნიშვნელოვანი ძეგლები (მაგ. ბიბლია), ხოლო ქართულიდან ბერძნულად – აგიოგრაფიულ-მორალური და ასკეტურ-დოგმატური ხასიათის თხზულება „სიბრძნე ბალავარისი“. სხვადასხვა დროს ივერთა მონასტერში მოღვაწეობდნენ ცნობილი ქართველები: იოანე, ექვთიმე, სტეფანე ათონელები, გიორგი მთაწმინდელი, არსენ ნინოწმინდელი, იოანე გრძელისზე და სხვანი, რომლებიც დიდი ენთუზიაზმით ეწეოდნენ

საეკლესიო-საგანმანათლებლო საქმიანობას და ერთდროულად წარმატებით ხელმძღვანელობდნენ საქართველოდან ბიზანტიაში გაგზავნილი ახალგაზრდების განათლების საქმეს.

ნახ. 4

ნახ. 5

აია-სოფიას ტაძარი (აია-სოფია, სოფიაწმინდა) (ინგლ. Hagia Sophia<ბერძ. hágios წმინდა, საღმრთო და sophia სიბრძნე, ოსტატობა, ცოდნა; კეთილგონიერება; გამჭრიახობა, ეშმაკობა<sophós ბრძენი, ჭკვიანი; ხელობაში გაწაფული) – ყოფილი მართლმადიდებლური საკატორაქო ტაძარი (ნახ. 1; ნახ. 2) თანამედროვე თურქეთის ქალაქ სტამბოლში (ყოფილი კონსტანტინოპოლი, ძვ. ქართ. ბიზანტიონი, ბიზანტიის იმპერიის დედაქალაქი 1453 წლამდე,

ნახ. 1

რომელიც ახ. წ. 324 წელს დაარსა რომის იმპერატორმა კონსტანტინე I დიდმა). შემდეგ – მეჩეთი (1931 წლამდე), ამჟამად – აია სოფიას მუზეუმი (გაიხსნა 1935 წლის 1 თებერვალს); სახელი ბერძნულიდან ითარგმნება, როგორც წმინდა სიბრძნე და ეძღვნება წმიდა სამების მეორე იპოსტასს, განკაცებულ ღვთის სიტყვას, უფალ იესო ქრისტეს, როგორც ღვთის წმინდა სიბრძნეს. მსოფლიოში ცნობილი ბიზანტიური ხუროთმოძღვრების ძეგლი, ბიზანტიის "ოქროს ხანის" სიმბოლო. აია-სოფიას ტაძარი სამჯერ აშენდა. პირველი იყო

"მეგალა ეკლესია", რომელიც ბიზანტიის იმპერატორის, კონსტანტინე დიდის მეფობისას, 360 წელს ააგეს. ეს ტაძარი იყო ხისგან ნაგები შენობა ხუთნავიანი ბაზილიკის სტილში, ხის სახურავით გადახურული. ტაძრის ნაწილი 404 წლის სახალხო აჯანყების დროს ხანძარმა იმსხვერპლა. აღდგენილი ბაზილიკა ისევ ხანძრისაგან განადგურდა 415 წელს. იმავე წელს, ბიზანტიის (აღმოსავლეთ რომის) იმპერატორის, თეოდოსიუს II უმცროსის ბრძანებით, ბაზილიკის სტილის ტაძარი მეორედ აშენდა. მას ჰქონდა ხის სახურავი და მონუმენტური

შესასვლელი. 532 წელს, "ნიკას" სახელით ცნობილი სახალხო აჯანყების დროს ტაძარი კვლავ დაიწვა.

დღევანდელი სახით ის ბიზანტიის იმპერატორ იუსტინიანე I-ის მმართველობის დროს, არქიტექტორების ისიდორე მილეტელისა და ანთემიოს (ანთიმოზ) ტრალელის ძალისხმევით

ნახ. 2

აშენდა. ტაძარი საზეიმოდ გაიხსნა 537 წლის 27 დეკემბერს. მისი ინტერიერის სიმაღლეა 55,6 მ, გუმბათის დიამეტრი – 31 მ. ბიზანტიის იმპერიის არსებობის პერიოდში ტაძარი იდგა კონსტანტინოპოლის ცენტრში, იმპერატორის სასახლის გვერდით. ათასზე მეტი წლის განმავლობაში აია-სოფიას ტაძარი იყო ქრისტიანულ სამყაროში ყველაზე დიდი ტაძარი, ვიდრე არ ააშენეს წმინდა პეტრეს ტაძარი რომში. აია-სოფიას ტაძრის მშენებლობისათვის გამოყენებული იყო მრავალფეროვანი, საუკეთესო ხარისხის საშენი მასალა: მარმარილო (ნახ. 3. მარმარილოს კარის

ფრაგმენტი), ოქრო, ვერცხლი, სპილენძი, რკინა, ალმასი, მინა, ძვირფასი მერქანი, სპილოს ძვალი და სხვ. აღსანიშნავია, რომ იმ დროის განთქმული ნაგებობებიდან გადმოიტანეს სხვადასხვა არქიტექტურული ელემენტი. მაგ., რომიდან – "მზის ტაძრის" 8 ცალი პორფირის სვეტი; ეფესოს არტემიდას ტაძრიდან – მწვანე იასპის 8 სვეტი, ბაალბექიდან (ძვ. ქალაქი ლიბანში) – 8 კორინთული სვეტი და სხვ. ზოგადად, ტაძარი ძალიან მდიდარია სხვადასხვაგვარი მასალისგან დამზადებული დახვეწილი სვეტებით (ნახ. 4. ძლიერ სახეცვლილი ფორმის კორინთული სვეტები ნატიფი კაპიტელებით). აღსანიშნავია, რომ ტაძრის მშენებლობას მოხმარდა ბიზანტიის იმპერიის სამი

ნახ. 3

ნახ. 4

წლის შემოსავალი. იმპერატორ იუსტინიანეს დროს ტაძარს ემსახურებოდა 525 ადამიანი.

მშენებლობის დამთავრებიდან რამდენიმე წელიწადში მიწისძვრამ ნაწილობრივ დააზიანა ტაძარი (ძირითადად გუმბათი), რომელიც მალევე აღადგინეს. 989 წელს მიწისძვრამ კვლავ მნიშვნელოვნად დააზიანა გუმბათი, რომელიც თავიდან ააგეს. იგი წინამორბედზე მაღალი იყო. კედლები გაძლიერდა კონტრფორტებით, რამაც ძველი იერსახე დაუკარგა ტაძარს. 1054 წლის 16 ივნისს აია-სოფიას ტაძარში მოხდა ქრისტიანული ეკლესიის ორად გაყოფა (დიდი

სქიზმა – საეკლესიო განხეთქილება, რომელმაც ქრისტიანული ეკლესია ორ ნაწილად, აღმოსავლეთ მართლმადიდებელ და დასავლეთ კათოლიკურ ეკლესიად გაჰყო), როდესაც

რომის პაპის, ლეონ IX-ის დესპანმა კარდინალმა ჰუმბერტ სილვა-კანდიდელმა, ღვთისმსახურების დროს, პაპის სიგელი გადასცა კონსტანტინოპოლის პატრიარქს მიქაელ I კერულარიოს. სიგელის საპასუხოდ, 20 ივნისს, პატრიარქმა პაპის დესპანები ანათემას გადასცა.

1453 წლის 29 მაისს ტაძარი თურქებმა დაიპყრეს, პირწმინდად გამარცხეს ის და უმოწყალოდ ამოხოცეს ქრისტიანი მლოცველები. მეორე დღეს მართლმადიდებლური ტაძარი მეჩეთად მოაქციეს. მოგვიანებით ტაძრის ირგვლივ ოთხი მინარეთი აღმართეს, ინტერიერს კი მიჰრაბი (სალოცავი ნიშა ისლამურ მეჩეთებში), მინბარი (კათედრა კიბითურთ იმამისთვის ან სხვა სასულიერო პირისთვის დიდ მეჩეთში, მიჰრაბის მარჯვენა მხარეს) და სხვა დეტალები დაამატეს. უნიკალური, მოოქროვილი მოზაიკით შესრულებული მართლმადიდებლური გამოსახულებები (ფრესკები; ნახ. 5. საიმპერატორო კარიბჭის მოზაიკა – შარავანდედმოსილი ბიზანტიის იმპერატორი ლეონ VI ბრძენი მუხლს იყრის უფალ იესო ქრისტეს წინაშე; მოთავსებულია ტიმპანში, კარიბჭის თავზე) მოაცილეს ან მოხატული ბათქაშით დაფარეს. ბათქაში დროთა განმავლობაში იშლება და მოზაიკის ფრაგმენტები პირვანდელი სახით ჩნდება.

ნახ. 5

გეგმით ტაძარი წაგრძელებული ოთხკუთხედის (75,6x68,4 მ) ფორმისაა, აქვს ერთი შუა და ორი განაპირა ნავი (იგივე ნაოსი, ცელა ან ნეფი). ინტერიერში ორი სართულია (ნახ. 6. მეორე სართულის გალერეის დასავლეთი ნაწილი), რომელიც გვირგვინდება გუმბათით. იატაკიდან

ნახ. 6

55,6 მეტრზე აზიდული გუმბათი ეყრდნობა 40 თალიან ფანჯარას (ნახ. 7; ნახ. 8. ცენტრალური გუმბათის ხედი ქვემოდან – კუთხეებში ჩანს ოთხი ექვსფრთიანი ანგელოზის გამოსახულება), საიდანაც შემოდის დღის შუქი და თანაბრად ნაწილდება ტაძრის შიდა სივრცეში. გუმბათქვეშა სივრცეს აღმოსავლეთისა და დასავლეთის მხრიდან ესაზღვრება ნახევარსფეროს ფორმის ორი კოლოსალური ნიშა, ხოლო ჩრდილოეთისა და სამხრეთის მხრიდან კი გვერდითი ნაგების თალები, რომელთაც იჭერს პორფირისა და მალაქიტის სვეტები (ჩამოტანილია ეგვიპტიდან და მცირე აზიიდან). გარე მხრის

ნართექსები შემოსაზღვრულია სვეტებიანი გალერეებით. ტაძრის შიდა კედლების მორთვა გრძელდება რამდენიმე ასწლეულის მანძილზე და მნახველს ატყვევებდა მისი სიმდიდრითა და გრანდიოზულობით. აია-სოფიას ტაძარი სამართლიანად ითვლება მსოფლიო კლასიკური არქიტექტურის შედეგად.

ნახ. 7

ნახ. 8

აივანი – 1. შენობის ფასადის სიბრტყიდან გამოწეული და, როგორც წესი, შიგა სათავსებთან დაკავშირებული, მოაჯირით შემოსაზღვრული ბაქანი (ნახ. 1); 2. დერეფანი; საცხოვრებელი სახლის (კერძოდ, ქართული საცხოვრებელი სახლის) ერთ ან სამხრეთ ღია ნაწილი სვეტებზე დაყრდნობილი გადახურვით. ასეთი აივანი ქვედა სართულის კედლებზე ან ამგვარივე აივნის სვეტებზეა დაყრდნობილი ან შეკიდებული.

ნახ. 1

აივნის კარის ბლოკი – შუქგამტარი კონსტრუქცია, რომლის დანიშნულებაცაა უზრუნველყოს შიდა სათავსის კომუნიკაცია ღია აივანთან (ან ლოჯიასთან), სათავსის ბუნებრივი განათება და დაცვა ატმოსფერული ზემოქმედებისა და ხმაურისაგან. შედგება: ჩარჩოს, ფრთის და, ცალკეულ შემთხვევაში, ფრამუგისაგან.

აირადი აგრესიული გარემო – გარემო, რომლის აგრესიული ზემოქმედებაცაა განისაზღვრება მისი აირული ფაზის შედგენილობითა და თვისებებით.

აირადი წყალბადის სისტემა – მილსადენების, მექანიზმებისა და ხელსაწყოების ერთობლიობა, რომელიც განკუთვნილია, რათა გამოიმუშაოს, შეინახოს, დაიჭიროს, გაანაწილოს ან გადაზიდოს აირადი წყალბადის შემცველი არამომწამლავი ნარევი, რომლის მოცულობის, სულ მცირე, 95% წყალბადის აირია, ხოლო, არაუმეტეს, 1% – ჟანგბადი. აირადი წყალბადის სისტემები მოიცავს დაჭირხნული აირის კონტეინერებს, რეაქტორებს და დამხმარე მოწყობილობებს, მათ შორის, წნევის რეგულატორებს, წნევის დამწვევ მექანიზმებს, შემკრებებს (კოლექტორებს), ტუმბოებს, დამჭირხნავებს, დამაკავშირებელ მილსადენებსა და საკონტროლებლებს.

აირადმომჩენი უწყვეტი სისტემა – აირის აღმოსაჩენი სისტემა, რომელშიც ანალიტიკური ინსტრუმენტი შეუჩერებელივ მუშაობს და სინჯს უწყვეტად იღებს. ანალიზი ტარდება ციკლურად, არაუმეტეს, 30-წუთიანი ინტერვალით.

აირბეტონი – უჯრედოვანი ბეტონის სახესხვაობა; საშენი მასალა, ხელოვნური ქვა მოცულობაში თანაბრად განაწილებული 1-3 მმ-ის დიამეტრის, დაახლოებით სფერული, ჩაკეტილი ფორებით. ამ მასალის საწარმოებლად გამოიყენება ცემენტი, კვარცის ქვიშა და სპეციალური აირწარმომქმნელები, ზოგჯერ ამატებენ თაბაშირს, კირს, სამრეწველო ნარჩენებს (ნაცარი, წიდა) და სხვ. აირწარმომქმნა ხდება წვრილდისპერსიული ლითონური ალუმინის (პასტა, სუსპენზია) შერევით ძლიერგატუტიანებულ ცემენტთან ან კირიან ხსნართან, რის შემდეგაც ქიმიური რეაქციით წარმოიქმნება აირადი წყალბადი და კალციუმის ალუმინატები, რომლებიც აქაფებენ ცემენტის ხსნარს. ა. წარმოების ტიპური ციკლი შემდეგია: მშრალი ინგრედიენტების წყალში გახსნილი ნარევი იხსნება ფორმაში, მიმდინარეობს ტუტე კალციუმის ჰიდროქსიდის წყლიანი ხსნარისა და აირწარმომქმნელის რეაქცია წყალბადის გამოყოფით, რომელიც აქაფებს ნარევს. მიიღება აფუებული ცომისებრი მასა. გარკვეული დროის შემდეგ მონოლითს იღებენ ფორმიდან, ჭრიან ბლოკების, ფილების, პანელების სახით და ამუშავებენ ავტოკლავში წყლის ორთქლით საბოლოო სიმტკიცის მისაცემად, ან აშრობენ ელექტრულ საშრობ კამერებში. ა. ადვილად იჭრება, იხერხება, იბურდება, ირანდება ჩვეულებრივი ფოლადის ინსტრუმენტებით, თავისუფლად ესობა ლურმანი, სამონტაჟო დეტალები. გამოირჩევა ცეცხლმედეგობით, არ ამჟღავნებს რადიოაქტიურობას. ფართოდ გამოიყენება საბინაო, კომერციულ და სამრეწველო მშენებლობაში, ძირითადად საკედლე და ტიხრის ბლოკების სახით. აირბეტონების კლასიფიკაცია შემდეგია: 1) დანიშნულების მიხედვით – კონსტრუქციული, კონსტრუქციულ-თბოსაიზოლაციო და თბოსაიზოლაციო; 2) გამყარების მიხედვით – ავტოკლავური (სინთეზური გამყარებით) და არავტოკლავური (ჰიდრატაციური გამყარებით); 3) შემკვრელის მიხედვით – ცემენტის, კირის, შერეულ, წიდის, ნაცრის, ბუნებრივი მასალებისა და მრეწველობის მეორადი პროდუქტების შემკვრელზე.

აირგამომყოფი – რეზერვუარში საწვავის ჩასხმისას, აგრეთვე მარიგებელი სვეტის ტუმბოს მუშაობისას, საწვავიდან ჰაერის გამომყოფი მოწყობილობა.

აირგასამართი სადგური – სადგური, რომელიც უზრუნველყოფს სატვირთო, სპეციალური და მსუბუქი ავტოსატრანსპორტო საშუალებების საწვავი სისტემის ბალონების გამართვას გათხევადებული ნახშირწყალბადიანი აირით.

აირგენერატორი – აპარატი მყარი და თხევადი სათბობის თერმული გადამუშავებისათვის საწვავ აირად. მიღებული აირი გამოიყენება სამრეწველო ღუმელებში (მაგ., მინასახარმ ღუმელში).

აირი (გაზი) (ბერძ. αἴρ აირი, ჰაერი, ქარი) – ნივთიერების აგრეგატული მდგომარეობა, რომელშიც მისი ნაწილაკების (მოლეკულების, ატომების, იონების) თბური მოძრაობის კინეტიკური ენერგია ბევრად აღემატება ამ ნაწილაკებს შორის ურთიერთკავშირის პოტენციურ ენერგიას, რის გამოც ნაწილაკები მოძრაობენ თავისუფლად, თანაბრად ავსებენ რა მოცემულ მოცულობას. არსებობს აირის მრავალი სახეობა: ადსორბირებული, ამიაკის, ანოდური, აფეთქებასაფრთხიანი, აქტიური, აღმდგენი, აცეტილენის, ბუნებრივი, ბრძმედის, გადამუშავებული, გათხევადებული, გამონაბოლქვი, გამოწვის, განზავებული, გაუზხოვებული, გენერატორის, გოგირდოვანი, დამცავი, დაჭირხნული, დენთის, იდეალური, თანამგზავრი, ინერტული, კვამლის, კონვერტერის, კონვერტირებული, კოქსის, იშვიათი, მავნე, მაღალკალორიული, მაღაროს, მგრგვინავი, მზიდი, მჟანგავი, მომწამლავი, მფლუსავი, მხუთავი, ნავთობის, ნამუშევარი, ნახევრად კოქსის, ნედლი, ორთქლჰაერული, პირველადი, პიროლიზის, პლამაწარმომქმნელი, სათბობი, საკერძის, სამრეწველო, სანათი, საწვავი,

ტექნოლოგიური, ტორფის, ფეთქებადი, ფეროშენადნობის, ქვანახშირის, ქურის, ქშინის, ღარიბი, ღუმლის, შებრუნებული (საბრუნო), შეკუმშული, შერეული, შხამიანი, წამავალი, ჭაობის, ჰაერისა და სხვ.

აირი დაჭირხნული – ნივთიერება ან ნივთიერებათა ნარევი, რომელიც: 1. 20°C ან 20°C-ზე ნაკლები ტემპერატურისა და 101,325 კპა წნევისას არის აირი; 2. რომლის დუდილის წერტილი 101 კპა წნევისას ნაკლებია ან ტოლია 20°C-ისა, თხევადია, არაა თხევადი ან ხსნარის სახითაა წარმოდგენილი, გარდა იმ აირებისა, რომელთაც არ აქვს ჯანმრთელობისთვის საშიში თვისებები და არ ითვლება დაჭირხნულად, სანამ ჭურჭელში წნევა 282 კპა-ს არ აღემატება 20°C-ის პირობებში.

აირი ინერტული – აირი, რომელიც სხვა ნივთიერებებთან რეაქციაში შედის მხოლოდ უჩვეულო პირობებში, როგორებიცაა: მაღალი ტემპერატურა, წნევა და მსგავსი გარე ფიზიკური ძალები. წესების მიხედვით, ინერტული აირი არ ამჟღავნებს არც ფიზიკური მდგომარეობისთვის და არც ჯანმრთელობისთვის საშიშ თვისებებს (გარდა მარტივი მხუთავი მოქმედებისა) ან საფრთხის შემცველ თვისებებს, განსხვავებით დაჭირხნული აირებისგან. ყველაზე გავრცელებული ინერტული აირებია: არგონი, ჰელიუმი, კრიპტონი, ნეონი, აზოტი და ქსენონი.

აირი მჟანგავი – აირი, რომელიც ხელს უწყობს და აჩქარებს სხვა ნივთიერებების წვის პროცესს.

აირის მეურნეობის საწარმო – საწარმო, რომელიც ახორციელებს ქალაქებისა და სხვა დასახლებული პუნქტების აირმომარაგების სისტემების ექსპლუატაციას.

აირის ოთახი – დამოუკიდებლად განთავსებული, მთლიანად შემოზღუდული ოთახი, სადაც მხოლოდ დაჭირხნული აირები და მათთვის განკუთვნილი მოწყობილობები და მარაგი ინახება ან გამოიყენება.

აირის სადგური – მთლიანად შემოზღუდული, განთავსებული, არაწვადი შემოზღუდული სივრცე იზოლირებული გარემოს შესაქმნელად, სადაც ინახება ან გამოიყენება დაჭირხნული აირის ბალონები. დასაშვებია, იგი მოიცავდეს კარებსა და მისადგომ პორტებს ბალონების შესაცვლელად, ასევე წნევის მარეგულირებლებთან მისადგომად.

აირის სანთურა – მოწყობილობა, რომელიც გამოიყენება აირადი საწვავის ჰაერთან ან ჟანგბადთან შესარევად და შემდეგ სახურებელ ღუმელში მისაწოდებლად. არსებობს: უალო, ატმოსფერული, ტურბულენტური და დიფუზიური.

აირის წნევა – მოძრავი აირის სტატიკური წნევა ატმოსფერული წნევის მიმართ.

აირლიფტი (ინგლ. airlift=air ჰაერი და lift აწევა) – 1. შეკუმშული აირით სითხის ამოსადები მოწყობილობა; 2. თევზის, სითხის ან მტვრისებრი ფხვიერი ნივთიერებების შემწოვი მოწყობილობა ტრანსპორტირებად გარემოსთან შერეული შეკუმშული ჰაერით. გამოიყენება სამშენებლო და კვების მრეწველობის ობიექტებზე, აგრეთვე თევზის სარეწ გემებზე; 3. სამხ. პირადი შემადგენლობის ან რესურსების ორგანიზებული ტრანსპორტირება თვითმფრინავების მეშვეობით.

აირმათანაბრებელი სისტემა – მოწყობილობა, რომელიც უზრუნველყოფს დეაერაციის საერთო სისტემით გაერთიანებულ რეზერვუარში (რეზერვუარების ჯგუფში) ნავთობპროდუქტების ორთქლიანი ფაზის წნევის გათანაბრებას.

აირმაშველი სადგური – სამსახური, რომლის დანიშნულებაცაა: აირის ქსელზე და აგრეგატებზე სისტემატური დაკვირვება; ჰაერის შემადგენლობის კონტროლი და უსაფრთხოების ტექნიკის დარღვევების თავიდან ასაცილებელი ღონისძიებების ჩატარება; აირსაშიში ადგილებიდან ხალხის ევაკუაცია და დაზარალებულთათვის დახმარების აღმოჩენა; ავარიის სალიკვიდაციო და სხვა აირსაშიში სამუშაოების ჩატარება; აირმაშველ სამუშაოებზე საერთო ზედამხედველობა; პერსონალის შესაბამისი სწავლება და ნებაყოფლობითი აირმაშველი რაზმების სამუშაოთა ხელმძღვანელობა. ა. ს. მონაწილეობს საშიში სამუშაოებისა და ადგილების სიის შედგენაში, ამუშავებს აირსაშიში სამუშაოების შესრულების ადგილობრივ ინსტრუქციას, მონაწილეობს ავარიების პრევენციული ღონისძიებების შემუშავებაში; აღრიცხავს და აკონტროლებს აირმაშველ სამუშაოებს, აკონტროლებს ამ სამუშაოებზე პერსონალის დაშვებას; ორგანიზაციას უკეთებს აირმაშველთა მორიგეობას, თვალყურს ადევნებს აირდამცველი აპარატურის ტექნიკურ მდგომარეობას, ორგანიზაციას უკეთებს აირსაშიში ადგილებში ჰაერის ანალიზის სისტემატურად ჩატარებასა და სხვ.

აირმკვრივობა – მასალის უნარი, წინააღმდეგობა გაუწიოს წნევის ძალით მასში გამჭოლად აირების შეღწევას.

აირმომარაგება – აირული საწვავის ორგანიზებული მიწოდება და განაწილება სახალხო მეურნეობის ობიექტებზე. ჭაბურღილიდან მოპოვებული აირი მიეწოდება სეპარატორს, რომელშიც აირი იწმინდება მყარი და თხევადი მექანიკური მინარევებისაგან. შემდეგ სამრეწველო მილსადენით ის მიეწოდება კოლექტორსა და საკომპრესორო სადგურს, სადაც წნევა დაიყვანება მაგისტრალური აირსადენისათვის საჭირო დონეზე. აირსადენი ბოლოვდება აირგამანაწილებელი სადგურით, რომელიც აირს აწვდის მომხმარებელს. სეზონური უთანაბრობის საკომპენსაციოდ აირმომარაგების სისტემას გააჩნია აირის მიწისქვეშა ხელოვნური ან ბუნებრივი საცავები.

აირმოწყობილობა – მარეგულირებელი, ჩამკეტი, მცველი არმატურა, საზომ-საკონტროლო ხელსაწყოები და ავტომატიზაციის საშუალებები, სანთურები, აგრეთვე აირის ხელსაწყოები და აპარატები, რომლებშიც აირი გამოიყენება საწვავად ორთქლისა და ცხელი წყლის მისაღებად, საკვების მოსამზადებლად და გათბობისათვის, აგრეთვე, ტექნოლოგიურ ნედლეულად.

აირსადენი – გრძელი მილი, აირის დიდ მანძილზე ტრანსპორტირებისათვის. მის შემადგენლობაში შედის: ნავთობაირული არმატურა, ონკანები, ჩამკეტები, საკომპრესორო სადგურ(ებ)ი, აირგამანაწილებელი სადგურ(ებ)ი და აირის სარეგულირებელი პუნქტი. სახეობის მიხედვით არის: მიწისზედა, მიწისქვეშა და წყალქვეშა; მილში წნევის მიხედვით: 1) მაგისტრალურ აირსადენში: I კატეგორია – წნევა 10 მპა-მდე, II კატეგორია – წნევა 2,5 მპა-მდე; 2) გამანაწილებელ აირსადენში: დაბალი წნევის (0,005 მპა-მდე), საშუალო წნევის (0,005-0,3 მპა), მაღალი წნევის: I კატეგორია (0,6-1,2 მპა), Ia კატეგორია (მეტი 1,2 მპა-ზე) და II კატეგორია (0,3-0,6 მპა). მსოფლიოში მოქმედი ყველაზე გრძელი აირსადენებია: 1) "დასავლეთი-აღმოსავლეთი", ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა, სიგრძე 8704 კმ; 2) "თურქმენეთი-ჩინეთი", თურქმენეთი-უზბეკეთი-ყაზახეთი-ჩინეთი, ≈7000 კმ; 3) "შუა აზია-ცენტრი", თურქმენეთი-უზბეკეთი-ყაზახეთი-რუსეთი, ≈5000 კმ; 4) "ურენგოი-პომარი-უჟგოროდი", რუსეთი-უკრაინა, 4451 კმ; 5) "ტენესი" (Tennessee), აშშ, 300 კმ; 6) "ბოლივია-ბრაზილია", 3150 კმ; 7) "როკის ექსპრესი" (Rockies Express), აშშ, 2702 კმ; 8) "ირანი-თურქეთი", 2577 კმ; 9) ტრანსხმელთაშუაზღვის აირსადენი (Transmediterranean pipeline, TransMed), ალჟირი-ტუნისი-

იტალია, 2475 კმ; 10) "იამალ-ევროპა", რუსეთი-ბელორუსია-პოლონეთი-გერმანია, მეტი 2000 კმ-ზე და სხვ.

აირსადენი გარე – აირსადენი მაგისტრალური აირსადენის გამანაწილებელი სადგურიდან აირის მომხმარებლამდე (შენობისა და ნაგებობის გარე კედლებამდე) მისაწოდებლად.

აირსადენი მაგისტრალური – ნაგებობა აირის შორეული ტრანსპორტირებისათვის მოპოვების ადგილიდან მოხმარების პუნქტამდე.

აირსადენი მიწისქვეშა – აირსადენი, განლაგებული მიწის ზედაპირის ქვევით. აირსადენის მიწაში ჩადების სიღრმე დამოკიდებულია ტრანსპორტირებადი აირის შედგენილობაზე, ნიადაგის კლიმატურ პირობებსა და დინამიკური დატვირთვის სიდიდეზე. ა. მ. მუდმივად იმყოფება ზედამხედველობის ქვეშ და ექვემდებარება პროფილაქტიკურ მომსახურებასა და რემონტს. ქსელის მოწყობის მიხედვით მიწისქვეშა აირსადენი არსებობს ჩიხური და რგოლური განაწილების. ჩიხური ქსელი გამოიყენება მცირე დასახლებული პუნქტებში აირის შიგაკვარტალური განაწილებისას. ამ დროს აირი მილებში მოძრაობს ერთი მიმართულებით, რაც იწვევს მოსამარაგებელ ობიექტებში წნევათა უთანაბრობასა და სირთულეებს სარემონტო სამუშაოების ჩატარებისას, რგოლური განაწილებისას კი ეს ნაკლი პრაქტიკულად გამოსწორებულია. ხშირად მიმართავენ შერეული ქსელის გამოყენებასაც. ამჟამად, თანამედროვე ქალაქების აირმომარაგებისათვის ძირითადად გამოიყენება რგოლური და შერეული ქსელები. მხედველობაშია მისაღები ის, რომ მიწისქვეშა აირსადენის მილის დაშორება შვეული მიმართულებით კანალიზაციის, წყლის, თბოქსელის, სანიაღვრე მილებისაგან მიიღება არანაკლებ 20 სმ-ისა, ხოლო სატელეფონო და ელექტროკაბელებისაგან – არანაკლები 50 სმ. დასაშვებია ერთ ქვაბულში ორი ან მეტი აირსადენი მილის მონტაჟი ერთ ან სხვადასხვა დონეზე 20 სმ სისქის ქვიშის ბალიშის მოწყობით. ა. მ. მიწის ზედაპირიდან მონტაჟის მინიმალური სიღრმეა 0,6 მ (როცა გათვალისწინებული არ არის ტრანსპორტის მოძრაობა) ან 0,8 მ – (როცა გათვალისწინებულია ტრანსპორტის მოძრაობა). რკინიგზისა და ავტოსტრადების ქვეშ აირსადენის მილების მონტაჟის მინიმალური სიღრმეა 2-2,5 მ.

აირსადენი შიგა – სხვადასხვა დანიშნულების აირსადენი შენობისა და ნაგებობის შიგნით.

აირსადენის ელექტროქიმიური კოროზიისაგან დაცვა – მიწისქვეშა ფოლადის აირსადენის კათოდური, სადრენაჟო და პროტექტორული დაცვა, რომლის მიზანია, შესაბამისად, აირსადენზე კათოდური პოლარიზაციის უზრუნველყოფა, მოხეტიალე დენების დაბრუნება მათ გამომწვევ წყარომდე (რკინიგზის, ელექტროფიცირებული საქალაქო ტრანსპორტის წვევის ქვესადგურები) ან აირსადენის ნაცვლად თვით პროტექტორის (ანოდური ელექტროდის) დაშლა.

აირსადენის იზოლაცია – აირსადენის გარე ზედაპირის ანტიკოროზიული საფარი სპეციალური მასტიკებითა და შემოსახვევი მასალით (ნახ. 1). მიეკუთვნება იზოლაციის პასიურ სახეობას. საიზოლაციო მასალებისადმი წაყენებული მოთხოვნებია: ზედაპირის მონილითურობა, წყალშეუღწევადობა, ლითონთან კარგი მიკვრადობა, ქიმიური მედეგობა, მექანიკური სიმტკიცე, დიელექტრიკული თვისებები. გამოიყენება ბიტუმ-პოლიმერული, ბიტუმ-მინერალური და ბიტუმ-რეზინის მასტიკები. უარყოფითი ტემპერატურის პირობებში ბიტუმის მასტიკებს პლასტიკურობის ასამაღლებლად და სიმყიფის შესამცირებლად უმატებენ პლასტიფიკატორს. ქალაქებსა და დასახლებულ პუნქტებში იყენებენ საქარხნო პირობებში დამზადებულ გამლიერებულ ტიპის იზოლაციას (0,1-0,15 მმ სისქის ბიტუმის გრუნტი, 2,5-3

მმ სისქის ბიტუმის მასტიკა, 3 ფენა მაარმირებელი ბადე და გარე შემოსახვევი ქაღალდი), რომლის საერთო სისქეა 9 მმ. შემოსახვევ მასალად უმეტესად გამოიყენება პოლივინილქლორიდის ან პოლიეთილენის ლენტი. დამცავ საიზოლაციო მასალად გამოიყენება აგრეთვე ეთილონის ემალი, პოლიურეთანი და სხვ. მიღების საიზოლაციო მასალით შეხვევის ოპერაციის ჩასატარებლად გამოიყენება სპეციალური მექანიზმი (ნახ. 2).

ნახ. 1

ნახ. 2

აირსადენის კოროზიისაგან დაცვა – ღონისძიებათა კომპლექსი მიწისქვეშა ფოლადის აირსადენის დასაცავად ნიადაგისა და მოხეტიალე დენების კოროზიული ზემოქმედებისაგან.

აირსავსები პუნქტი – მცირე მწარმოებლობის საწარმო (საამქრო), რომლის დანიშნულებაა თხევადი ნახშირწყალბადიანი აირების მიღება უპირატესად საავტომობილო ტრანსპორტით, მათი შენახვა და მომხმარებლებისათვის მიწოდება ბალონებით, აგრეთვე, ბალონების რემონტი, ტექნიკური შემოწმება და შეღებვა.

აირსავსები სადგური – საწარმო (საამქრო), რომლის დანიშნულებაა თხევადი ნახშირწყალბადიანი აირების მიღება რკინიგზის, წყლის, საავტომობილო და მილსადენი ტრანსპორტით, მათი შენახვა და მომხმარებლებისათვის მიწოდება ავტოცისტერნებითა და ბალონებით, აგრეთვე ბალონების რემონტი, ტექნიკური შემოწმება და შეღებვა.

აირსავსები საკომპრესორო სადგური – სადგური, რომელიც უზრუნველყოფს სატვირთო, სპეციალური და მსუბუქი ავტოსატრანსპორტო საშუალებების საწვავი ბალონების გამართვას შეკუმშული ბუნებრივი აირით.

აირსაშიში ადგილი – სათავსი (ნაგებობა, უბანი და ა.შ.), რომლის სამუშაო ზონაში მოსალოდნელია მავნე ან აფეთქებასაშიში ნივთიერებების დაგროვება ზღვრულ დასაშვებ კონცენტრაციაზე მეტი რაოდენობით.

აირსაკვტი – 1. აირის ჭავლის რეგულირებისათვის განკუთვნილი მექანიკური მოწყობილობა. არის ორი სახის: სტატიკური და დინამიკური; 2. მოწყობილობა, რომლის დანიშნულებაა საჩირადღე სისტემაში მიწოდებული აირის რეგულირება.

აირსაცავი – აირის შესანახი ბუნებრივად შექმნილი ან ხელოვნურად აგებული რეზერვუარი. არსებობს მიწისზედა და მიწისქვეშა. მიწისზედა ა. ძირითადად ამზადებენ ლითონისაგან, რომელსაც სფეროს (ნახ. 1), ცილინდრის ან წყლის წვეთის ფორმა აქვს. მიწისქვეშა საცავი ეკონომიურად გაცილებით ეფექტურია, ვიდრე მიწისზედა, რადგან მასში შეიძლება ასეულ მილიონობით კუბური მეტრი აირის შენახვა. მისთვის გამოიყენება აირის დაცარიელებული საბადოები, წყლიანი სამთო ფენები, მიტოვებული შახტები, გამოქვაბულები, გვირაბები და სხვ. მკვრივ სამთო ქანებში (გრანიტი, კირქვა, თიხა, ქვამარილი) მოწყობილ საცავებში შესაძლებელია აირების შენახვა გათხევადებულ მდგომარეობაში.

ნახ. 1

აირსილიკატი – უჯრედოვანი თბოსაიზოლაციო ბეტონი, რომელიც მიიღება დაფქული კვარცის ქვიშის, კირისა და წინასწარ მომზადებული შლამის (ცომის) ნარევის აფუებით აირწარმომქმნელის მეშვეობით და სხვადასხვა პირობებში გამყარებით (ავტოკლავური დამუშავება ან გაორთქვლა).

აირლუმელი – აირულ საწვავზე მომუშავე ლუმელი.

აირშელწვეადობა – მასალის უნარი გაატაროს აირი და ჰაერი. ხასიათდება განსაზღვრული სისქის მასალის ფენასა და ფართობზე განსაზღვრული დროის განმავლობაში გავლილი აირის მოცულობით. დამოკიდებულია აირშელწვეადობის კოეფიციენტზე, რომელიც ინდივიდუალურია თითოეული, კონკრეტული მასალისათვის.

აირწიდაბეტონი – ბეტონი, რომელშიც ძირითადი შემკვრელია ბრძმედის გრანულირებული წიდა, დაფქული ქვიშა ან ნაცარი და დანამატი-აქტივიზატორი (კირი, თაბაშირი ან თხევადი მინა); აირწარმომქმნელია ალუმინის ფხვნილი. ა. დამზადებული კონსტრუქციები საჭიროებენ თბოტენდამუშავებასა და სწრაფ განყალიბებას.

აირწინალი – სასუნთქი ორგანოებისა და სახის დასაცავი ინდივიდუალური საშუალება (ნახ. 1). გამოიყენება მშენებლობაზე, სამთო და ქიმიურ მრეწველობაში, წისქვილკომბინატებში, ცემენტისა და თაბაშირის წარმოებებში და მისთ.

ნახ. 1

აირწმენდა – სამრეწველო აირებიდან მინარევების გამოყოფის ტექნოლოგიური პროცესი.

აკადემია (რანგ. Académie<ლათ. acadēmia<ბერძ. akadēmeia აკადემოსის კორომი; კორომის სახელი ათენის მახლობლად, სადაც პლატონი ასწავლიდა<Akádēmos ატიკელი გმირი ბერძნულ მითოლოგიაში, რომლის სახელიც ეწოდა პლატონის ბაღს) – სახელმწიფო უმაღლესი სამეცნიერო დაწესებულება ან სპეციალური უმაღლესი სასწავლებელი. მეცნიერებათა ა. კოორდინაციას უწევს სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტების და სხვა სამეცნიერო-კვლევითი

ორგანიზაციების საქმიანობას. სამეცნიერო ა. წევრები იყოფიან ნამდვილ წევრებად და წევრ-კორესპონდენტებად. მეცნიერს აკადემიკოსის წოდება ენიჭება სამუდამოდ. საქართველოში მოქმედებს შემდეგი აკადემიები: 1. მათემატიკის და ფიზიკის; 2. დედამიწის შემსწავლელ მეცნიერებათა; 3. გამოყენებითი მექანიკის, მანქანათმშენებლობის და მართვის პროცესების; 4.

ნახ. 1

ქიმიისა და ქიმიური ტექნოლოგიების; 5. ბიოლოგიურ მეცნიერებათა; 6. ფიზიოლოგიის; 7. მედიცინის; 8. სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა; 9. საზოგადოებრივ მეცნიერებათა; 10. ენის, ლიტერატურის და ხელოვნების. ძველთაგან საქართველოში ცნობილი იყო გელათისა და იყალთოს აკადემიები. ტერმინის წარმომავლობა დაკავშირებულია ათენის სიახლოვეს არსებულ პლატონის ბაღთან,

რომელსაც ბერძნული მითოლოგიური გმირის აკადემოსის (ბერძ. Akadēmos) პატივსაცემად ეწოდა აკადემია, სადაც ძვ. წ. 387 წელს ბერძენმა ფილოსოფოსმა პლატონმა დაარსა მათემატიკისა და ფილოსოფიის სკოლა (ნახ. 1. ათენის აკადემია).

აკადემიზმი – 1. მიმართულება, რომელიც დაფუძნებულია კლასიკური ხუროთმოძღვრების ფორმებზე; 2. არქიტექტურული წარსულის მხატვრული იდეალებისა და პრინციპების ნებისმიერი კანონიზაცია; 3. აკადემიური ტრადიციების დამცველი მრავალი მიმართულება, დამყარებული კლასიკურ (ანტიკურ) ნიმუშების მიბაძვაზე; 4. აკადემიური (სასკოლო) ტრადიციების დაცვა მეცნიერებისა და ხელოვნების სფეროში, რომელიც ზოგჯერ დოგმატური ხასიათის გამოვლინებით ამუხრუჭებს მათ განვითარებას; 5. თეორიის, მეცნიერების, ხელოვნების, განათლების მოწყვეტა ცხოვრებისა და საზოგადოებრივი პრაქტიკისაგან; 6. წმინდა თეორიული მიმართულება, ტრადიციონალიზმი მეცნიერებასა და განათლების სფეროში; 7. XVI-XIX საუკუნეების მიმართულება მხატვრობაში.

აკანთი (ბერძ. ákanthos ეკლიანი მცენარე; მყრალი ხარისძირა<ákantha ეკალი<aké მახვილი წვერო; წვეტი) – 1. მცენარეების გვარი აკანთისებრთა ოჯახისა. უმეტესად ბალახია, იშვიათად – ბუჩქი. გავრცელებულია აზიის, აფრიკისა და ევროპის თბილ სარტყელში; 2. სკულპტურული ორნამენტი, რომელიც ამავე სახელწოდების მცენარის წაგრძელებული სტილიზებული გამოსახულებას დახვეული ბოლოებით, შეკრული ერთად ვარდულის სახით და საფუძვლად უდევს კლასიკური კორინთული კაპიტელის, კარნიზის, ფრიზისა და სხვა არქიტექტურული ელემენტების დეკორს (ნახ. 1); 3. ორნამენტული მოტივი (იხ. ორნამენტული მოტივი "აკანთი").

ნახ. 1